

T.C.

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ BİLİM DALI

5 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL KONUMLARININ ANNE
BABALARININ KABUL RED DÜZEYLERİ İLE
İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Feyza UÇAR ÇABUK

Danışman
Doç. Dr. Hülya GÜLAY OGELMAN

Denizli-2013

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Bu çalışma, İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Zarife SEÇER

Üye : Doç. Dr. Necla ACUN

Üye : Doç. Dr. Hülya GÜLAY OGELMAN

İmza

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
31.7.2013 tarih ve 15/10 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet Ali SARIGÖLE

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tezimin her aşamasında bana yol gösteren, anlayışı, güler yüzü ve sıcaklığıyla her daim yanımda olan, enerjisiyle bana güç veren ve derin bilgisiyle ufkumu genişleten değerli danışmanım Doç. Dr. Hülya GÜLAY OGELMAN'a çok teşekkür ediyorum.

Amerika'daki Kişilerarası Kabul-Red Çalışmaları Merkezi'nin (Center for the Study of Interpersonal Acceptance and Rejection) kurucususu ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği'ni geliştirenlerden Prof. Dr. Ronald ROHNER'e engin paylaşımları için teşekkür ediyorum.

Ebeveyn Kabul Red Ölçeği'nin kullanılmasında verdiği yardım ve destekten dolayı Sayın Prof. Dr. Fatoş ERKMAN'a çok teşekkür ederim. Bilgilerini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Serdal SEVEN'e teşekkür ederim.

Anne ve baba kabulünü bana doyasıya yaşatan ve hala yaşatmakta olan ilk öğretmenlerim sevgili anneme ve babama minnettarım.

Doğduğum andan itibaren beni destekleyen ve paylaşma duygusunu tattıran koruyucu meleklerim, ablalarım iyi ki varsınız.

Öğrenim hayatım boyunca bana yol gösteren, bilgilerini paylaşan ve beni motive eden Gökçe'ye, tanıştığım ilk günden itibaren paylaştığım her anı keyiflendiren can dostum Ayşegül'e, her anımda olduğu gibi tezimde de yardımcı olan Funda'ya çok teşekkür ederim.

Anlayışıyla ve sakinliğiyle beni rahatlatan, sevgisiyle ve esprileriyle yaşamımı keyiflendiren, tez sürecinde yaşadığım tüm sıkıntıları benimle paylaşan ve akademik becerileriyle tezimde büyük emeği olan biricik eşime çok teşekkür ediyorum.

Araştırmamın uygulanmasında bana yardımcı olan tüm idarecilere, öğretmenlere, velilere ve sevimli çocuklara katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Bu tezin / projenin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmanın yapılması ve bulgularının çözümünde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyulduğunu; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza

:

Öğrenci Adı Soyadı : Feyza UÇAR ÇABUK

ÖZET

5 YAŞ ÇOCUKLARININ SOSYAL KONUMLARININ ANNE BABALARININ KABUL RED DÜZEYLERİ İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

UÇAR ÇABUK, Feyza
Yüksek Lisans Tezi
İlköğretim ABD Okul Öncesi Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hülya GÜLAY OGELMAN

Temmuz 2013, 151 Sayfa.

Bu çalışmanın temel amacı, anne babaların kabul red değişkenleri ile 5 yaş çocuklarının sosyal konumları arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır. Araştırmanın örneklemini 2012-2013 eğitim öğretim yılında Muş il merkezinde okul öncesi eğitimi almış 114 çocuk (54 erkek, 60 kız) ve anne babaları oluşturmaktadır. Araştırmada ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak; Kişisel Bilgi Formu, Resimli Sosyometri ve Ebeveyn (Anne-Baba) Kabul Red Ölçeği (EKRÖ) kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği çocukların anne ve babaları tarafından doldurulmuş, Resimli Sosyometri Ölçeği araştırmacı tarafından çocuklara uygulanmıştır. Çocukların cinsiyetlerine göre sosyal konumlarının ve ebeveynlerin kabul red düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı ilişkisiz Örneklem için “t” testi ile belirlenmiştir. Annelerinin, babalarının toplam kabul red düzeyi ve cinsiyet değişkenlerinin, 5 yaş çocuklarının sosyal konumları üzerindeki ortak etkisine İki Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir. Beş yaş çocuklarının annelerinin ve babalarının sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeylerinin çocukların sosyal konum düzeyi üzerinde yordayıcı etkisi olup olmadığını belirlemek için Basit Doğrusal Regresyon Analizi uygulanmıştır. Toplanan veriler SPSS 16.0 ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, 5 yaş çocuklarının sosyal konumları ile ebeveynlerin kabul red düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ebeveynlerin sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri, çocukların sosyal konumunu yordamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Konum, Anne Baba Kabul Reddi, Beş Yaş, Okul Öncesi Dönem.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL STATUS OF 5 YEAR OLD CHILDREN AND THEIR PARENTAL ACCEPTANCE REJECTION LEVELS

UÇAR ÇABUK, Feyza

Post Graduate Thesis

Pre-School Department of Primary School Division

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr Hülya GÜLAY OGELMAN

July 2013, 151 Pages.

The main purpose of this study is to introduce the relationships between parental acceptance rejection variables and social status of their 5 year old children. The sample group of the study consists of 114 children (54 boys, 60 girls), who received pre-school education in the city center of Muş within 2012-2013 school year, and their parents. Relational survey method was used in the study. Personal Information Form, Picture Sociometry and Parental (Mother-Father) Acceptance Rejection Questionnaire (PARQ) were used as data collection tools. Personal Information Form and Parental Acceptance Rejection Questionnaire were filled out by parents of children; Picture Sociometry Scale, on the other hand, was applied to children by the researcher. Whether social status of children and parental acceptance and rejection levels differentiate according to the gender of children or not was determined by using independent samples "t" test. Two-Way Analysis of Variance (ANOVA) was used to analyze the joint effect of variables of gender and total parental acceptance rejection levels on social standings of 5 year-old children. Simple Linear Regression Analysis was carried out to determine whether there is a predictor effect of warmth-love, hostility-aggression, indifference-neglect, and undifferentiated rejection levels of parents on 5 year-old children's social status level. SPSS 16.0 was used to analyze the data obtained. As a result of analysis, a significant relationship was found between social status of 5 year- old children and parental acceptance rejection levels. Parents' warmth-love, hostility-aggression, indifference-neglect, and undifferentiated rejection levels predict social status of children.

Key Words: Social Status, Parental Acceptance Rejection, Five Years Old, Pre-School Period

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU	i
TEŞEKKÜR	ii
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ.....	xi
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	2
1.2. Problem Cümlesi	4
1.2.1. Alt Problemler.....	4
1.2.2. Hipotezler	5
1.3. Araştırmanın Amacı.....	5
1.4. Araştırmanın Önemi	5
1.5. Sayıtlılar	6
1.6. Sınırlılıklar	7
1.7. Tanımlar	7

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve.....	9
----------------------------	---

2.1.1. Sosyal Konum	9
2.1.1.1. Sosyal Konumu Etkileyen Unsurlar.....	11
2.1.1.2. Sosyal Konum Tipleri.....	11
2.1.1.2.1. Popüler Çocuklar	12
2.1.1.2.2. Dışlanan Çocuklar.....	15
2.1.1.2.3. Reddedilen Çocuklar.....	15
2.1.1.2.4. Tartışmalı Çocuklar.....	19
2.1.1.2.5. Ortalama Çocuklar	20
2.1.1.3. Sosyal Konumun Belirlenmesi	21
2.1.1.3.1. Sosyometri.....	21
2.1.1.3.2. Sosyometrinin Tarihçesi.....	21
2.1.1.3.3. Sosyometrinin İşlevleri	24
2.1.1.3.4. Sosyometrinin Önemi.....	24
2.1.1.4. Sosyal Konumu Geliştirmede Yapılabilecek Yardımlar	25
2.1.2. Ebeveyn Kabul-Reddi.....	26
2.1.2.1. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın Tarihçesi	27
2.1.2.2. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı	28
2.1.2.3. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu.....	30
2.1.2.4. Ebeveynliğin Kontrol Boyutu.....	32
2.1.2.5. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın Alt Alanları	32
2.1.2.5.1. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın Kişilik Alanı	33
2.1.2.5.2. Bağımlılık veya Savunucu Bağımsızlık.....	35
2.1.2.5.3. Duygusal Tepkisizlik (Duyarsızlık).....	37
2.1.2.5.4. Düşmanlık ve Saldırganlık	38
2.1.2.5.5. Olumsuz Öz-saygı	39
2.1.2.5.6. Olumsuz Öz-yeterlik.....	40
2.1.2.5.7. Duygusal Tutarsızlık	40
2.1.2.5.8. Olumsuz Dünya Görüşü.....	41
2.1.2.6. Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nda Baş Etme Alanı	42

2.1.2.7. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın Sosyokültürel Sistemler Modeli	44
2.1.2.8. Ebeveyn Kabul Red Kuramı'na Fenomenolojik Yaklaşım	44
2.2. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Konum ile İlgili Yapılan Bazı Yurtiçi Çalışmalar	46
2.3. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Konum ile İlgili Yapılan Bazı Yurtdışı Çalışmalar	49
2.4. Ebeveyn Kabul Red Kuramı ile İlgili Yapılan Bazı Yurtiçi Araştırmalar	63
2.5. Ebeveyn Kabul Red Kuramı ile İlgili Yapılan Bazı Yurtdışı Araştırmalar	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	71
3.2. Evren.....	71
3.3. Örneklem	72
3.4. Verilerin Toplanması	75
3.5. Veri Toplama Araçları.....	76
3.5.1. Kişisel Bilgi Formu.....	76
3.5.2. Resimli Sosyometri Ölçeği.....	76
3.5.3. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRO)	77
3.6. Verilerin Çözümlemesi.....	79

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUM

4.1. "Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları Cinsiyetlerine Göre Farklılaşmakta mıdır?" Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	80
4.2. "Anne ve Babaların Çocuklarına Yönelik Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyleri Çocukların Cinsiyetlerine Göre Farklılaşmakta mıdır?" Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum	81
4.3. "Annelerin Toplam Kabul Red Düzeyi ve Çocukların Cinsiyeti, 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları Üzerinde Ortak Etkiye Sahip midir?" Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	82

4.4. “Babaların Toplam Kabul Red Düzeyi ve Çocukların Cinsiyeti, 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları Üzerinde Ortak Etkiye Sahip midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	83
4.5. “Annelerin Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyleri Çocuklarının Sosyal Konumunu Anlamli Bir Şekilde Yordamakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum	85
4.6. “Babaların Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyleri Çocukların Sosyal Konumunu Anlamli Bir Şekilde Yordamakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum	87
4.7. “Annelerin Toplam Kabul Red Düzeyi, Çocukların Sosyal Konumunu Anlamli Biçimde Yordamakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	89
4.8. “Babaların Toplam Kabul Red Düzeyi, Çocukların Sosyal Konumunu Anlamli Biçimde Yordamakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	90
4.9. “Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları Cinsiyetlerine Göre Farklılaşmakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Tartışma.....	92
4.10. “Anne Ve Babaların Çocuklarına Yönelik Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyleri Çocuklarının Cinsiyetine Göre Farklılaşmakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Tartışma	94
4.11. “Annelerin Toplam Kabul Red Düzeyi ve Çocukların Cinsiyeti, 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları Üzerinde Ortak Etkiye Sahip midir?” Alt Problemine İlişkin Tartışma.....	95
4.12. “Babaların Toplam Kabul Red Düzeyi ve Çocukların Cinsiyeti, 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları Üzerinde Ortak Etkiye Sahip midir?” Alt Problemine İlişkin Tartışma.....	97
4.13. “Annelerin Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık- Saldırganlık, Kayıtsızlık- İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyleri, Çocuklarının Sosyal Konumunu Anlamli Bir Şekilde Yordamakta mıdır? ” Alt Problemine İlişkin Tartışma.....	99
4.14. “Babaların Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık- Saldırganlık, Kayıtsızlık- İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyleri, Çocuklarının Sosyal Konumunu Anlamli Bir Şekilde Yordamakta mıdır? ” Alt Problemine İlişkin Tartışma.....	101
4.15. “Annelerin Toplam Kabul Red Düzeyi, Çocukların Sosyal Konumunu Anlamli Biçimde Yordamakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Tartışma	103
4.16. “Babaların Toplam Kabul Red Düzeyi, Çocukların Sosyal Konumunu Anlamli Biçimde Yordamakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Tartışma.....	104

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç.....	108
5.2. Öneriler	111
5.2.1. Sonraki araştırmalar için öneriler	111
5.2.2. Uygulamalar için öneriler	112
KAYNAKLAR	114
EKLER.....	131
ÖZGEÇMİŞ	137

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Örneklem Grubundaki Çocukların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	73
Tablo 3.2. Örneklem Grubundaki Annelerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı	73
Tablo 3.3 Örneklem Grubundaki Babalarına Öğrenim Durumlarına göre Dağılımı	73
Tablo 3.4. Örneklem Grubundaki Annelerin Mesleklere Göre Dağılımları	74
Tablo 3.5. Örneklem Grubundaki Babaların Mesleklere Göre Dağılımları	74
Tablo 3.6. Örneklem Grubundaki Çocukların Kardeş Sayısına Göre Dağılımları	75
Tablo 4.1. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları İle Cinsiyet Değişkenine Yönelik “t” Testi Sonuçları.....	80
Tablo 4.2. Anne ve Babaların Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyleri İle Cinsiyet Değişkenine Yönelik “t” Testi Sonuçları	81
Tablo 4.3. Cinsiyet ve Annelerin Toplam Kabul Red Düzeyine Göre Sosyal Konum İle İlgili Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları	82
Tablo 4.4. Cinsiyet ve Annelerin Toplam Kabul Red Düzeyine Göre Sosyal Konum İle İlgili İki Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	82
Tablo 4.5. Cinsiyet ve Babaların Toplam Kabul Red Düzeyine Göre Sosyal Konum İle İlgili Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları	83
Tablo 4.6. Cinsiyet ve Babaların Toplam Kabul Red Düzeyine Göre Sosyal Konum İle İlgili İki Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	84
Tablo 4.7. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları İle Annelerinin Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyi Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları	85
Tablo 4.8. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarının Annelerinin Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyine Göre Yordanmasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	85
Tablo 4.9. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları İle Babalarının Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyi Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları	87
Tablo 4.10. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarının Babalarının Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyine Göre Yordanmasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	87
Tablo 4.11. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları İle Annelerinin Toplam Kabul Red Düzeyi Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları.....	89

Tablo 4.12. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarının Annelerinin Toplam Kabul Red Düzeyine Göre Yordanmasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları 89

Tablo 4.13. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları İle Babalarının Toplam Kabul Red Düzeyi Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları 90

Tablo 4.14. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarının Babalarının Toplam Kabul/Red Düzeyine Göre Yordanmasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları 90

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

EKAR : Ebeveyn Kabul-Red Kuramı

EKRÖ : Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği

M.E.M. : Milli Eğitim Müdürlüğü

ss : Standart sapma

T : T puanı

$\bar{X}$: Aritmetik ortalama puanı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Doğum öncesinden itibaren bireyin tüm yaşantısı, çevresine uyum sağlama çabası içerisinde geçmektedir. Ailedeki birey sayılarının küçülmesi, geniş aileyle ilişkilerin azalması, okulda geçen yılların artmasıyla günümüzün bireyci toplumlarında ebevnere ve akran ilişkilerine verilen önem artmaktadır.

Akran ilişkileri sosyal becerilerin, kuralların, toplumsal rollerin öğrenilmesi ve uygulanmasında büyük önem taşımaktadır. Çocukların akranlarıyla kurduğu ilişki gelişimlerini olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Olumlu akran ilişkileri, çocukların sosyal, duygusal ve zihinsel gelişimine yardımcı olarak hayattaki başarılarını desteklerken, olumsuz akran ilişkileri öğrenme deneyimlerini ve başarılarını olumsuz etkileyebilmektedir (Gülay, 2010: 58).

Çocuğun akranları tarafından kabul edilme düzeyi onun akran grubu içindeki sosyal konumunu gösterir. Sosyal kabul, sosyal statü, akran kabulü, akran konumu ifadeleriyle de adlandırılan sosyal konum, sosyal popülerite ve sosyal red olmak üzere iki boyutu içermektedir. Bu boyutlar çocuğun duygusal, sosyal, fiziksel gelişiminde etkili olabilmektedir. Örneğin, sosyal konumu düşük düzey olan bir çocukta, okuldaki kaçma, düşük akademik başarı, asosyal davranışlar ve ileriki yaşamlarında ruhsal bozukluklar görülebilir (Gifford-Smith ve Brownell, 2003). Akranları tarafından kabul edilen çocukların ise daha başarılı, iletişim becerilerinin kuvvetli, dikkatli ve sabırlı oldukları görülmüştür (Atlı, 2006; Cillesen ve Mayeux, 2004).

Sosyal konumu etkileyen birçok değişken bulunmaktadır. Bu değişkenlerden birisi de ebeveyn kabul reddidir (Gülay, 2009a). Ebeveynleri tarafından olumsuz davranışlara maruz kalan çocukların sosyal becerilerinde

eksiklikler yaşayabildiği ve bu eksiklikler sonucunda çocuğun davranış problemleri sergileyerek sosyal red yaşadığı görülmüştür (Wood, Emerson ve Cowan, 2004). Çocukluk döneminde yaşanan olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisinin ilerleyen yıllarda sosyal konumu olumlu bir şekilde etkileyebildiği belirtilmektedir (Erwin, 2000; Scaramella ve Leve, 2004).

Beş yaş çocuklarının sosyal konumlarını anne-baba kabul red kuramıyla ilişkilendirme amacıyla yapılan bu çalışma altı bölümden oluşmaktadır: Araştırmanın birinci bölümünde ele alınan soruna temel oluşturan sosyal konum ve Ebeveyn Kabul Red Kuramı ile ilgili temel bilgilere, ardından sırasıyla problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sayıltılar, sınırlılıklar ve araştırmada kullanılan temel kavramların tanımlarına yer verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde, okul öncesi dönemde sosyal konum ve Ebeveyn Kabul Red Kuramı ile ilgili yurt içi ve yurt dışında gerçekleştirilmiş bazı çalışmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, araştırmanın yöntemi, evren, örneklem, veri toplama yöntemi, veri toplama araçları ve veri toplama araçlarını uygulanmasına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Araştırmanın dördüncü bölümünde, araştırma sonucunda elde edilen bilgiler ve bu bilgilerin yorumlarına yer verilmektedir. Beşinci bölümde ise bulgular ve yorumlar tartışılmaktadır. En son bölümde sonuçlar, uygulamaya ve araştırmaya ilişkin öneriler yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Akran ilişkileri, sosyal becerileri kazandırmada zemin olması, çocuğa güven duygusu kazandırması, sosyal bilişsel gelişmeyi desteklemesi, sosyalleşmeyi sağlaması gibi nedenlerden ötürü çocukların sosyal, duygusal, bilişsel gelişimleri açısından büyük önem taşımaktadır (Erwin, 2000).

Araştırmanın bir diğer değişkeni olan sosyal konum ise akran ilişkilerinin göstergesidir. Çocukların akranları tarafından kabul ya da reddedilmesidir (Gülay, 2010: 109). Sosyal kabul, kişinin içinde bulunduğu sosyal çevre tarafından kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Bebeklik döneminde akranlarıyla oynayan ve sosyal kabul gören çocukların yaşamlarının ilerleyen

yıllarında daha az saldırgan, daha az içe kapanık ve akademik başarılarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Howes ve Philipsen, 1998).

Çocuğun çevresi ile olan sosyal ilişkilerinin nasıl olacağı hayatının ilk yıllarındaki öğrenmelere bağlıdır. Bu yıllarda, ebeveynleriyle sağlıklı bir ilişki kuran çocuk, benzer biçimde çevresindeki diğer bireylerle de sağlıklı ilişkiler kurmaktadır. Bu nedenle çocuğa aile içinde yöneltilen davranışlar çocuğun ilk sosyal yaşantılarının oluşmasında, istedik veya istenmeyen davranışlar geliştirmesinde büyük önem taşımaktadır (Yavuzer, 2000). Olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi ileriki dönemlerde çocuğun sosyal ilişkilerini ve akademik başarısını olumlu yönde etkilemektedir. Olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisi yaşayan çocukların sosyal red yaşadıkları, daha saldırgan ve içe kapanık oldukları gözlenmiştir. Diğer bir ifadeyle ebeveynleri tarafından kabul edilen çocuklar akranları tarafından kabul edilirken, reddedilen çocuklar akranları tarafından reddedilirler (Scaramella ve Leve, 2004; Wood ve diğ., 2004).

Okul öncesi dönem, tüm gelişim alanlarında olduğu gibi sosyal ilişkilerin gelişiminde de büyük öneme sahiptir. Sosyal konum, çocukların bilişsel ve sosyal gelişimlerinin yanı sıra psikolojik uyumlarında da son derece önemlidir (Gülay, 2009b). Türkiye’de okul öncesi dönemde sosyal konum ile ilgili yapılan çalışmalar yeterli düzeyde değildir (Ummunel, 2007).

Sosyal konumu etkileyen değişkenler arasında yer alan ebeveyn kabul reddi ile ilgili Amerika’da 1980’lerde geliştirilmiş çarpıcı bir kuram vardır. Ronald Rohner tarafından geliştirilen Ebeveyn Kabul Red Kuramı’nın temelinde; “Ebeveyn davranışlarının, çocuğun sosyal, duygusal ve psikolojik gelişimindeki etkilerini araştırmak” bulunur (Rohner, 2001). Türkiye’de Ebeveyn Kabul Red Kuramı’yla ilgili birçok çalışma yapılmıştır (Demir, 2006; Demir ve Kaya, 2008; Ekmekçi, 2008; Eryavuz, 2006; Kayahan, 2002; Öngider, 2006; Özyavru, 2008; Salahur, 2010; Toran, 2005; Yener, 2005). Ancak bu çalışmaların çoğu ilköğretim, lise çağındaki öğrencilerle ya da yetişkinlerle gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmalarda bireyin çocukluğuna dönük sorular sorularak ebeveynlerine yönelik kabul red algısı ölçülmektedir. Yapılan ölçümün sonucuyla kişinin şu anki akademik başarısı, psikolojik uyumu ya da eşiyle-sevgilisiyle ilişkisi değerlendirilmektedir. Okul öncesi dönem çocuklarıyla çalışarak anne

babalarının kabul red düzeyini ölçen ve başka değişkenlerle ilişkilendiren çalışmaların sayısı oldukça azdır (Gülay, 2009a; Gülay, 2011a; Toran, 2005).

Erken çocukluk dönemindeki sosyal konumun ve ebeveynin kabulünün takip edilmesi ile birbirleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi, okul öncesi eğitimin kalitesinin artırılması açısından önem taşımaktadır. Böylelikle çocukların sosyal konumlarını ve ebeveynlerin kabul düzeylerini geliştirebiliriz.

1.2. Problem Cümlesi

Bu çalışmada, 5 yaş çocuklarının sosyal konumları ile anne-babalarının kabul red düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu bağlamda “Anne babaların kabul red düzeyleri, 5 yaş çocuklarının sosyal konum düzeyini yordamakta mıdır?” çalışmanın temel problemidir. Problem daha ayrıntılı olarak, aşağıdaki alt problemlerle ifade edilmiştir.

1.2.1. Alt Problemler

1. Beş yaş çocuklarının sosyal konumları cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
2. Anne ve babaların çocuklarına yönelik sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri çocuklarının cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Annelerin toplam kabul red düzeyi ve çocukların cinsiyeti, 5 yaş çocuklarının sosyal konumları üzerinde ortak etkiye sahip midir?
4. Babaların toplam kabul red düzeyi ve cinsiyet değişkenleri, 5 yaş çocuklarının sosyal konumları üzerinde ortak etkiye sahip midir?
5. Annelerin sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri, çocuklarının sosyal konumunu anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?
6. Babaların sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri, çocukların sosyal konumunu anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?
7. Annelerin toplam kabul red düzeyi, çocukların sosyal konumunu anlamlı biçimde yordamakta mıdır?

8. Babaların toplam kabul red düzeyi, çocukların sosyal konum düzeyini anlamlı biçimde yordamakta mıdır?

1.2.2. Hipotezler

1. Beş yaş çocuklarının sosyal konumları cinsiyetlerine göre farklılaşmaktadır.
2. Anne ve babaların çocuklarına yönelik sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri çocuklarının cinsiyetlerine göre farklılaşmaktadır.
3. Annelerin toplam kabul red düzeyi ve çocukların cinsiyeti, 5 yaş çocuklarının sosyal konumları üzerinde ortak etkiye sahiptir.
4. Babaların toplam kabul red düzeyi ve çocukların cinsiyeti, 5 yaş çocuklarının sosyal konumları üzerinde ortak etkiye sahiptir.
5. Annelerin sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri çocuklarının sosyal konumunu anlamlı bir şekilde yordamaktadır.
6. Babaların sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri, çocukların sosyal konumunu anlamlı bir şekilde yordamaktadır.
7. Annelerin toplam kabul red düzeyi, çocukların sosyal konumunu anlamlı biçimde yordamaktadır.
8. Babaların toplam kabul red düzeyi, çocukların sosyal konum düzeyini anlamlı biçimde yordamaktadır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, anne babaların kabul red değişkenleri ile 5 yaş çocuklarının sosyal konumları arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Yapılan alan yazın taraması sonucunda ülkemizde okul öncesi dönemde akran ilişkileri ile ilgili son yıllarda çalışmaların arttığı ancak hala yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Akran ilişkilerinde önemli bir yere sahip olan sosyal konumla ilgili araştırmalar oldukça azdır. Oysa okul öncesi dönem, çocuğun gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Sosyal konum, çocuğun sosyal, duygusal

gelişiminde sosyal beceri kazanmasında etkili bir değişkendir (Gülay, 2009). Ebeveynlerin çocuğunu kabul etmesi ya da reddetmesi çocuğun ileriki yıllardaki gelişimini de etkilemektedir. Sosyal konunun ve Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın çocuğun gelişimi üzerinde önemli ve kalıcı etkilerinin olduğu bilinmektedir. Bu araştırma, çocukların sosyal konularını Ebeveyn Kabul Red Kuramı'yla ilişkilendirmesi açısından önem taşımaktadır.

İlerleyen yıllar için temel olan iki konuyu araştırmak ve sınırlı sayıda olan çalışmalara yenisini eklemek araştırmanın önemini arttırmaktadır. Ebeveyn Kabul Red Kuramı'yla ilgili çalışmaların genelde okul öncesi dönem çocuklarını kapsamaması ve her iki konuyla ilgili Türkiye'deki çalışmaların az sayıda olması konunun önemini ortaya koymaktadır. Okul öncesi dönemin yaşam için temel görevini görmesi, bu dönemi konu alan çalışmaların da artırılması ihtiyacını gündeme getirmiştir. Küçük çocukların sosyal gelişim özelliklerini ortaya koyması açısından bu çalışmanın önem taşıyan bir çalışma olduğu söylenebilir. Bu çalışma ile aileler ve eğitimcilere yol gösterilerek, konunun önemine dikkat çekmek hedeflenmiştir.

1.5. Sayıtlar

1. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan Resimli Sosyometri Ölçeği'nin çocukların sosyal konularını ölçebildiği varsayılmıştır.
2. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan Ebeveyn Kabul Red Ölçeği'nin ebeveynlerin kabul red düzeylerini ölçebildiği varsayılmıştır.
3. Kişisel bilgi formlarındaki bilgilerin doğru olduğu varsayılmıştır.
4. Anne babaların Ebeveyn Kabul Red Ölçeği formunu samimiyetle ve gerçekçi doldurdıkları varsayılmıştır.
5. Örneklem gruplarındaki çocukların evrenle aynı özelliklere sahip oldukları varsayılmıştır.
6. Resimli Sosyometri Ölçeği'nin araştırmacı tarafından doğru ve objektif şekilde uygulanıldığı varsayılmıştır.
7. Çocukların Resimli Sosyometri Ölçeği'ne doğru cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

1. Araştırmanın verileri 2012-2013 eğitim öğretim yılının güz ve bahar dönemlerinde, Muş il merkezinden Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 5 ilkokulun 7 anasınıfına devam eden 60 kız ve 54 erkek olmak üzere 5 yaş grubundan 114 çocuk ve anne babaları (114 anne, 114 baba) ile sınırlıdır.
2. Araştırma 2012-2013 eğitim öğretim yılı ile sınırlıdır.
3. Ölçme araçları doğrultusunda elde edilen veriler, ebeveyn ve akran görüşleri ile sınırlıdır.
4. Ebeveyn Kabul Red Ölçeği, anne babaların çocuklarına yönelik görüşleri ile sınırlıdır.
5. Araştırma ulaşılan kaynaklarla sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Akran: Yaşça denk olan kişi, yaş, meslek, toplumsal durum vb. bakımından birbirine eşit olanlardan her biri (www.turkdilkurumu.com).

Akran Reddi: Kişinin akranları tarafından sevilmemesi, kabul edilmemesidir (Ummunel, 2007).

Akran İlişkileri: Çoğunlukla aynı yaş, gelişim düzeyi ve sosyal konumu paylaşan ortak ilgileri olan gruplarda gelişen ilişkilere (Gülay, 2010a).

Sosyal Konum: Çocuğun içinde bulunduğu grup tarafından ne kadar sevilip sevilmediğini ortaya koyan pozisyonudur (Demir, 2006).

Sosyal Kabul: Kişinin içinde bulunduğu sosyal çevre tarafından kabul edilmesidir (Gülay, 2008).

Sosyal Red: Kişinin içinde bulunduğu sosyal çevre tarafından reddedilmesidir (Demir-Şad, 2007).

Sosyal Tercih: Olumlu ve olumsuz değerlendirmeler arasındaki göreceli sevgiyi ve tercihi ölçer (Kosir ve Pejack, 2005).

Popüler: İçinde bulunduğu sosyal grup tarafından tanınan ve sevilen kişidir (Yavuzer,1998).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde okul öncesi dönemde sosyal konum ve Ebeveyn Kabul Red Kuramı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.1.1. Sosyal Konum

Akran ilişkileri ile ilgili temel kavramlardan biri olan sosyal konum, çocuğun akran grubu içerisindeki sevilme, kabul edilme derecesini belirtmektedir (Gülay, 2009). Çocuğun içinde bulunduğu akran grubu içindeki sosyal statüsü, sosyometrik statüsü, sosyal kabulü, akran kabulü, akran statüsü olarak da adlandırılmaktadır. Sosyometrik statü, çocuğun akran grubu içindeki sosyal statüsü veya sosyal kabul durumudur. Sosyal kabul, sosyal popülerite (çocuğun akranları tarafından sevilmesi) ve sosyal red (akranları tarafından sevilmemesi) olmak üzere iki farklı boyutu içermektedir (Kaya, 2004).

Akran kabulü ve reddi çocukların sosyal konumlarını gösterir ve bu sayede akran ilişkileri değerlendirilir (Beyazkürk, Anlıak ve Dinçer, 2007; Gifford-Smith ve Brownell, 2003; Gülay, 2010). Hartup (1989), çocuğun sosyal etkileşimde gördüğü sosyal beğeni derecesini popülerlik olarak tanımlarken statü ya da sosyal konum kavramlarının popülerliği içeren genel bir kavram olduğunu belirtmektedir (Akt. Gülay, 2010: 110).

Akranlar tarafından kabul edilmenin ya da reddedilmenin ilk akran ilişkilerinin başlamasıyla ortaya çıktığı bilinmektedir. Akranlar tarafından kabul, genel olarak içinde bulunduğu grup tarafından seilmeyi ifade etmektedir

(Lindsey, 2002). Akran kabulü, bir çocuğun akran grubu tarafından sevilme ve sevilme derecesi ile ortaya çıkan profilidir. Çocuğun akranları tarafından kabul düzeyi, çocuğun sosyal konumunu ortaya koyar (Birch ve Buhs, 1999; Choi ve Kim, 2003; Coleman, 1997; Farmer, 2000; Slaughter, Dennis ve Pritchard, 2002).

Hartup'a göre (1989), akranları tarafından kabul gören çocuklar sosyal, işbirlikçi, arkadaş canlısı, empatik, kaygı düzeyi düşük, zeki, akademik yönden daha başarılıdır. Akran kabulünün ya da reddinin kısa süreli etkilerinde okula uyum ve akademik başarı gelmektedir. Akranları tarafından kabul gören yani sevilen çocuklar okula daha kısa sürede uyum sağlarlar. Okuldaki faaliyetlere katılmakta isteklidirler. Ayrıca akademik olarak daha başarılıdırlar. Akranları tarafından reddedilen çocukların ise okula gelmek istemedikleri, çekingen, dikkatleri dağınık ve akademik olarak daha başarısız oldukları görülmüştür (Ladd ve diğ., 1997).

Akran kabulünün veya reddinin uzun süreli etkilerinde kişilik gelişimi ve psikolojik sağlık gelmektedir. Akran kabulü, bireyin kendilik değerini arttırmaktadır. Kabul gören çocuklar; sosyal ilişkileri kuvvetli, empati becerisi yüksek ve işbirlikçidirler. Bu çocukların sosyal becerileri gelişmiştir. Akranları tarafından reddedilen çocuklar diğer çocuklarla etkileşime girme fırsatını kaçırdığından sosyal becerileri kazanmakta yetersiz kalırlar. İlerleyen yıllarda suç işleme, depresyon, madde bağımlılığı gibi problemlerle karşılaşabilirler (Coie ve Hubbard, 1994; Gülay, 2010; Hay, 2006; Ladd ve Burgess, 2001; Ladd ve diğ., 1997; Polenski, 2001; Santrock, 2004; Smith, Cowie ve Blades, 2005). Hartup (1989), akranlarınca kabul görmeyen çocukların sosyal ilişkilerinin zayıf olduğunu ve bu çocukların genel olarak üzgün olduklarını belirtmiştir.

Okul öncesi dönemde sosyal konum; çocuğun bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimine katkı sağlaması ve sosyal becerilerini geliştirmesi bakımından üzerinde durulması gereken bir kavramdır. Bu nedenle ebeveynler ve öğretmenler çocuğun sosyal konumunu geliştirmek için işbirliği içinde olmalıdır.

2.1.1.1. Sosyal Konumu Etkileyen Unsurlar

Sosyal konumu etkileyen etmenler arasında; arkadaş canlısı, sorumluluk sahibi olma, fiziksel çekicilik, düşük düzeyde saldırgan davranışlara sahip olma, oyun becerileri, ahlak anlayışı, yardımsever, nazik, sosyal, uyumlu, işbirlikli ve pozitif olma, empatik bakış açısı ve sosyal problem çözme becerilerine sahip olma sayılabilir (Gülay, 2010: 96; Hay, Payne ve Chadwick, 2004).

Reddedilen çocukların sosyal konumları, popüler çocuklara göre düşük düzeyde olabilmektedir. Bu çocuklar iletişime katılma konusunda başarısız olabilmektedirler. Çekingen ve içe kapanık çocuklar ise sosyal uyum sorunu yaşayabilmektedirler. Popüler çocuklar popüler olmayanlara göre empatik ve işbirlikçi olduklarından diğer çocuklarla daha kolay iletişim kurabilirler. Bu çocukların problem çözme becerilerinin yüksek olması akranlarıyla ilişkilerini kuvvetlendirir (Gülay, 2008: 75).

Çocuğun fiziki özellikleri ve kişisel özellikleri sosyal konumunu etkilemektedir. Olumlu ilişkiler kuran, sosyal becerilere ve fiziki çekiciliğe sahip çocuklar akranlarınca diğer çocuklara göre daha çok tercih edilebilmektedir. Ebeveynler, çocuklarını gözlemleyerek ve öğretmenleriyle iletişim kurarak çocuğunun sosyal konumu hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Öğretmenler de eğitim-öğretim yılının başından itibaren sosyal ilişkileri ve dinamikleri düzenli şekilde gözlemleyip sınıfın sosyal yapısını ortaya çıkarmalıdır.

2.1.1.2. Sosyal Konum Tipleri

Çocuklarda sosyal konumun önemi, okul yıllarında giderek artmakta ve gerek arkadaşlarına, gerek arkadaş olmayan akranlarına karşı gösterdikleri davranış kalıpları da farklılaşmaya başlamaktadır. Küçük yaşlarda çocukların sosyal konumlarını belirlemek, ileriki yıllardaki sosyal uyumu hakkında bilgi sahibi olma ve gerekli önlemleri alma açısından büyük öneme sahiptir (Gülay, 2008: 77).

Olumlu iletişim becerilerine sahip olan çocukların daha az saldırgan davranışlarda buldukları, işbirliği, uzlaşma ve paylaşma gibi olumlu tutum ve davranışlar sergiledikleri dolayısıyla olumlu tutum ve davranışlara sahip olan

çocukların akranları tarafından daha çok kabul gördüğü diğer bir ifadeyle sosyometrik konumlarının yüksek olduğu görülmektedir (Erwin, 2000).

Beş sosyal konum tipi vardır: Popüler çocuklar, reddedilen çocuklar, dışlanan çocuklar, tartışmalı çocuklar ve ortalama çocuklar.

2.1.1.2.1. Popüler Çocuklar

Popüler çocuklar akranlarının büyük bir kısmı tarafından sevilen, az bir bölümü tarafından seilmeyen çocuklardır (Gifford- Smith ve Brownell, 2003). Popüler olan çocukların özellikleri şöyle sıralanmaktadır (Braza ve diğ., 2007; Cillesen ve Rose, 2005; İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2004; Slaughter ve diğ., 2002);

- Toplumsal açıdan dışa dönüklük,
- Grup faaliyetleri içinde enerji düzeylerinin yüksek olması,
- Arkadaşlıklarının ve toplumsal yeterliliklerinin iyi olması,
- Kabul edici, sempatik ve koruyucu olmaları,
- Eğlenceli, iyi huylu ve sevimli olmaları,
- Öğretmen için de toplumsal açıdan çekici olmaları,
- Toplumsal, bilişsel ve iletişim becerilerinin iyi olması,
- Düşük düzeyde saldırganlık gösterme
- Mutlu, sosyal becerileri iyi
- Liderlik becerilerine sahip, özgüvenleri yüksek olması
- Esprili ve kibar

Popüler çocuklar genellikle herkesin beğendiği çocuklar listesinde yer alan çocuklardır. Diğer bir deyişle popülerlik, diğer akranları tarafından tanınması, sevilmesi ve ilgi çekici yönlerin ön planda olmasıdır (Nickolls ve Kauffman, 2003). Popülerlikte en önemli etken, çocuğun nasıl görüldüğü değil, nasıl davrandığıdır. Popüler çocuklar kavrayış gücüne sahip ve yüksek düzeyde sosyal becerilere sahiptirler. Akranlarına karşı destekleyici, olumlu ve saldırgan olmayan şekilde davranırlar. Sosyal becerilerinin yüksek olması diğer çocuklar tarafından daha çok seilmelerini sağlar. Çocuklar onlarla birlikte olduklarında daha çok eğlenmektedirler (Demir, 2006: 25).

Hartup (1983), çocuğun sosyal etkileşimde gördüğü sosyal beğeni derecesini popülerlik olarak tanımlarken statü ya da sosyal konum

kavramlarının popülerliği içeren genel bir kavram olduğunu belirtmektedir (Akt. Çetin ve diğ., 2002: 24).

Popüler çocukların kendi aralarında oluşturdukları dinamikler vardır. Popülerlik statüsü, çocuğun veya kişinin değerleri ile kendine özgü davranışlarının etkisiyle kazanılır. Fakat grup içerisinde liderliği ellerinde tutmak için birbirlerine karşı psikolojik baskı uygulayarak rakip gördükleri çocukları dışlama eğilimine gidebilirler. Bunun tam tersi olarak, bazı çocuklar ise popüler olarak bilinen çocuklara daha yakın davranıp onlarla yakın ilişkiler kurarak, diğer akranları tarafından da popüler olarak tanımlanabilirler (Demir, 2006: 26).

Popüler grupların bir diğer dinamiği ise arkadaşlığa yeni başlamada sergilenen davranışları, arkadaşlığın yeniden yapılandırılmasını, kendini kabul ettirmeyi ve sevdirmeyi içermektedir. Popüler grup üyeleri arkadaşlığa yeni başlamada sergilenen davranışları, okula yeni başlamada diğer akranlarına karşı uygularlar. Popüler çocuklar kendilerine özgü olumlu davranışları ile diğer çocukları etkileyerek gruplarına alırlar. Gruba yeni üye olan çocuğun kendini kabul ettirebilmesi için diğer arkadaşlarıyla ilişkisini kesmesi bile gündeme gelebilir, hatta var olan ilişkilerini bitirirler. Popüler çocukların isteğine ya da davranış örüntülerine uymayan çocuklar genelde reddedilme damgasıyla karşı karşıya kalırlar. Popüler öğrencilerin davranışları benimsendiği için, onların dışladığı çocuk, diğer akranları tarafından da dışlanır. Böylece popüler statüdeki çocuklar, kendilerine özgü dinamikleri sayesinde konumlarını korumuş olurlar (Demir, 2006: 28).

Toplumsal çekiciliği olan çocukların akademik başarıları normalden daha yüksek düzeydedir. Buna karşın çok yüksek düzeyde başarı gösteren öğrenciler, popüler olamayabilirler. Çekici olmada, aynı sosyal sınıftan ve farklı cinsten olma özellikleri etkilidir. Aynı grup içinde ve karşı cinsten olmak popülerlik açısından önemli etkenlerdir. Erkekler fiziksel güç göstermeye, yarışmacı beceriler sergilemeye gereksinim duyarlar. Kızların toplumsal çekiciliklerini oluşturan etkenler ise fiziksel çekicilik ve toplumsal olgunluktur. Toplumsal çekicilik özellikleri, kültürlere göre de değişmektedir. Örneğin çekingenlik, Çin kültüründe kızlar için bir toplumsal çekicilik ögesi iken, batı

kültüründe toplumsal çekicilik oluşturan bir özellik olarak kabul edilmez (Akt. İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2004: 20).

Popülerlikte, sosyometrik popülerlik ve algılanan popülerlik kavramları yer almaktadır: Sosyometrik popülerlikte, bir gruptaki çocuklara en çok sevdikleri ve en az sevdikleri arkadaşlarının adları sorulur. Değerlendirme sonucunda herkes sosyal tercihi ifade eden bir ölçek üzerinden çeşitli puanlar alır. Sosyometrik popülerlikte yer alan çocukların algılanan popülerlikteki çocuklara göre daha kibar, güvenilir, işbirlikçi ve sosyaldirler. Algılanan popülerlikte ise grup içindeki en çok popüler ve en az popüler kişiler belirlenir. İki popülerlik tipi farklılık göstermektedir. Dolayısıyla sosyometrik popülerlik, bir çocuğun akranları arasında ne kadar sevildiğini gösterir. Sosyometrik olarak popüler olan çocuklar, popüler olarak algılanmayabilir. Popüler olarak algılanan çocuklar da sosyometrik olarak popüler olmayabilir. Algılanan popüler çocukların atletik, kibar fakat baskın, fiziksel ve ilişkisel saldırgan ve kibirli olarak algılandıkları belirlenmiştir. Bu durum saldırgan çocukların da tanınmışlık anlamında popüler olabildiklerini göstermektedir (Gülay, 2010: 115).

Sosyometrik ve algılanan popülerlikteki çocuklar başkalarına yardım etmeyi sever ve işbirlikçi davranış sergilerler. Diğer çocuklar tarafından “iyi arkadaş” olarak tanımlanırlar. İletişim becerileri yüksek, dikkatli, özgüvenleri yüksek, mutlu çocuklardır. Karşısındakini dinlemeyi bilirler ve kibardırlar. Oyun önerileri sunmada ve oyunu yönlendirmede etkilidirler. Liderlik ruhuna sahiptirler (Gülay, 2008).

Yukarıda da belirtildiği gibi, çocuğun popülerlik düzeyi akademik başarısını, sosyal ve duygusal becerilerini, özgüveninin gelişimini etkilemesi açısından büyük önem taşımaktadır. Popüler olan çocukların sahip olduğu olumlu özellikler yaşamının ilerleyen yıllarını da olumlu etkilemektedir. Popüler olmayan çocuklarda bu durumun tam tersi söz konusudur. Çocuk için riskli olan bu durum, ileriki yıllarda sosyal ve duygusal açıdan ciddi problemler yaşamasına neden olabilmektedir.

2.1.1.2.2. Dışlanan Çocuklar

Dışlanan çocuklar akranları tarafından sevildikleri halde, en çok sevilen akran olarak seçilmemektedirler. Akranları tarafından az sevilen, yalnız ve az arkadaşı olan çocuklardır (Gifford-Smith ve Brownell, 2003; Kochenderfer ve Ladd, 1997).

Dışlanan çocuklar saldırgan davranışlar sergilerler. Sosyal yeterlikleri düşük düzeydedir. Genel olarak arkadaşlarından ayrı bir kenarda tek başlarına oynarlar. Çekingendirler, kişiler arası becerileri ve sosyal becerileri gelişmemiştir. Mutsuzdurlar ve okulu sevmediklerinden okulu bırakma eğilimindedirler. İşbirliği, uzlaşma ve grupla hareket etme becerilerinden yoksundurlar. Akranları tarafından sevilirler ancak yakın ilişkiler kuramazlar. Akranlarınca daha az konuşkan, daha az sosyal ve daha az yardımsever olarak algılanmaktadırlar (Demir, 2006: 28).

Dışlanan çocuklar, zaman zaman saldırgan davranışlar sergilemesi, az konuşması ve sosyal becerilerinin düşük düzeyde olması açısından akranlarınca tercih edilmemektedir. Öğretmen dışlanan çocuk olduğunu gözlemlediğinde aile ile işbirliği yapmalı ve sınıfta çocuğa uygun ortamlar oluşturabilmelidir.

2.1.1.2.3. Reddedilen Çocuklar

Reddedilen çocuklar arkadaşları tarafından yüksek düzeyde seilmeyen, en az düzeyde sevilen, bir başka deyişle, pek çok kişi tarafından seilmeyen, çok az kişi tarafından sevilen çocuklardır. Bu çocuklar arkadaşları tarafından açıkça beğenilmezler. Arkadaşları tarafından bu çocukların hoş karşılanmadıkları hissettirilir (Yavuzer, 2000).

Reddedilen çocuklar, sosyalleşmeye ve ilişkilerini zenginleştirmeye yönelik aktivitelere daha az zaman ayırmakta, hoş olmayan durumlara ise daha fazla zaman ayırmaktadır. Koivusaari (2004)'ye göre reddedilmiş çocuklar, diğer akranlarından daha olumsuz ve daha az olumlulardır. Yüksek seviyedeki çekimserlik, düşük derecedeki sosyalleşme ve bilişsel yetenekler reddedilmiş akran durumunun nedenidir. Bazı çocukların akranları tarafından

reddedilmesinin nedenlerinden biri de popüler olma ve dikkat çekme arzusuyla saldırgan davranışlarda bulunmasıdır. Bu şekilde davranan çocuklar zamanla akran grubu tarafından istenilmeyen kişi olarak tanımlanır ya da onlarla aynı ortamı paylaşmak istenmeyebilir (Boivin, 2005).

Reddedilen çocukların olumsuz sosyal yaşantılarında birçok çeşitlilik vardır. Bazıları doğrudan veya dolaylı yoldan haksızlığa uğramış ya da kötü muameleye maruz kalmıştır. Bazıları ise ailesinden hak ettiği sevgiyi görememiş ya da fazla hoşgörü görmüş çocuklardır. Bazıları da akranlarının olumsuz davranışlarıyla karşı karşıya kaldığını ve kendini savunduğunu iddia eden çocuklardır (Sandstrom ve Cillesen, 2003). Reddedilmiş çocukların arkadaş sayısı bir veya ikidir. Sürekli saldırgan davranışlar sergilerler ve ileriki yaşamlarında ciddi uyum problemleriyle karşılaşmaları muhtemeldir (Juffer, Stams ve Van Ijzendoorn, 2004).

Yavuzer (2000: 34-35) bazı çocukların neden arkadaşları olmadıklarını üç grup altında toplamaktadır. Bunlar:

❖ *Çocukla İlgili Etmenler*

- Mizaç (güçlü, utangaç),
- Dikkat problemleri/hiperaktivite,
- Öğrenme güçlükleri,
- Sosyal beceri problemleri,
- İletişim becerileri ile ilgili güçlükler,
- Fiziksel, duygusal veya bilişsel gelişimde görülen gecikmeler,
- Fiziksel engel veya itici fiziksel görünüş,
- Kronik hastalıklar, sık hastaneye yatmak, okul devamsızlığı,
- Grup faaliyetlerine katılımı sınırlayan zayıf büyük kas becerileri,
- Duygusal güçlükler (depresyon, anksiyete, düşük benlik saygısı),
- Çocuğun yalnız kalmayı tercih etmesi,
- Çocuğun sosyal doyumunun ve arkadaşlık ihtiyacının büyük bir ölçüde aile bireyleri tarafından karşılanıyor olması,
- Sahip olduğu kültürel değerlerin akranlarıyla uyuşmaması.

❖ Aileyle İlgili Etmenler

- Anne babanın tutumunun (aşırı otoriter veya hoşgörülü, kayıtsız-ilgisiz) çocuğun sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemesi,
- Anne babanın, çocuğu, arkadaşlık geliştirmek için ihtiyaç duyduğu zamanını, enerjisini ve olanaklarını, onu sınırlayan programlı faaliyet ve görevlerle meşgul etmesi,
- Anne babanın çocuğun arkadaş seçimi konusunda aşırı eleştirici ve olumsuz olması,
- Anne babanın yetersiz sosyal becerilere sahip olması; çocuğun iyi bir modele sahip bulunmaması,
- Anne babanın depresyonda olması, ruh sağlığının bozuk olması,
- Anne babanın madde bağımlısı olması,
- Çocuğun eğitiminde anne babanın şiddet kullanması,
- Ailede stres ve/veya istismar yaşanması,
- Anne babanın çocuğu aşırı derecede koruması veya bulunduğu etkinliklere aşırı sınırlamalar getirmesi,
- Anne babanın, çocukların bireyselliği veya özel ihtiyaçlarını değerlendirme konusunda zorlanması.

❖ Çevresel-Sosyal Etkenler

- Ailenin kırsal, izole bir bölgede yaşaması,
- Evin okula uzak bir yerde bulunması,
- Civarda az çocuğun bulunması,
- Ailenin her yaz tatil amacıyla uzak yörelere gitmesi,
- Ailenin ekonomik açıdan sıkıntı yaşaması ve sık sık taşınması,
- Ailenin kültür veya dile ait farklılığının bulunması,
- Toplumun çocukları bir araya getirmek ve toplumsallaştırmak için olanak veya programlarının yetersiz kalması,
- Çocukla akran grubu arasında giyiniş, davranış ve diğer farklılıkların bulunması.

Akranları tarafından reddedilen çocuklar tanımlanacağı zaman ilk olarak antisosyal davranışlar ve rahatsız edici kişilik özellikleri akla gelmektedir. Bu çocuklar, ihmal edilen, ortalama ve kabul edilen çocuklardan daha fazla davranış problemleri sergilemektedirler. Reddedilen erkek çocuklar aşırı

derecede çevrelerine karşı tepkilidir. Grup üyeleri tarafından reddedilen erkek çocuklar kavga başlatıcılar olarak algılanmaktadırlar. Kabul edilen erkek çocuklar daha çok kurallı ortamlarda bulunmakta, yabancı gruplara girdiklerinde olumlu davranışlar sergilemektedirler. Reddedilmeye alışkın olan çocuklar çeşitli sosyal durumlara uyum sağlamada da zorluklar yaşamaktadırlar (Akt. Demir, 2006: 31).

Coie ve Kupersmidt'de (1983), düşük sosyal statünün kısmen de olsa saldırganlıkla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Akranları tarafından reddedilen erkek çocukların saldırgan bir davranışın ardından başka bir saldırgan davranış gösterme olasılıkları yüksektir. Bu çocuklarda saldırganlığın birçok çeşidi, araç kullanarak saldırma, zorbalık, öfkeli olma vb. birbiri ardına gelmektedir. Renshaw ve Asher'ın (1983) bir araştırmasında reddedilen ve kabul edilen çocukların kişilerarası ilişkilerde bazı ikilemlere çözüm üretmeleri istenildiğinde reddedilen çocukların kabul edilen çocuklara göre daha az olumlu yöntemler kullandığı, daha çok saldırganlık içeren çözümler ürettiği ve çözüm üretme aşamasında daha çok beceriksizlik yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Saldırgan ve saldırgan olmayan reddedilen çocuklar kendi reddedilme durumlarına karşı farklı farkındalık geliştirmişlerdir. Saldırgan-reddedilen çocuklar, akranları tarafından hangi alanlarda reddedildiklerinin farkında değillerdir. Saldırgan-reddedilen çocukların, diğer çocukların kendilerine yönelttikleri olumsuz davranışları olduklarından daha olumlu gördükleri, kendilerine ilişkin olumsuz bilgileri kendilerine yönelik olumlu bilgiler olarak algıladıkları görülmüştür. Saldırgan olmayan-reddedilen çocuklar ise akranları tarafından hangi alanlarda reddedildiklerinin oldukça farkındadırlar (Zakriski ve Coie, 1996). Akranları tarafından reddedilen ve bu nedenle yalnızlık problemi yaşayan çocuklar saldırgan davranışlar içine girebilirler. Reddedilen-saldırgan çocuklar ise kendileri gibi reddedilen akranları ile arkadaşlık kurma eğiliminde olurlar. Dolayısıyla bu arkadaşlık ilişkilerinde olumsuz, istenmeyen davranış kalıplarını öğrenirler (Kupersmidt, Coie ve Howell, 1999).

Çalışmalar akranları tarafından reddedilen bir çocuğun davranışlarının olumsuz olarak değerlendirilmesi olasılığının, aynı davranışta bulunan diğer çocuklara kıyasla beş kat fazla olduğunu göstermektedir. Örneğin akranları

tarafından kabul edilen bir çocuk etkinlik esnasında bir başka çocuğu iterse, sınıf arkadaşları “Böyle olmasını istememişti, o iyi bir arkadaş, yanlışlıkla olmuştur, o kadar da sert itmedi.” gibi sözlerle durumu kabul edilebilir hale getirmeye çalışacaklardır. Eğer reddedilen bir çocuk aynı davranışta bulunursa “O kötü bir çocuk, onu incitmek istedi, hep böyle şeyler yapar zaten, hep sorun çıkarır.” diyeceklerdir. Çocukların reddedilen bir çocuk hakkındaki yerleşik sosyal algılamaları nedeniyle, bu tip çocukların reddedilmiş çocuk statüsünden kurtulmaları oldukça zordur (Thompson ve diğ., 2002: 144).

Reddedilen çocukların genel olarak şu özelliklere sahip oldukları belirtilmektedir (Demir-Şad, 2007);

- Ben merkezlilik ve toplumsal içe dönüklülük,
- Kaygılı ve korkulu olma,
- Duygusal açıdan dengesizlik,
- Dürtüsellik ve duygularını kontrol edememe,
- Başkalarına karşı duyarsız olma,
- Uygunsuz davranışlar gösterme,
- Saldırganlık,
- Yaşlıtlarından daha büyükmüş ya da daha küçükmüş gibi davranma,
- Davranışlarında farklılık gösterme, sıradan olmama,
- Kendini kabul düzeyinin düşük olması
- Toplumsal çekiciliği olmayan gruplara üye olma,

Özetle, reddedilmiş çocuklar; olumsuz davranışlarda bulunma, suça yönelme, okuldan kaçma gibi davranışlar gösterme açısından risk grubu oluşturmaktadırlar. Bu durum onların çevresel, akademik başarılarını, sosyal ve duygusal uyumlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

2.1.1.2.4. Tartışmalı Çocuklar

Tartışmalı çocuklar arkadaşları tarafından hem sevilen hem de seilmeyen çocuklardır. Bazıları bu çocukları severken bazıları sevmeyebilir. Popüler ve reddedilen çocukların özelliklerini bir arada taşırlar. Sosyal ilişkileri hem olumludur hem de olumsuzdur. Şöyle ki; akranlarına karşı yardımsever, işbirlikçi, lider oldukları gibi saldırganca da davranabilirler. Reddedilen

çocuklarda görülen bu özellikler tartışmalı çocuklarla benzerlikleri ve farklılıkları bulunmaktadır. Reddedilen çocukların bilişsel kapasiteleri ve riskli davranışlara maruz kalma olasılığı daha düşüktür. Reddedilen çocukların ileriki yıllarında da reddedilmesi ve olumsuz davranışlar sergilemesi yüksektir. Tartışmalı çocukların ilerleyen yıllarında sosyal konum tipleri değişebilir. Örneğin çocukluk yıllarında tartışmalı çocuk grubunda yer alan bir çocuk olumlu akran ilişkileri ve çevre sayesinde popüler çocuk grubuna katılabilir (Gifford-Smith ve Brownell, 2003; Braza ve diğ., 2007).

Tartışmalı çocuklara öğretmenleri tarafından zamanında ve etkili bir şekilde rehberlik edilmelidir. Çocuğun sosyal konumu aile, öğretmen ve akran yardımıyla geliştirilebilir. Şu da unutulmamalıdırki, çocuğun çevresindekilerle iletişiminin zayıflaması sonucunda zaman içinde reddedilen çocuk grubuna katılma olasılığı da söz konusudur.

2.1.1.2.5. Ortalama Çocuklar

Ortalama çocuk grubundakiler yüksek düzeyde popülerliğe sahip olmamakla birlikte reddedilen çocuk grubuna da dâhil değillerdir. Akranları tarafından orta düzeyde sevilir ve sevilmezler. Popüler çocuklar kadar sosyal becerilere sahip değildirler ancak işbirlikçidirler. Popüler çocuklara göre daha az liderlik becerileri ve sosyal etkileri vardır. Sosyal etki ve sosyal tercih puanlarına bakıldığında ortalama seviyede yer alırlar. (Gülay ve Akman, 2009: 77).

Çocukların akranlarıyla kurduğu ilişki büyük öneme sahiptir. Akranları tarafından kabul edilen çocuklar her gün popülerliklerini pekiştirirler. Diğer çocuklar onları sever, onları görmekten memnun olurlar, onların yaptıkları faaliyetlere katılmak isterler. Bu tür pekiştirme yolları ile kabul edilen çocuklar güven kazanırlar ve bu faaliyetleri kendi sosyal becerilerini geliştirici fırsatlar olarak değerlendirirler. Reddedilen çocuklar ise geçinilmesi zor, memnuniyetsiz ve zayıf-güçsüz çocuklar olarak algılanmaktadır. Reddedilen çocuklarda olumlu yönde davranış değişiklikleri olsa bile, reddedilen çocukların diğer çocuklarda uyandırdıkları olumsuz algılar süreklilik göstermektedir. Dışlanan ve ortalama çocuklar ne çok ne de az sevilen çocuklardır. Bu iki grup arasındaki fark, dışlanan çocukların diğer gruptaki çocuklara göre daha çekimser ve içine

kapanık olmasıdır. Problemlerini daha çok kendi içlerinde yaşarlar. Ayrıca bu gruptaki çocuklar yüksek kaygı ve düşük sosyal kabule sahiptirler (Arnett, 2001: 247; Demir ve Kaya, 2008). Araştırmalar genellikle popüler, reddedilen, dışlanan çocuklar üzerinde odaklanmaktadır. Tartışmalı çocuklar genel akran gruplarında % 5'lik bir yüzdeye sahiptirler. Ortalama statü ise üç grubun (popüler, reddedilen, dışlanan) belli özelliklerini taşımaktadır (Bendt, 1997).

2.1.1.3. Sosyal Konumun Belirlenmesi

Birçok çocuk için akranlarıyla ve arkadaşlarıyla iletişim kurmak zor olabilir. Sosyal ilişkilerinde problemler yaşayabilirler. Bazı çocuklar arkadaşları tarafından dışlanır, bazıları reddedilir, bazıları ihmal edilir, bazıları ise sevilir. Çocukluk yıllarında başlayan bu ilişkilerin yaşamın ilerleyen yıllarını etkilemesi bakımından erken yıllarda çocuğun sosyal konumunu belirleyerek gerekli önlemleri almak son derece önemlidir (Demir-Şad, 2007; Odom, 2005).

2.1.1.3.1. Sosyometri

En genel tanımıyla sosyometri, belli kriterler dikkate alındığında, bir grup içinde, kimlerin kabul ya da reddedildiğinin sayısal olarak belirlenmesidir. Sosyal ilişkileri ölçme tekniği olarak nitelenebilir (Demir-Şad, 2007). Basit gibi görünen bu inceleme şekli Moreno, felsefeden yola çıkıp oldukça soyut ve karmaşık birtakım basamaklardan sonra geliştirebilmiştir. Grup içindeki kişiler arasındaki ilişkilerin derecesi sosyometri sayesinde ortaya çıkar. Sosyometri tekniği, grup üyelerinin birbirlerini özel kriterler doğrultusunda değerlendirmeleri ile gerçekleştirilir. Katılımcılara dâhil oldukları grupta kimlerle arkadaşlık etmek istedikleri sorulmaktadır. Böylece, katılımcıların verdiklere cevaplara göre grubun sosyal yapısı hakkında bilgi sahibi olunur (Dökmen, 2001: 50; Gülay, 2008; Odom, 2005).

2.1.1.3.2. Sosyometrinin Tarihçesi

1920'lerin sonları ve 1930'ların başına doğru ilk sosyologlardan olan Bogardus (1928) ve Moreno (1934), gruplar arası çatışma ve kişiler arası ilişkilere olan ilgilerinden dolayı "sosyometri" adı verilen karşılaştırılabilir ölçüm

tekniklerini geliştirmişlerdir. Moreno ve Bogerdus ölçümlerini ilk defa Amerika'ya yeni gelen göçmenlerin çevrelerine nasıl uyum sağladıkları ve yerli vatandaşlar tarafından nasıl kabul edildikleri ile ilgili kullanmışlardır. Moreno'nun geliştirdiği modelde 4 tema vardır:

1. Çekicilik ve iticiliğe odaklanmak,
2. Algılayanın düşüncesi ve diğerlerini algılama şeklini ortaya çıkarmak,
3. Çoklu sosyometrik yapının tespiti ve
4. Sosyometrik verinin dinamik yapısı.

Moreno (1934), insan ilişkilerinde iki temel unsurun üzerinde durmuştur. Bunlardan çekicilik, diğer insanlar tarafından beğenilmeyi, istenilmeyi; iticilik de diğer insanlar tarafından tercih edilmemeyi ifade eder. Moreno'ya göre bu iki kavram aslında birbirine zıt kavramlar değildir. Şöyle ki sosyal olarak çekici olan çocuklar, akranları tarafından sevimyebilirler, itici olanlar ise sevimbilirler. Aynı çocuklar hem sevimbilirler hem de sevimyebilirler. Sosyometrik sınıflama sistemleri, ölçümlerin tüm yönlerini içermelidir. Birçok sosyometrik değerlendirmede, sosyal çekicilik ya da kabulde ölçüt olarak, akranlar tarafından en sevilen olma alınmaktadır. İticilik ya da reddedilme sevimme olarak değerlendirilmektedir (Akt. Gülay, 2008: 83).

Bronfenbrenner 1943-1944 yıllarında kişinin grup üyeleri tarafından kabulünü yüksek ve alçak olarak değerlendiren bir sınıflama oluşturmuştur. Bu modelde, kişi grup üyelerinin büyük bir bölümü tarafından çekici bulunuyorsa, sevilenlerin grubundadır. Çok az kişi tarafından çekici bulunuluyorsa, sevimyenlerin grubundadır. Fakat bu değerlendirme sisteminin kalabalık gruplarda karşılaştırılması istatistiksel açıdan sağlıklı değerlendirmeler sağlayamamıştır.

1950'li yıllarda yeni bir grup eklenmiştir. Popüler ve reddedilen çocuklara dışlanan çocuklar eklenmiştir. Aynı yıllarda Thompson, Powell ve Dunnington düşük konum (reddedilen çocuklar), orta konum (hem reddedilen hem kabul edilen çocuklar) ve yüksek konum (kabul edici çocuklar) olmak üzere 3 temel sosyal konumu savunmuştur. Sosyometri tekniği daha sonra devlet okullarında sınıf içi etkileşim için kullanılmıştır. Bu konu ile ilgili ilk olarak, Fritz Redl ve

William Wattenberg'in (1959) "Sınıfta Grup Yaşamı", Norman Gronlund'un (1959) "Sınıfta Sosyometri" kitabı çıkararak diğer çalışmalara ışık tutmuştur (Nickolls and Kauffmann, 2003). Gronlund (1959) tarafından oluşturulan sosyometrik konum sınıflandırmasında 4 konum yer almaktadır: *Yıldızlar* (genellikle olumlu değerlendirmeler almış çocuklar), *Reddedilenler* (genellikle olumsuz değerlendirme almış çocuklar), *Dışlananlar* (düşük düzeyde olumlu ve düşük düzeyde olumsuz değerlendirme almış çocuklar), *Tartışmalı çocuklar* (çok sayıda olumlu ve olumsuz değerlendirme almış çocuklar (Akt. Cillesen ve Bukowski, 2000). Perry (1979), Dunnigton'nın (1957) da konum ve bilgi olarak belirlediği boyutları yeniden adlandırarak, kabul ve reddedilmede yeni bir sınıflandırma getirmişlerdir: kabul ve reddedilme ham puanlarını standardize ederek, sınıflandırmada iki yön sosyal etki ve sosyal tercih ortaya koymuştur. Bu iki yön arasında 4 grup yer almaktadır: Etki ve tercih puanları ortalamasının üzerinde olanlar *popüler*, etki ve tercih puanları ortalamasının altında olanlar *dışlananlar*, etki puanları ortalamasının üzerinde olanlar, tercih puanları ortalamasının altında olanlar *reddedilenler* ve tercihte ortalamasının üzerinde, etkide ortalamasının altında olanlar *sevilenler*.

Coie, Dodge ve Cappotelli (1982), Newcomb ve Bukowski (1983), Asher ve Dodge (1986), Crick ve Ladd (1989) ve Terry ve Coie (1991) tarafından yapılan çalışmalarda farklı teknikler geliştirilmiştir. Bu tekniklerde, Peryy'nin geliştirdiği model temel alınmıştır. En sık kullanılan sınıflama tekniği ise Newcomb ve Bukowski (1983) tarafından geliştirilmiştir. Bu sisteme göre çocuklar 5 gruba ayrılmaktadır:

1. *Popüler çocuklar*: Yüksek düzeyde sosyal tercihe sahip, birçok çocuk tarafından sevilen çocuklar,
2. *Reddedilen çocuklar*: Birçok çocuk tarafından seilmeyen ve düşük sosyal tercihe sahip çocuklardır.
3. *Tartışmalı çocuklar*: Hem sevilen hem de seilmeyen, yüksek düzeyde sosyal etkiye sahip çocuklardır.
4. *Dışlanan çocuklar*: Çok az sevilen ya da seilmeyen, düşük sosyal etkiye sahip çocuklardır.
5. *Ortalama çocuklar*: Akran grubu içinde sevilme ve seilmeme değerleri arasında ortalama puanlar almış çocuklardır (Akt. Gülay, 2010: 114).

Sosyometri alışmalar tarihi incelendiğinde, ilk sosyometri gruplarıyla günümüzde kullanılan gruplamalar arasında büyük bir gelişimin olduğu görülmektedir. Yapılan ilk çalışmalarda sosyal konum tipleri sevilme/sevilmeme (kabul/red) olarak sadece 2 gruba ayrılmaktaydı. Daha sonra dışlanan, tartışmalı ve ortalama olmak üzere 3 grup daha katıldı. Bu sayede sosyal konum tipleri genişletilerek detaylandırılmıştır.

2.1.1.3.3. Sosyometrinin İşlevleri

Sosyometrinin işlevlerini iki grupta ele alabiliriz. Bunlardan birincisi bireylere, diğeri ise grubun tümüne yöneliktir.

Bireye yönelik faydalarında; kişinin sosyal konumunun belirlenmesi yer alır. Kişinin sosyal çevrede nasıl algılandığı öğrenilir. Bu sayede, bireyin yer aldığı konumda bulunmasının nedenleri ve sonuçları araştırılabilir. Ayrıca aileler ve öğretmenler işbirliği yaparak çocuğun bulunduğu konumu geliştirmeye yönelik çalışabilir. Çocuğa yapılan destek sayesinde çocuğun sosyal statüsü değişebilir.

Gruba yönelik faydası ise grubun sosyometrik örüntüsünü belirledikten sonra grubu bu örüntü doğrultusunda yeniden organize etmektir. Böylece akranlar arasındaki problemler daha kolay çözümlenir (Dökmen, 2001).

Kişinin hem kendisine hem de çevresine faydalı olan sosyometri, öğretmenler ve araştırmacılar tarafından doğru kullanıldığında akran ilişkilerinin geliştirilmesine katkı sağlanabilir. Sosyometri sonucunda elde edinilen bilgiler gerek görülürse aile ile paylaşılmalı ve uzman yardımı alınmalıdır.

2.1.1.3.4. Sosyometrinin nemi

Sosyometri ölçümleriyle çocuğun akranları tarafından sevilen ya da sevilmeyen bir ocuk olduğu tespit edilir. Sevilmeyen ocuklar için bu durum tehlikeli olabilir. Sevilmeyen ocuklarda akademik başarısızlık, okula uyum sorunu grldĞu gibi ilerleyen yıllarda saldırgan davranışlar sergileyen, suç işlemeye eğilimli, madde bağımlısı bireyler olabilirler. Çocuğun sosyal

konumuna göre erken ve gerekli müdahale yapılırsa sosyal konum düzeyinin olumlu yönde ilerlemesi sağlanabilir.

2.1.1.4. Sosyal Konumu Geliştirmede Yapılabilecek Yardımlar

Başta reddedilmiş çocuklar olmak üzere dışlanan, tartışmalı ve ortalama sosyal konum tipinde yer alan çocuklar, akran problemlerini aşmak için yetişkin desteğine ihtiyaç duyabilirler. Walker (2004)'e göre aşağıda yer alan yöntemlerle çocuğa yardım edilebilir:

- ❖ *İlgili Problemlere Müdahale Etme:* Çocuk sınıf ortamında veya arkadaşları arasında dışlanıyorsa bir yetişkinin yardımına ihtiyaç duyar. Böyle bir durumda bir uzman yardımıyla bu duruma müdahale edilebilir. Öncelikle çocuğun dışlanmasına neden olan faktörler araştırılır. Daha sonra bu faktörlerin en aza indirgenmesi için çalışmalar yapılabilir. Örneğin ailenin etkilediği düşünülüyorsa aile ile işbirliği yapılır.
- ❖ *Sosyal Beceri Eğitimi:* Riskli grupta yer alan çocukların ileriki yaşamlarında psikolojik uyum ve iletişim sorunlarıyla karşılaşması muhtemeldir. Riskli grupta yer alan çocuklar akranlarıyla arkadaşlığı başlatma ve sürdürme ile ilgili becerileri öğrenmek zorundadırlar. Sosyal becerilerin kazandırılmasına yönelik programlar uygulanarak çocuğa destek sağlanabilir.
- ❖ *Küçük Sosyal Deneyimler:* Çekingen çocuklar için geniş gruplar korkutucu ve itici olabilir. Küçük gruplar içerisinde akran ilişkilerini kuvvetlendirerek geniş gruplara hazırlamak daha doğrudur. Ebeveynler ya da öğretmenler çocukların akranlarıyla kurdukları iletişimde, çocukların olumlu yönlerini ön plana çıkararak cesaretlendirebilirler. Çocukların dış çevreye uyumunu kolaylaştırmak için çocuğun ilgilerinden faydalanılabilir. Müzik, resim gibi çocuğun etkileşimini kolaylaştırıcı aktivitelerle çocuğun öz güveninin artmasına yardımcı olunarak, arkadaşlık ilişkilerinde daha başarılı olması sağlanabilir.
- ❖ *İşbirliğine Dayalı Sınıf Projeleri:* İşbirliğine dayalı sınıf projeleri çocukların sosyal popülerliğini arttırmak ve akran kabulünü sağlamak amacıyla yapılan çalışmalardır. Bu projelerde öğretmen küçük çalışma grupları

oluşturarak öğrencilere gelişim seviyelerine ve ilgilerine yönelik farklı görevler verir. Grup üyeleri verilen görevleri yerine getirmek için birbirleriyle etkileşimde bulunacağından aralarında iletişim sağlanır. Yetişkinler çocukların akranlarıyla yaşadıkları iletişim problemlerinde problemin içeriğine müdahale etmek yerine, onların sosyal deneyimlerini ve akran ilişkilerini gözlemleyerek çocuğun problemlerini anlatmasını sağlamalıdır.

Yukarıdaki maddelerde de görüldüğü gibi okul öncesi dönemde çocukların sosyal konumlarını geliştirmede, öğretmenin ve ailenin rehberlik rolünün etkisi oldukça büyüktür. Öğretmen sistematik gözlemler yaparak, çocukların oyunlarına katılarak, aile ziyaretleri yaparak ve uygun ortamlar hazırlayarak çocukların sosyal konumlarının geliştirilmesini olumlu yönde desteklemelidir.

2.1.2. Ebeveyn Kabul-Reddi

Çocuklar bakımlarından sorumlu olan kişilerle (anne-baba-bakıcı gibi) olumlu ilişkiler yaşamaya ihtiyaç duymaktadırlar. Bakım sağlayan kişiyle kurulan olumlu ya da olumsuz ilişki çocuğun tüm yaşamını negatif ya da pozitif yönde etkileyebilmektedir. Bakım sağlayan kişiyle olumlu ilişki yaşayan çocuklar özgüvenleri yüksek, arkadaş canlısı, mutlu ve işbirlikçi olmaktadır (Önder ve Gülay, 2007).

Anne babanın kabulü, çocuğunu sevmesi, okşaması, kucaklaması, duygularını paylaşması ve ihtiyaçlarıyla ilgilenmesidir. Anne babanın reddetmesi ise çocuğun bedensel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamayı aksatarak ona düşmanca duygular beslemesidir (Yavuzer, 2000).

Ebeveyn reddi; ebeveynin çocuğuna karşı sıcaklık ve sevgi göstermemesi, çocuğun ilgi ve bakımını ihmal etmesi ve çocuğuna fiziksel ve psikolojik zarar verici davranmasıdır (Rohner ve Khaleque, 2005).

Ebeveynlerin çocuklarını kabul etmesi ya da reddetmesi çocuğun tüm yaşamını etkilemesi bakımından büyük öneme sahiptir. Ebeveynlerin bu konuda

bilinçli olması gerekir. Öğretmen bu konuda bir problem olduğunu gözlemlerse gerekli müdahalelerde bulunmalıdır.

2.1.2.1. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın Tarihçesi

Ebeveyn kabul-reddine ilişkin çalışmalar 1890'lı yıllara dayanmaktadır. Fakat konu ile ilgili çalışmalar, 1930'lu yıllara kadar süreklilik göstermemiştir. 1930-1940 yılları arasında Fels Araştırma Enstitüsü'nde geliştirilen Fels Ebeveyn Davranış Skalası, ebeveyn kabul reddini ölçmek için geliştirilen ilk ölçme aracı olmuştur. 1930-1960'lı yıllar arasında, ebeveyn kabul-reddi üzerine yapılan yayınlarda artış olmuştur (Rohner ve Khaleque, 2005).

Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın etkisiyle ilgili esas çalışmaların 1960-1980 'li yıllarda olduğu dikkat çekmektedir. 1960 yılında Rohner'in ebeveyn kabul-reddinin kültürlerarası karşılaştırması ile ilgili olan yüksek lisans tezi başta psikologlar olmak üzere tüm dünyanın dikkatini çekmiştir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2003). Daha sonra Rohner, 1975-1986 yıllarında Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nı tüm detaylarıyla ortaya koymuştur. Bu yıllarda kuram ile ilgili bağımsız programlar oluşturulmuştur. Bu programlar; 1979 yılında Rollins ve arkadaşlarına ait 'Aile Desteği' ve 'Ailenin Destekleyici Davranışları' üzerine geliştirdikleri program, Baumrind'e ait aile prototiplerini; otoriter, reddedici, ihmâlkâr aile stillerini içeren program ve Downey, Feldman ile arkadaşları tarafından oluşturulan reddetme duyarlılığını temel alan programdır. Downey, Feldman ve arkadaşlarına göre, kişiler arası reddetme özellikle ebeveyn reddi, reddedilmeye karşı gelişen duyarlılığı artırır ve çocuğa gelişimi boyunca yol gösterir. Bu şekilde reddi algılayan çocuklar aşırı tepki gösterirler ve arkadaşlarına karşı daha saldırgan olurlar (Rohner, 1994).

Ebeveyn Kabul Red Kuramı araştırmalarının çıkış noktasında en çok üç program etkili olmuştur. Bunlardan birincisi, 'Kendini Anlatma Ölçeği'; Perris, Emmelkamp ve arkadaşlarının başlattığı kabul ve reddin, psikolojik etkileriyle ilgili Avrupa'da ve bazı kültürlerde gerçekleştirilen programıdır. İkincisi az gelişmiş uluslarda, Parker ve meslektaşlarının Avustralya ve İngiltere'de kullandığı 'Ebeveyn İlişkisi Ölçeği'dir. Üçüncüsü ise; 90'lı yıllarda başlayan Chen ve arkadaşlarının ilk olarak Çin Halk Cumhuriyeti ve Kanada'da hem

anneler hem ailesel redle ilgili boylamsal ve bölgeler arası çalışmalarıdır (Rohner, 1994).

Kuram, başta Amerika olmak üzere tüm dünyada dikkat çekmiş ve bu sayede farklı etnik gruplarda birçok çalışma yapılmıştır. 1990'lı yılların sonunda Ebeveyn Kabul Red Kuramı'yla ilgili araştırmalar sadece anne baba kabul reddi ile sınırlı kalmamış, arkadaş kabul reddi, eş kabul reddi, kardeş kabul reddi gibi farklı çalışmalar yürütülmüştür (Rohner ve Khaleque, 2005).

Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın tarihi incelendiğinde; başta psikologlar olmak üzere birçok araştırmacının bu konu üzerinde durduğu görülmektedir. Geliştirilen bu kuramın farklı kişilere göre uyarlanması (eş kabul red, kardeş kabul red, arkadaş kabul red gibi) ebeveynlere ek olarak çevremizdeki diğer insanların da kabul red düzeyinin önemli olduğunu kanıtlamaktadır.

2.1.2.2. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı

Ebeveyn Kabul Red Kuramı, anne-baba tarafından kabul edilmenin ve reddedilmenin temel nedenlerini, sonuçlarını ve diğer değişkenleri yordamaya ve açıklamaya çalışır. Diğer bir ifadeyle, ebeveyn kabul ve reddinin çocukların davranışsal, bilişsel ve duygusal gelişimleri üzerindeki olası sonuçlarını inceler (Khaleque ve Rohner, 2002).

Rohner, kuramında evrensel bir yaklaşımı benimseyerek insan davranışının kültürler arası genellenebilir ilkelerini tanımlamayı amaçlamıştır. Kuramın temelinde şu vardır: Tüm insanlar kendileri için önemli olan kişilerden sıcaklık almaya ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyaç; kültür, ırk, fiziksel özellikler, sosyal statü, dil, coğrafya gibi diğer kısıtlayıcı koşullardan bağımsız olarak tüm insanlıkta bulunmaktadır (Akt. Akkuş-Örün, 2010: 33).

Rohner ve arkadaşları çeşitli ölçekler geliştirerek kuramı başta Amerika olmak üzere birçok ülkede değerlendirmişler ve insan davranışının kültürler arası genellenebilir ilkelerini belirlemeye çalışmışlardır. Yapılan araştırmalarda ebeveynleri tarafından kabul edilmenin veya reddedilmenin şekli, sıklığı, süresi ve şiddetinin, kişilerin dini inançlarından aile yapılarına kadar değişen çeşitli sosyal özelliklerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Batılı psikologların 20. yüzyılda

ebeveynlerin çocukları ile olan ilişkilerine dikkat çekmesi sonucunda ortaya çıkan kuramın temelinde ebeveyn ve çocuk arasındaki duygusal bağın niteliğine ve ebeveynin çocuğa yönelik duygularını nasıl ifade ettiği üzerine odaklanılmaktadır. Ayrıca kurama göre insanın biyolojik olarak hayatında önemli olan kişilerden olumlu tepkiler almaya ihtiyacı vardır. Bunlardan bazıları çocuğun sevilmesi, bakımının yapılması, güvenliğinin sağlanması, korunmasıdır (Akkuş-Örün, 2010: 34).

Ebeveyn Kabul Red Kuramı, iki önemli çocuk yetiştirme tutumu boyutunu içerir. Bu boyutlar, ebeveynliğin “davranışsal veya psikolojik kontrol” boyutu ve “çocuğu kabullenme-reddetme” boyutudur. Davranışsal kontrol, çocuk yetiştirme tutumlarının çeşitli boyutlarını içerir. Bu boyutlar, kuralların düzenlenişi ve uygulanışı, çocukların nerede olduğunu izleme ve hareketlerinin sonucunda oluşan disiplin teknikleridir. Kabullenme ve reddetme boyutu ise ebeveyn ile çocuklar arasındaki sıcaklık-sevgi boyutunu içermektedir (Akt. Kaya, 2003: 46).

Cournoyer’e göre (2000), Ebeveyn Kabul Red Kuramı, insan davranışlarını açıklamaya ve yordamaya çalışması ve evrensel olabilmesiyle büyük bir boşluğu tamamlamaktadır. Ebeveyn tarafından kabul edilme veya reddedilme çocukluk ve yaşamın diğer dönemlerini etkilemektedir. Birçok araştırmacı tarafından farklı toplumlarda çeşitli yöntemlerle 200’den fazla çalışma yapılması kuramın önemli olduğunu desteklemektedir (Khaleque ve Rohner, 2001). Kuramda çocukların ebeveyn tarafından kabul veya red nedenleri, sonuçları araştırılmakta ve çocuğun sosyalizasyon yaşantıları kişiliğiyle birlikte incelenip sosyokültürel süreçlerle ilişkilendirilmektedir (Öngider, 2006: 36).

Kuramın dil, din, ırk, kültürel özellikler gözetmeksizin tüm insanlarda ortak olan bir ihtiyaç üzerine temellenmesi, bireyin gelişiminde olan etkisini arttırmaktadır. Okul öncesi dönemin önemiyle birlikte Ebeveyn Kabul Red Kuramı düşünüldüğünde, ebeveynlerin, öğretmenlerin ve araştırmacıların son derece hassas olması gerektiği görülmektedir. Araştırmacılar okul öncesi dönem çocuklarıyla yaptıkları çalışmaların sonuçlarını öğretmen ve ebeveynler ile paylaşmalıdır. Öğretmenler, kuram hakkında ebeveynlere temel bilgiler vermeli, aileler ile işbirliği içinde olmalıdır.

2.1.2.3. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu

Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın temelini oluşturan ebeveynliğin sıcaklık boyutu, bir tarafında kabulü (sıcaklık, şefkat, ilgi) yani sevgi ihtiyaçlarını, diğer tarafında reddi (düşmanlık, saldırganlık, ihmal) içerir. Kurama göre, tüm insanlar çocukluk dönemlerinde ebeveynlerinden ya da bakımından sorumlu olan kişilerden az ya da çok sıcaklık gördüklerinden bu boyutta yer alırlar (Rohner, 2004).

Sıcaklık boyutu, çocuk ile bakımından sorumlu olanlar (anne, baba, bakıcı gibi) arasındaki sosyal etkileşime ait bir tutumdur. Aynı zamanda bu, çocuğun sosyal etkileşiminin zihnindeki tasarımıdır. Çocuğun zihinsel tasarımı, kabul edildiğine veya reddedildiğine dair subjektif algısıdır. Kuramda, kabul ya da redde yol açan ebeveyn davranışlarının kültürel olarak farklılaşabileceği yer almaktadır. Buna karşın özellikle subjektif reddedilme algısının, değişik toplumlarda kendilik değeriyle ilgili benzer sonuçları doğuracağı öne sürülen en önemli savdır (Eryavuz, 2006: 17).

Ebeveyn kabulünü (sıcaklık-sevgi-ilgi) sözel ve fiziksel ifadelerle gösterir. Sözel ifadeler çocuğu övmek, ona şarkı söylemek veya hikâye anlatmak, hakkında güzel şeyler söylemek, sohbet etmek gibi eylemleri kapsar. Fiziksel ifadeler ise çocuğa sarılma, öpme, gülümseme, okşamadır. Fiziksel ve sözel ifadeler çocuğu kabul etmenin davranışsal göstergeleridir (Rohner ve Brothers, 1999: 83).

Ebeveyn reddi olumlu duyguların, tutumların olmayışı ile fiziksel ve psikolojik açıdan zararlı davranışlarla görülmektedir (Rohner, 2004). Çocuğun ebeveyni tarafından reddedildiğini algılaması Rohner'e göre 4 şekilde görülür:

1. Sıcaklık ve sevgi eksikliği,
2. Ebeveynlerin düşmanca ve saldırganca davranışları,
3. Çocuğu ihmal etme ve ilgilenmeme,
4. Ayrışmamış reddetme.

Sıcaklık-sevgi eksikliğinde ebeveynler çocuklarına karşı davranışlarında sevgi, şefkat göstermeyebilirler ya da bu davranışlarını nadir sergileyebilirler.

Çocuklarına karşı kızgın, huzursuz ve tahammülsüz olabilirler (Akkuş-Örün, 2010: 34).

Ebeveynin düşmanca ve saldırganca davranışlarında fiziksel veya psikolojik incitme amacı güden davranışlar görülür. Fiziksel saldırganlığa örnek olarak tekmeleme, çimdikleme, bir şey fırlatma, boğma, ısırma, yakma verilebilir. Sözel saldırganlık; iğneleme, alay etme, dalga geçme, beddua etme, küçümseme, iftira atma şeklinde görülebilir (Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner, 2004).

Çocuğu ihmal etme veya kayıtsız kalma; ebeveynin çocuğun fiziksel, tıbbi ve eğitim ihtiyaçlarını karşılayamaması ve ilgi ve isteklerine kayıtsız kalmasıdır (Rohner, 2004). Kayıtsızlık, içsel bir güdüleyicidir. İhmal ise kayıtsızlık duygusunun davranışa yansımış halidir (Öngider, 2006: 37). İhmal eden aileler genelde katı kuralları ve sınırları olan ailelerdir. Böyle aileler çocuklarıyla az vakit geçirirler. Çocuklarının ihtiyaçları olduğunda taleplerine karşı kayıtsız kalırlar. Sinirlendiklerinde çocuklarını görmezden gelerek fiziksel şiddet uygulamamak için ihmal ederler. Bu aileler çocuklarına kin duymazlar (Eryavuz, 2006: 18; Özyavru, 2008: 40).

Ayrışmamış red algılanmasında, ebeveynler çocuklarını ihmal ettiklerini düşünmezler. Aynı zamanda bu ebeveynler çocuklarına karşı düşmanca ve saldırganca açık bir davranış sergilemezler. Fakat çocuklar anne babalarının umurunda olmadıklarına veya onlar tarafından sevilmediklerine inanırlar. Bazı ebeveynler farkında olmadan bu davranışı sergileyebilirler. Ayrışmış ve ayrışmamış red arasındaki fark, ayrışmış reddin davranışsal olarak saldırganlık veya ihmal olarak gözlenmesi ya da subjektif olarak düşmanlık ya da kayıtsızlık duyguları ile hissedilmesidir. Diğer yandan ayrışmamış red ise sergilenen açık bir davranış olmaksızın kişinin sevilmediğini hissetmesidir (Akkuş-Örün, 2010: 36, Öngider, 2006: 38).

Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın sıcaklık boyutu en çok duyulan ve kullanılan boyutudur. Ebeveynlerin çocuklarını kabul etmesini ya da reddetmesini içeren boyutun temelinde sevginin olduğu görülmektedir. Ebeveyn, çocuğuna gösterdiği sıcaklığın yanı sıra çocuğun algıladıklarına da

dikkat etmelidir. Ebeveyn ya da ilgilenen kişi; çocuğu sevdiğini ve ilgilendiğini düşünürken; çocuk bu ilginin ve sıcaklığın farkında olmayabilir.

2.1.2.4. Ebeveynliğin Kontrol Boyutu

Çocuğun yaşamı üzerinde etkili olan Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın sıcaklık boyutundan sonra diğer önemli boyutudur. İki uçlu boyutun bir ucunda kontrol diğer ucunda özerklik yer alır. Özerklik boyutunda ebeveynin aşırı izin vericiliği yer alırken, kontrol boyutunda aşırı kısıtlayıcılığı bulunmaktadır. Çocuklarının davranışlarını dakika dakika kontrol eden ebeveynler kısıtlayıcı yani yüksek kontrollü ebeveynler olarak tanımlanır. Nadiren kontrol eden ebeveynler kuramda izin verici yani düşük düzeyde kontrollü olarak belirtilmiştir (Gültekin, 2011; Özyavru, 2008: 41).

Kontrol boyutunda ebeveynin çocuğunun davranışlarını ne kadar sınırladığı veya kısıtladığı ve bu sınırlamaların ölçüsü ele alınır. Ebeveynlerin genellikle tuvalet eğitimi, din eğitimi, cinsellik, evde sorumluluk verme, belli ahlaki değerler ve düzenli olma gibi hususlarda çocuklarını kontrol ettiği görülmektedir. Diğer ucunda yer alan özerklik, yani kontrolün olmaması veya fiziksel ve güvenlik ihtiyaçları için olmasıdır. Çocuğa hiçbir kural getirmez ve kendi kararlarına tamamıyla izin verir (Öngider, 2006: 38).

Ebeveynler, çocuğu sıkmadan temel kuralları vererek çocuğun yaşamını şekillendirmesini sağlamalıdır. Katı disiplin ya da çok serbest ebeveynler yerine, orta düzeyde kural ve serbestliği ilke edinen ebeveynler çocuğun gelişimine daha faydalıdır.

2.1.2.5. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın Alt Alanları

Ebeveyn Kabul Red Kuramı, "*kişilik*", "*başetme*" ve "*sosyokültürel*" alanlar olmak üzere, üç farklı alanda beş temel soru sormaktadır (Akkuş-Örün, 2010: 39-45; Campo ve Rohner, 1992; Eryavuz, 2006: 22-26; Gültekin, 2011; Rohner, 2004).

I. Kişilik Alanı:

1. Ebeveynleri tarafından reddedilen çocuklara ne olmaktadır? Diğer bir ifadeyle anne-babası tarafından kabullenilen veya reddedilen çocuklar bu duruma nasıl bir tepki vermektedir?
2. Ebeveynleri tarafından çocuklukta kabullenilmiş veya reddedilmiş yetişkinler, yetişkinlikte nasıl bir durumda olmaktadır? Yani, çocuklukta yaşanan reddedilmenin etkileri yetişkinlik veya yaşlılık dönemine kadar sürmekte midir?

II. Başetme Alanı:

3. Ebeveynleri tarafından reddedilmiş bazı çocuk veya yetişkinler neden bu olumsuz durumla diğerlerine göre daha etkin bir şekilde başa çıkabilmektedir?

III. Sosyokültürel Alan:

4. Neden bazı anne-babalar çocuklarına karşı sıcak ve sevgi dolu bir şekilde yaklaşırken, diğer bazı anne-babalar çocuklarına karşı soğuk, ilgisiz hatta saldırgan olabilmektedir? Anne ve babaların çocuklarına karşı olumlu veya olumsuz davranışlarında hangi psikolojik ve/veya toplumsal faktörler rol oynamaktadır?
5. Toplumun genel yapısı ve içinde yer alan bireylerin davranış ve inançları, çocuklukta yaşanan kabullenilme veya reddedilme ile ne kadar ilişkilidir?

Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın kişilik, baş etme ve sosyokültürel alanlarına genel olarak bakıldığında çocuğun davranışlarını, ebeveynlerin davranışlarını, çocuğun ebeveynine verdiği tepkilerini, davranışların ve verilen tepkilerin yaşadıkları yerin genel kültürüyle olan ilişkilerini incelediği görülmektedir.

2.1.2.5.1. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın Kişilik Alanı

Kişilik alanı, anne babaları tarafından reddedilmiş çocuk veya yetişkinleri tanımlayan belirgin özellikleri araştırmaktadır. Diğer bir ifadeyle anne baba tarafından reddedilmenin kişilik üzerinde görülen psikolojik (özellikle ruhsal sağlığı) ve akıl sağlığı ile ilgili problemleri inceler (Önder ve Gülay, 2007; Rohner, 1992).

Kişilik kavramı, kişinin çeşitli ortamlarda veya yaşam durumlarında, göreceli olarak stabil olan tepki verme eğilimleri (duygusal, bilişsel, algısal ve güdüsel) ve sonuçta ortaya çıkan davranışları (gözlenebilen davranışlar) olarak tanımlanır. Bu tanım davranışın hem dışsal (çevresel) hem de içsel (örn. duygusal, biyolojik ve öğrenme) faktörler tarafından etkilenip, güdülenebileceğini ve davranışın bir zaman ve mekândan diğerine genellikle tutarlılık göstereceğini kabul etmektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2003).

Kuramın temelinde insanların kendileri için önemli olan bireylerden olumlu tepki alma ihtiyacı bulunmaktadır. Çocuğun duygusal güvenliği ve gelişimi ebeveynleriyle olan ilişkisinin niteliğine bağlı olduğu için ebeveynler çocukların yaşamında çok özel bir yer tutmaktadır. Bu nedenle, Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nda çocuğun ebeveynleri tarafından kabul ya da red görmesi çocuğun kişiliğinde en önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir (Özyavru, 2008: 51).

Birey yaşamı boyunca olumlu tepki alma gereksinimi duyar. Bu gereksinim biyolojik temellidir. Kişi farkında olarak ya da farkında olmadan ilgi, bakım, sevgi, şefkat arar. Bebeklik ve çocukluk dönemlerinde olumlu tepki alma gereksinimi en iyi karşılayabilecek kişiler ebeveynlerdir. Ebeveyn olarak nitelendirilen kişi, çocuğun anne-babası olabileceği gibi, büyükanne-büyükbabası veya başka bir akrabası ya da çocuğu evlat edinmiş veya kurumsal bir ortamda anne-baba yerini almış bir kişi de olabilmektedir (Gültekin, 2011: 19).

Ergenlik ve yetişkinlik döneminde olumlu tepki alma ihtiyacı duyulan bireylerin farklılaştığı görülmektedir. Ergenlik ve yetişkinlik döneminde kişinin bu gereksinimini karşılayabilecek anne baba dışında "diğer önemli kişiler" ortaya çıkmaktadır (Yavuzer, 2000).

Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın kişilik kuramı, dünya üzerindeki farklı kültür, ırk ve dillerde, kişinin anne-babası tarafından reddedildiği durumda yedi kişilik özelliğinin ortaya çıkacağını ileri sürmektedir. Kuramda sıralanan yedi kişilik özelliği yedi kişilik boyutu olarak ele alınmaktadır (Khaleque ve Rohner,

2002). Aşağıda sıralanan yedi kişilik özelliği, bu yedi boyutun reddedilme ile ilgili *olumsuz* uçlarıdır:

1. Bağımlılık veya savunucu bağımsızlık (yaşanılan reddedilmenin derecesine ve biçimine bağlı olarak)
2. Duygusal tepkisizlik (duyarsızlık)
3. Düşmanlık, saldırganlık, pasif saldırganlık veya düşmanlık veya saldırganlığın denetimiyle ilgili sorunlar
4. Olumsuz öz-saygı
5. Olumsuz öz-yeterlik
6. Duygusal tutarsızlık
7. Olumsuz dünya görüşü

Kuramda, anne-baba tarafından reddedilmenin yol açtığı yoğun psikolojik acı yüzünden yukarıda bahsedilen özelliklerin oluşması beklenmektedir. Önemli düzeyde reddedilme yaşayan birçok çocuk, giderek artan ve kendisine giderek daha fazla acı veren öfke, kızgınlık gibi yıkıcı duygular yaşar. Bunun sonucunda birçok reddedilmiş çocuk, daha fazla reddedilmekten korunabilmek için kendisini duygusal olarak kapatır. Diğer bir ifadeyle, içe kapanırlar ve duygusal açıdan daha tepkisiz olurlar. Bu durumda, sevgi gösterebilme, sevgi göstermeyi isteme, nasıl sevgi göstereceğini bilme ve başkalarının kendisine gösterdiği sevgiyi kabul etmede sık sık sorun yaşanır (Öngider, 2006: 44).

Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın kişilik alanının reddedilme ile ilgili olumsuz uçları aşağıda açıklanmıştır.

2.1.2.5.2. Bağımlılık veya Savunucu Bağımsızlık

Bağımlılık, Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nda ele alınan yedi kişilik özelliği arasında en karmaşık ve en sorunlu olanıdır. Bunun en önemli nedeni bağımlılık kavramına farklı kuramlarda farklı anlamlar verilmiş olmasıdır. Bağımlılık ve bağımsızlık kavramları bazen aynı uzantının iki zıt ucu gibi değil, birbirlerinden niteliksel olarak farklı iki ayrı fenomen olarak görülmüştür (Rohner, 1999).

Genel olarak "bağımlılık" kelimesi diğer insanların tepkisine, özellikle de olumlu tepkisine duyulan duygusal bir ihtiyaçtır. Teoriye göre, olumlu tepkiler

(bakım, sevgi, şefkat, ilgi gibi) kişi için güçlü bir motivasyon kaynağıdır (Önder ve Gülay, 2007). Bağımlılık diğerlerinden bir kişiye huzur, onay verilmesi; rehberlik edilmesi ve destek sağlanmasıdır. Diğer bir deyişle; duygusal destek, ilgi, bakım, rahatlık ve benzer davranışlar için çocuğun bağlanma figürlerinden içsel ve psikolojik arzudur (Akkuş-Örün, 2010: 42).

Bireyler, çocukluktan yetişkinliğe uzanan sürecin neredeyse her aşamasında insanlardan olumlu tepki alma girişimindedirler. Olumlu tepki alma ihtiyacı her dönem farklıdır. Küçük çocuklarda, “anne-babalar uzaklaşırken onlara tutunmak, sızlanmak, ağlamak ve onlar geri geldiğinde yeniden fiziksel yakınlık sağlamaya çalışmak” gibi davranışlardır. Daha büyük çocuklar ve yetişkinler olumlu tepki alma gereksinimini daha sembolik olarak; kendileri için önemli olan kişilerden (genellikle gençler için aileleri, yetişkinler içinde anne baba dışındaki diğer önemli kişiler) cesaretlendirilme, onaylanma, desteklenme, rahatlatılma, yatıştırılma ve şefkat görme olarak ifade ederler (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2003).

Bireylerin reddedilmeye verdikleri tepkiler artan olgunlukla beraber değişmektedir. Bağımlılık ile reddedilme arasında karmaşık ve doğrusal olmayan bir ilişki vardır. Ebeveynlerin reddedici davranışları arttıkça (belirli bir noktaya kadar) çocuğun da olumlu tepki alma yönündeki girişimleri artacaktır yani çocuk ebeveynlerine karşı daha fazla bağımlı olacaktır. Reddedilme uzantısı üzerinde yeri belirli olmayan noktadan sonra çocuğun olumlu tepki alma girişimi azalacaktır. Bu aşamadan sonra çocuk bağımsız gibi görünse de bu bağımsızlık sağlıklı bir bağımsızlık değil savunucu bir bağımsızlık olacaktır (Kaplan, 2005: 49).

Reddedilmiş çocuklar olumlu tepkiye daha fazla ihtiyaç duyarlar. Fakat ilgi göstermeyen ebeveynleri tarafından sevgi istemeye devam etmek onlar için acı verici olmaktadır. Bu nedenle bu çocuklar genellikle duygusal olarak daha az tepki vermeye başlarlar ve olumlu tepki için daha az girişimde bulunurlar. Ebeveynlerinden uzaklaşırlar hatta bazı çocuklar kabul edilmemenin acısıyla ebeveynlerini reddedebilirler (Eryavuz, 2006: 24).

Çocukların reddedilmeye verdikleri tepki ile yaşamlarındaki önemli birinin kaybını beklerken verdikleri tepkinin birçok ortak noktası vardır. Her iki bağlamda da çocuklar veya yetişkinler büyük bir sıkıntı yaşarlar; her iki bağlam da psikolojik değişikliklerle ilişkilidir; her iki bağlam da daha önceki sıcak ilişkiyi yeniden oluşturmaya çabalamayı da içeren belirli davranışsal tepkilerle ilgilidir. Hem beklenen yas, hem de algılanmış reddedilmede kişi ilişkisinin kaybına veya aksamasına güçlü bir şekilde direnir. Hem yas hem de reddedilme önemli miktarda endişe, güvensizlik ve diğer acı verici duygusal tepkilerle ilişkilidir. Ancak, bazen, öfke veya büyük bir kızgınlık, yasa normalde ilişkili olan endişe, güvensizlik ve diğer duyguların üstünü örtebilir veya yerini alabilir. Bu duruma, özellikle savunucu bağımsızlık durumunda rastlanılır (Öngider, 2006; Ünübol, 2011).

Birey yaşamının her döneminde çevresindekilerden olumlu tepki almaya ihtiyaç duyar. Okul öncesi dönemde bu ihtiyacı en iyi şekilde karşılamak, çocuğun gelişimi için önemlidir. Bağımlılık veya savunucu bağımsızlık alt alanında çocuğun bağlanma figürü olan birey, çocuğun isteklerini karşılayabilmeli ancak bunun düzeyini iyi ayarlamalıdır.

2.1.2.5.3. Duygusal Tepkisizlik (Duyarsızlık)

Duygusal tepkisizlik (duyarsızlık) bağımlılığa göre daha açık ve kolay anlaşılır bir özelliktir. Duygusal duyarlılık, kişinin duygusunu özgürce ve açıkça ifade edebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Duygusal açıdan duyarlı olan kişiler, karşısındaki kişilere duygusal olarak yakınlaşan ve kendilerine yakınlaşmak isteyenlere tepki vermekte zorluk yaşamayan kişilerdir (Rohner, 1999). Diğer yandan, duygusal açıdan tepkisiz olan kişiler ise, sevgi gösterebilme, sevgi göstermeyi isteme, nasıl sevgi göstereceğini bilme, başkalarının kendisine gösterdiği sevgiyi kabul etmede sıklıkla sorun yaşayan kişiler olarak tanımlanırlar (Rohner ve diğ., 2003).

Kişinin başkalarına verdiği duygusal tepkileri ne kadar kolay ve doğal verebildiği veya kişinin (ister çocuk ister yetişkin olsun) başka kişilerle duygusal şüphe, katılık ve güvensizlikten uzak, ne kadar yakın, sıcak, kalıcı ve savunucu olmayan ilişkiler (duygusal bağlar) kurabildiği, onun duygusal duyarlılığına

bağlıdır. Örneğin, duygusal duyarlılığı yüksek olan biri başka birine olan ilgisini, sevgisini ve sempatisini rahatça gösterebilir. Duygusal açıdan duyarlı olan kişiler, karşısındaki kişilere duygusal olarak yakınlaşmakta veya kendilerine yakınlaşmak isteyenlere tepki vermekte zorluk yaşamamaktadır. Diğer tarafta ise, duygusal açıdan tepkisiz kişiler, diğer insanlardan duygusal olarak soyutlanır. Diğer bireylerle ilişkileri sınırlı ve sıklıkla da sadece savunmaya yönelik duygusal ilişkilerdir. Bu kişiler, sosyal ve arkadaşça olabilir. Ancak, arkadaş olmak, yakın bir ilişkiye girebilme yeteneği ile karıştırılmamalıdır.

Duygusal tepkisizlik sorunu yaşayan çocuklar, ebeveynler tarafından cesaretlendirilmeli ve duygularını rahat ifade edebilmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca ebeveyn çocuk ilişkisinde ebeveyn çocuğuna sevgisini hissettirebilmelidir. Çocuğun akranlarıyla iletişim problemi olduğu gözlemlendiğinde çocuğa sosyal ortamlar hazırlayarak ilişkileri kuvvetlendirilmelidir.

2.1.2.5.4. Düşmanlık ve Saldırganlık

Düşmanlık, öfkenin duygusal reaksiyonu olmakla birlikte başka bir kişiye veya kendisine karşı direk olarak kızmasıdır (Rohner, 1999). Saldırganlık, genellikle bir kişinin başka bir kişiye, bazen de kendisine tasarlayarak zarar vermesidir. Saldırganlık bazen sözel olarak kendini gösterebilir. Sözel saldırganlığa örnek olarak tartışmak, kavga etmek, azarlamak, alay etmek, eleştirmek, küfür etmek, utandırmak, düşüncesiz, acımasız, kırıncı şeyler söylemek verilebilir. Saldırganlık fiziksel olarak da gösterilebilir. Fiziksel saldırganlığa örnek olarak dövmek, vurmak, tekmelemek, ısırarak, tırmalamak, çimdiklemek, bir şeyi fırlatmak verilebilir (Akkuş-Örün, 2010: 46).

Reddedilmiş çocuklar, ebeveynlerine öfkelenme veya kızgınlık duyma eğilimindedirler. Bu çocuklar öfkelerini doğrudan ortaya koyarlar veya içlerinde biriktirirler. Bir müddet sonra bu birikim öfke denetiminde sorunlara yol açar. Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın kişilik kuramına göre, ebeveynlerin çocuğu reddetme biçimi, düşmanlık ve saldırganlık şeklinde ortaya çıkıyorsa, reddedilmiş çocuklar düşmanlık duyguları hissetmeye, saldırgan olmaya veya pasif agresif bir tutum içerisine girmeye eğilimli olurlar (Rohner, 2004).

Saldırganlığın dolaylı yoldan dışa vurulması pasif saldırganlık olarak tanımlanır. Örneğin; surat asma, somurtmak, bir şeyi geciktirmek, inatçılık gibi davranışlardır. Ebeveynleri tarafından reddedilen çocuklar düşmanlık duygularını daha sıklıkla yaşama, saldırgan veya pasif davranışlar sergileme eğiliminde olurlar (Akkuş-Örün, 2010: 46; Kanyas, 2008).

Fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık çocuğun öfke denetiminde sorunlar yaşamasına neden olabilir. Reddedilen ailelerin çocukları ebeveynlerinden gördükleri saldırganlık davranışlarını aynı şekilde çevrelerine uygulayabilir. Bu nedenle çocuğa örnek olmak, saldırganca ve düşmanca davranışlardan kaçınmak önemlidir.

2.1.2.5.5. Olumsuz Öz-saygı

Öz-değerlendirme, kişinin olumludan olumsuzu uzanan bir uzantı üzerinde yer alan kendisiyle ilgili duygu, tutum ve algılarının tamamıdır. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın kişilik kuramında öz değerlendirme "öz-saygı" ve "öz-yeterlik" olarak iki ilişkili boyutta değerlendirilir (Rohner,1999).

Öz-saygı boyutunda kişi kendi değeri ile ilgili değerlendirme yapar. Olumlu öz-saygı, kişinin kendisini beğendiği, onayladığı, kabul ettiği, kendisiyle rahat olduğu, kendisini değerli, başkalarının saygısını hak eden biri olarak gördüğü, ender olarak kendisinden memnun kalmadığı anlamına gelir. Olumsuz öz-saygı ise, kişinin kendisini beğenmediği veya onaylamadığı, kendi değerini düşük gördüğü, kendisini hiçbir değeri olmayan, suçlanmayı hak etmiş biri olarak algıladığı ve kendisini diğer kişilerden aşağı gördüğü anlamlarını taşır (Rohner, 1999).

Diğer boyutlarda olduğu gibi olumsuz öz-saygı boyutunda da kişi boyutun bir noktasında yer alır. Kişilik oluşumunun başladığı okul öncesi yıllarında çocuğun özgüven kazanması ebeveynlerin çocuğu şekillendirmesiyle olur. Çocuğuna kızan, baskı uygulayan, küçümseyen ailelerin çocukları bir müddet sonra kendilerini değersiz hissedebilir. Bu da çocuğun olumsuz özsaygı taşıması anlamına gelir.

2.1.2.5.6. Olumsuz Öz-yeterlik

Kendi yeterliliğimiz hakkında yaptığımız değerlendirmeleri içerir. Ben karşıma çıkan sorunlarla baş etmek ve kendi araçsal gereksinimlerimi karşılayabilmek için yapmam gereken işleri yapabilecek kadar yeterli miyim? Sorusuna verilen cevaptır (Rohner ve diğ., 2003).

Olumlu öz-yeterlik duygularına sahip kişi kendisini "sorunlarıyla yeterince başa çıkabilen", "başarılı veya yapacağı işlerde başarılı olacağını düşünen", "kendinden emin", "kendine güvenen" ve "sosyal açıdan yeterli" biri olarak tanımlar. Diğer yanda olumsuz öz-yeterlik duygularına sahip olan kişi kendisini "günlük yaşamın taleplerini karşılamada yetersiz" ve "istediği şeyler için yeterince mücadele etmeyen" birey olarak tanımlar (Öngider, 2006: 50).

Çocuğun kendini değerlendirmesiyle ilgili olan olumsuz özyeterlik, çocuğun akademik başarısını etkileyebileceği gibi ileriki yıllarını da tehlikeye sokabilir. Kendine güvenmeyen ve kendini yetersiz hissedен çocuk problemlere önyargılı bakar ve akranlarına karşı çekingen davranır. Bu da çocuğun akademik başarısını ve sosyal becerilerini olumsuz etkiler.

2.1.2.5.7. Duygusal Tutarsızlık

Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın kişilik alt alanında "duygusal tutarsızlık" kişinin duygusal durumundaki tutarlılığı ile ilişkili olarak kullanılmaktadır. Duygusal açıdan tutarlı (stabil) olan kişiler, günlük yaşamın getirdiği küçük gerginlikleri, küçük engellenmeleri, zorlukları veya stresi canı sıkılmadan, endişe, sinirlilik veya gerginlik yaşamadan tolere edebilirler; küçük duygusal stresler karşısında soğukkanlılığını koruyabilirler ve kolayca sinirlenip öfkelenmezler. Duygusal durumları bir neden olmadıkça gün içerisinde aynı kalan bu kişiler, çok stresli bir durum ile karşı karşıya kalırlarsa duygusal durumları değişse bile, tekrar olay öncesindeki duygusal durumlarına dönmekte zorluk yaşamazlar (Rohner ve diğ., 2003).

Diğer taraftan, duygusal açıdan tutarlı olmayan kişiler, küçük engellenmeler, zorluklar veya sorunlar karşısında keyifleri kolayca kaçan; stresli bir durum ile karşılaştıklarında soğukkanlılıklarını kolayca kaybedebilen kişiler

olarak tanımlanmaktadır. Bu kişiler bekledikleri bir şey gerçekleşmediğinde kendilerini kötü hissederler ve öfkelenirler. Duygusal açıdan tutarlı kişilerin aksine, duygusal açıdan tutarlı olmayan kişilerin duygu durumu, iki kutup arasında oldukça geniş, sık ve yordanamayan dalgalanmalar gösterebilir. Bu kişiler bir an neşeli iken, birden karamsar ve depresif; bir an sakinken, bir an gergin ya da bir an sıcakken bir an düşmanca olabilirler (Eryavuz, 2006: 29).

Rohner'e göre (1986) ebeveynleri tarafından reddedilmenin getirdiği psikolojik hasardan dolayı sevilmediklerini hisseden çocuklar, kabul edilen (sevildiğini hisseden) çocuklara göre strese karşı toleransları daha azdır. Bu nedenle, anne babaları tarafından reddedilmiş çocuklar, kabul edilmiş çocuklara göre duygusal açıdan daha az tutarlı olurlar, stresli durumlarla karşılaştıklarında daha fazla etkilenirler, ağlarlar ya da öfkelenirler (Rohner ve diğ., 2009; Ünübol, 2011).

Duygusal açıdan tutarlı olmayan çocuklar çevrelerine karşı çelişkili hareketler sergilemektedir. Çocuğun sakinken birden bire sinirlenmesi çevresine ve kendisine zarar vermesine neden olabilir. Çocuğun bu şekilde davranmasına neden olan faktörler araştırılmalı ve gerekli yardımlar yapılmalıdır.

2.1.2.5.8. Olumsuz Dünya Görüşü

Olumsuz dünya görüşü az bilinen ve karıştırılan bir kavramdır. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın kişilik kuramında "dünya-görüşü" kavramı, kişinin yaşamını veya varoluş özünü temelde olumlu veya olumsuz olarak değerlendirmesi ile ilgilidir. Kişinin yaşam, kâinat ve var oluşuyla ilgili bu genel değerlendirmesi genellikle söze dökülmemiş bir değerlendirmedir. Dünya görüşü olumlu olan biri, yaşamı temelde iyi, güvenli, dostça, mutlu, tehdit edici olmayan ya da başka biçimlerde olumlu görür. Diğer yanda, olumsuz dünya görüşüne sahip olan bir kişi için yaşam kötü, güvensiz, tehdit edici, düşmanca, belirsiz ve/veya tehlikelerle doludur. Diğer bir ifadeyle, dünya görüşü insanların varoluşunun kalitesi hakkındaki yargılarıdır (Öngider, 2006: 53).

Kişinin sosyal, politik veya ekonomik olaylarla ilgili bilgileri dünya görüşü olarak düşünülmemelidir. Bu bilgiler dünya görüşü ile ilgili bilgiler değildir.

Dünya görüşü ayrı bir boyuttur ve bireyin varlığının kalitesini iyi ya da kötü olarak hissetmesiyle ilgilidir.

Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın kişilik kuramı, dünya üzerindeki tüm farklı kültür, ırk ve dillerde, kişinin anne-babası tarafından reddedildiği durumda yukarıda özetlenen yedi kişilik özelliğinin olumsuz uçlardan oluşan bir kişilik örüntüsünün ortaya çıkacağını ileri sürmektedir. Bağımlılık veya savunucu bağımsızlık, düşmanlık veya saldırganlık, olumsuz öz-saygı, olumsuz öz-yeterlik, olumsuz dünya görüşü, duygusal tepkisizlik, ve duygusal tutarsızlık anne-babaları tarafından reddedilmenin kişilikte yol açabileceği özelliklerin elbette tamamını değil, ancak, en önemlilerini kapsamaktadır (Akkuş-Örün, 2010: 49).

Çocuğun annesi ve babası tarafından kabul ya da reddedilmesiyle ortaya çıkan dünya görüşü, çocuğun yaşamı hakkındaki genel düşüncelerini içerir. Olumsuz dünya görüşüne sahip çocuklar çevreyi güvensiz, kötü olarak tanımlarken olumlu dünya görüşüne sahip çocuklar mutlu, güvenilir ve eğlenceli olarak tanımlamaktadır. Çocuğun dünya görüşünün oluşmasında etkili olan aileler, yukarıda bahsedilen olumsuz alt alanlara dikkat etmelidir.

2.1.2.6. Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nda Baş Etme Alanı

Ebeveyn Kabul Red Kuramı baş etme alanında şu soruya cevap aramaktadır: *“Bazı çocuklar reddedilmenin örseleyici etkilerine, duygusal veya zihinsel sağlıkları (reddedilmiş çocuklarda tipik olarak görülen derecede) zedelenmeden nasıl göğüs gerebilmektedirler?”*

Ebeveyn Kabul Red Kuramı'na göre, insanların ruh sağlığı yaşadıkları reddedilmenin sıklığına, şiddetine ve süresine bağlı olarak bozulmaktadır. Amerika başta olmak üzere yapılan çalışmalarda kuramın öne sürdüğü hipotezin geçerli olduğu görülmüştür. Çocuk ve yetişkinlerin yaklaşık % 80'inin kişilikle ilgili görüşleri doğrultusunda tepki verdikleri belirlenmiştir. Beklentiler doğrultusunda tepki vermeyen kişilerin bir bölümü 'sorunlu' kişiler olarak adlandırılmıştır. Böyle kişiler bir reddedilme yaşamamalarına rağmen ruhsal sağlıkları yine de zedelenmiş kişilerdir (Akt. Eryavuz, 2006: 31).

Baş etme kuramında asıl ilgi odağı, ciddi bir biçimde reddedici olan aileler tarafından yetiştirilmelerine rağmen yine de duygusal ve genel ruhsal sağlığı iyi olan “duygusal baş edici” lerdir. Diğer yanda, mesleklerinde veya işlerinde başarılı olan ama duygusal ve ruhsal sağlığı zedelenmiş “araçsal baş ediciler” kişilerdir. Duygusal baş ediciler reddedilmenin en yıkıcı etkilerinden bile bir şekilde sıyrılan kişilerdir. Bu kişiler reddedilmeden hiçbir zarar görmemiş, yani reddedilmeye karşı dayanıklı ve duygusal açıdan sağlıklı kişilerdir (Eryavuz, 2006: 32; Öngider, 2006: 42).

Ebeveyn Kabul Red Kuramı'na göre, baş etme sürecini anlayabilmek için, hem kişiyi hem de kişinin içerisinde bulunduğu durumu dikkate almak gerekmektedir. Bu çok yönlü bakış açısının bireyin kendisi, diğerleri ve içerisinde bulunulan durum-bağlam olmak üzere üç ögesi vardır. Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nda benimsenen çok yönlü davranış modeline göre davranış; kişi, diğerleri ve bağlam arasındaki etkileşimin bir fonksiyonudur (Rohner, 2004).

Kişinin kendisi ile ilgili özellikler çocuğun zihinsel tasarımları ile daha önce değinilen diğer iç ve dış (kişilik) özellikler; yaş, cinsiyet, zeka, mizacı kapsar. “Diğerleri” ile ilgili özellikler, reddedici ebeveynlerin kişisel özelliklerinin yanı sıra, reddedilmenin şekli, sıklığı, süresi ve ağırlığı gibi faktörleri içerir. “Bağlam” özellikleri ile kastedilen ise, çocuğun yaşamındaki “diğer önemli kişiler” ile çocuğun içerisinde bulunduğu çevrenin sosyal durumsal özellikleridir. Hipotetik olarak diğer bütün koşulların eşit olduğu bir durumda, reddedilmiş çocukların reddedilme ile baş etme olasılığı, sıcak, destekleyici, bir alternatif “bakım veren” kişi veya bir “diğer önemli kişi”nin varlığı ile yükselecektir. Çocukluktan yetişkinliğe kadar, çok ağır bir şekilde reddedilmiş ve psikolojik olarak çok hasar görmüş kişiler hariç, birçok reddedilmiş kişinin, ailelerinin dışında, maruz kaldıkları reddedilmenin birçok duygusal, bilişsel ve davranışsal etkilerini hafifletecek yeterince olumlu deneyimleri olmaktadır. Başarılı bir psikoterapi, olumlu iş yaşantıları, tatmin edici bir evlilik gibi diğer bazı doyurucu süreç ve sonuçlarla, çocuklukta anne-babaları tarafından reddedilmiş çocuklar, reddedici anne-babalarının doğrudan etkisi altında oldukları günlere nazaran duygusal ve psikolojik olarak daha uyumlu olabilirler. Ancak, bu kişiler yine de kendilerini, çocukluklarından beri sevildiğini hissetmiş olan kişiler kadar iyi

hissetmeyebilirler. Reddedilmenin önemli öğeleri yetişkinliğe kadar uzanır. Çocukluğunda reddedilen kişiler, ileriki yıllarında sosyal, fiziksel ve duygusal sorunlar yaşayabilir (Akkuş-Örün, 2010: 50-51; Gültekin, 2011).

Zorluklara yenilmeden mücadele eden çocukların bunu nasıl başardığını araştıran baş etme alanının üç önemli ögesinin olduğu görülmüştür. “*Kendisi, diğerleri ve içinde bulunduğu durum*” olan bu öğeleri bütün olarak değerlendirmeli ve etkileyen faktörlerin üzerinde durulmalıdır.

2.1.2.7. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nın Sosyokültürel Sistemler Modeli

Bazı ebeveynlerin neden sıcak-sevgi dolu, bazılarının ise neden soğuk-saldırgan ve reddedici olduklarını inceleyen teoridir. Teorinin ele aldığı temel öğeler, doğal çevre, koruma sistemleri, ebeveyn davranışı, çocuğun kişiliği ve davranışı kurumlaşmış sistem ve davranışlardır (Önder ve Gülay, 2007).

Sosyokültürel Sistemler Modeli hem dünya üzerinde yaşayan çeşitli kültürlerden, hem de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çeşitli etnik gruplardan toplanmış kültürler arası verilere dayanmaktadır. Kuram ebeveynlerin çocuk yetiştirmelerinde doğal ve sosyal çevrenin nasıl etkili olduğunu, çevresel, politik, ekonomik veya diğer kurumsal durumların ebeveynlerin çocuklarına karşı sevgi dolu kaygısız veya düşmanca olmalarını ya da araştırmacıların bu farklı durumlarda ebeveynlerin davranışlarını nasıl yordayabileceğini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nın Sosyokültürel Sistemler Modeli bütün dünyadaki ebeveyn kabul ve reddini açıklamaya ve yordamaya çabalamaktadır (Akt. Akkuş-Örün, 2010: 51).

2.1.2.8. Ebeveyn Kabul Red Kuramı'na Fenomenolojik Yaklaşım

Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nda fenomenolojik yaklaşıma göre, insanın davranışlarında yaşanan olaylardan çok, kişinin bu olayları nasıl algıladığı, yorumladığı ve anlamlandırdığı önemlidir. Rohner'in kuramında önemle belirttiği nokta, sözü edilen “reddedilmenin” bir yargı değeri taşımadığıdır. Diğer bir ifadeyle, ebeveynlerin reddedici oluşu çocuğun algısıdır. Çocukları tarafından tutarlı bir biçimde “reddedici” algılanan ebeveynlerin çocuklarının Ebeveyn Kabul Red Kuramı'nda öngörülen sorunları yaşadığı araştırmalarla ortaya

konmuştur. Buradaki önemli nokta, reddedilmenin çocuğun subjektif yaşantısı olduğudur (Rohner ve diğ., 2003).

Çocukların uyumu ile ebeveyn davranışları arasında anlamlı ilişki bulunmayan birçok çalışmada sadece ebeveyn davranışları üzerine odaklanılmış, çocukların bu davranışları nasıl algıladığı göz ardı edilmiştir. Ancak Fenomenolojik bir bakış açısıyla ebeveyn davranışları ve çocuğun psikolojik uyumu arasında bir ilişki kurulabileceği savunulmaktadır (Rohner ve diğ., 2003).

Okul öncesi dönemde çocuğun bilişsel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişiminde sosyal konumun önemi büyüktür. Sosyal konumun, çocukların akran ilişkilerinin geliştirilmesinde gerekli olduğuna sık sık karşılaşılmaktadır. Akran ilişkileri çocuğun gelişiminde ihtiyaç duyduğu bir ilişki türü olması açısından oldukça önemlidir. Ebeveynlerin kabul red düzeyi çocuğun sosyal konumunu etkilemektedir. Çocuğunu kabul eden, seven, bakımıyla ilgilenen ebeveynlerin çocukları, akranlarınca tercih edilen çocuklardır. Ebeveynlerin çocuklarına sıcaklıklarını hissettirerek gerekli bakımını yapması, ilgilenmesi çocuğun sosyal konum düzeyini arttırmaktadır. Ebeveynlerin kabulü ya da reddi çocuğun sosyal konumunu etkilediği gibi, akademik başarısını, akran ilişkilerini ve psikolojik uyumunu da şekillendirmektedir.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, yurt dışında yapılan çalışmalar arasında okul öncesi dönem çocuklarının sosyal konumu ile ilgili çalışmaların olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise sosyal konum ile ilgili olarak ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine yönelik yapılan çalışmalarda artış görülmektedir. Ancak Okul öncesi dönem çocuklarının incelendiği araştırmaların yeterli olmadığı ve bu konuda önemli bir eksikliğin olduğu tespit edilmiştir. Ebeveyn Kabul Red Kuramı ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmaların bulunduğu ancak okul öncesi dönem çocukları için yapılan çalışmaların son derece az olduğu görülmektedir.

2.2. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Konum ile İlgili Yapılan Bazı Yurtiçi Çalışmalar

Ummunel'in (2007) yaptığı çalışma; okul öncesindeki çocukların akran kabulünü çeşitli değişkenler açısından inceleyen betimsel bir araştırmadır. Araştırmanın örneklemini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde üç farklı okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 75'i kız, 83'ü erkek olmak üzere toplam 158 çocuk oluşturmuştur. Bu çocukların yaş aralığı 40-72 aydır. Araştırmanın amacı, okul öncesi çocuklarda akran kabulünü yordayan bazı değişkenleri belirlemektir. Bu değişkenler; mizaç özellikleri, gelişim düzeyi, duygusal-davranışsal sorunlar ve ebeveyn kabul-reddidir. Araştırmanın sonucunda, okul öncesi dönemde görülebilecek duygusal davranışsal sorunların akran kabulünü yordadığı görülmüştür. Ebeveyn-çocuk arasındaki düşük bağlanma puanının çocuğun ileride akran reddi ve bir takım davranışsal sorunlar yaşamasına neden olabileceği saptanmıştır. Güvenli olmayan ebeveyn-çocuk bağlanması çocukta bir takım davranış bozukluklarına ve daha sonra da çocuğun akran reddi yaşamasına neden olabilmektedir. Düşük bağlanma puanına sahip olan çocukların yüksek düzeyde akran reddi ve düşük düzeyde akran kabulü yaşadığı bulunmuştur. Ayrıca güvenli bağlanan çocukların okul döneminde arkadaşlarıyla daha iyi ilişkiler geliştirebildiği ve diğer çocuklara nazaran daha az sosyal red yaşadıkları saptanmıştır. Ebeveynleriyle güvenli bağlanma modeli geliştiremeyen çocuklarda ise sosyal reddin daha fazla olduğu görülmüştür.

Gülay (2008) yaptığı çalışmada, çocukların sosyal konumlarını çeşitli değişkenlerle araştırmıştır. Araştırmaya 5-6 yaş grubundan 461 çocuk, 461 anne ve 26 öğretmen katılmıştır. Araştırmanın sonucunda, anne ve baba eğitim düzeylerine bağlı olarak çocukların sosyal konumları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Eğitim düzeyi yüksek babaların çocuklarının, eğitim düzeyi düşük babaların çocuklarına göre akranları tarafından daha çok tercih edildikleri belirlenmiştir. Çocukların cinsiyetlerine bağlı olarak sosyal konumları, asosyal davranışları, korkulu-kaygılı davranışları ve dışlanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Anne tutumlarına bağlı olarak çocukların sosyal konumları arasında da anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Öneren-Şendil (2010), yaptığı çalışmada, 5-6 yaş çocukların sosyal konumlarının, cinsiyetlerinin ve mizaç özelliklerinin sosyal yetkinlik ve davranış sorunlarına etkilerini araştırmıştır. Araştırmaya Ankara ilinden 42 çocuk katılmıştır. Araştırmanın sonucunda, akranları tarafından daha çok tercih edilen, daha sebatkar ve sıcakkanlı olan çocukların daha yüksek sosyal yetkinlik becerisine sahip oldukları; tepkiselliği daha yüksek olan çocukların ise daha yüksek düzeyde kırgınlık-saldırganlık içeren davranış sorunları gösterdikleri belirlenmiştir. Cinsiyetin, yetkinlik, kırgınlık-saldırganlık veya anksiyete-içedönüklük davranış sorunlarından herhangi birini farklılaştırmadığı ortaya çıkmıştır.

Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal konumlarını aile değişkenlerine bağlı olarak inceleyen Gülay-Ogelman (2012) yaptığı araştırmayı Denizli'de gerçekleştirmiştir. Araştırmanın örneklemini Denizli ilindeki 5-6 yaş grubu 400 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve resimli sosyometri ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, çocukların sosyal konumları, anne-baba eğitim düzeyine, annenin çalışma durumuna, baba yaşına, kardeşinin olup olmamasına ve kardeş sayısına göre farklılık göstermiştir. Ayrıca; baba mesleğinin, anne yaşının ve cinsiyetinin sosyal konum üzerinde etkili olmadığı belirtilmiştir.

Sarı (2007), 5-6 yaş grubundaki anasınıfı çocuklarına yönelik yapılan bir çalışmada, annelerinin çocuk yetiştirmedeki tutumlarına karşılık gözlenen çocuğun sosyal uyum ve sosyal becerileri araştırılmıştır. Çalışmanın örneklemini, devlet okullarından rastgele seçilen 370 çocuk ve anne, özel okullardan rastgele seçilen 330 çocuk ve anneden oluşturulmuştur. Yapılan bu çalışmada üç farklı form kullanılmıştır. Genel Bilgi Formu, ailenin ve çocukların demografik bilgilerini tespit etmek için; Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI), annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını belirlemek için; Sosyal Uyum Ölçeği ise çocukların sosyal uyumlarını belirlemek için uygulanmıştır. Sonuç olarak, sosyal uyum annenin ve babanın yaşına göre anlamlı farklılık gösterirken sosyal uyumsuzluk, okul türü ve yaş grubuna göre anlamlı farklılık göstermiştir. Sınırlı sosyal uyum ise annenin eğitim düzeyi, okul türü ve annenin çalışmasına göre anlamlı farklılık sergilemiştir.

Akman ve meslektaşları (2011) tarafından 6 yaş grubundaki çocuklara yönelik yapılan bir araştırmada, çocukların sosyal becerilerinin oyun arkadaşı tercihi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmanın örneklemini 6 yaş grubu 156 kız ve 155 erkek çocuktan oluşturulmuştur. Tercih edilen ve edilmeyen çocukların tespiti amacıyla 311 çocuğun herbirine sosyometri uygulanmıştır. Ayrıca, bu uygulama sonucunda belirlenen 91 çocuk için sınıf öğretmenlerinden “Sosyal Beceriler Formu”nu doldurmaları istenmiştir. Sonuç olarak, çocukların sosyal beceri puan ortalamaları cinsiyete göre anlamlı bir değişim göstermemiştir. Oyun arkadaşı olarak tercih edilen ve edilmeyen çocukların sosyal beceri puan ortalamaları ise cinsiyete göre anlamlı bir değişim göstermiştir.

Gülay (2009b), yaptığı bir diğer araştırmada, İstanbul ilinde yaşayan ve anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu 400 çocuk ile çalışmıştır. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, Ladd ve Profile Çocuk Davranış Ölçeği, Akranların Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği ve Resimli Sosyometri Ölçeği kullanılmıştır. Çocukların sosyal konumlarını etkileyen çeşitli değişkenleri ve bu değişkenlerin birbirleri ile ilişkilerini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, sosyal konum ile korkulu-kaygılı olma, dışlanma, başkalarına yardımı amaçlan sosyal davranış ve sosyal olmayan davranış arasında ilişki olmadığı belirlenmiştir. Çocukların sosyal konumları ile aşırı hareketlilik ve akranlarının şiddetine maruz kalma arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Önder ve Gülay-Duman (2006), sosyometri ile depresif eğilim düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın örneklemini İstanbul ilindeki anaokullarına devam eden 6 yaş grubu 100 çocuk oluşturmuştur. Sonuç olarak, çocukların depresif eğilim düzeyi ile sosyometri puanları arasında bir ilişki tespit edilememiştir.

Çorbacı-Oruç (2008) çalışmasında, okul öncesi eğitimine devam eden çocukların sosyal yeterlik alanları, sosyal konumları ve sosyal bilgi işlem süreçleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ayrıca, cinsiyet ve anne-baba öğrenim düzeyinin bu üç faktör üzerine olan etkisini de araştırmıştır. Araştırmanın örneklemini Antalya ilindeki 6 yaş grubu 62 çocuk oluşturmuştur. “Sosyal Bilgiyi İşleme Süreci” ve “Okul Öncesi Dönem Çocuklar İçin Problem Durumların

Sınıflaması (OPDS)” geçerlik ve güvenilirlik çalışması uygulanmıştır. Sonuç olarak, OPDS ölçeğinin “öğretmen beklentileri” ve “tepkisel saldırganlık” alt boyutu ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Anne öğrenim düzeyi ve cinsiyet değişkeni ile sosyal konum arasında ise anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Gülay ve meslektaşları (2010) tarafından yapılan bir çalışmada, büyük kas gelişimi ile akran ilişkileri ve sosyal konum arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın örneklem grubunu Denizli ilinde okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu 64 kız ve 55 erkek çocuk oluşturmuştur. Sonuç olarak, büyük kas gelişiminin çocukların olumlu sosyal davranış, saldırganlık, sosyal olmayan davranış, dışlanma, korkulu-kaygılı olma, aşırı hareketlilik-dikkat dağınıklığı, akran şiddeti ve akran kabulü üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Bu araştırma sonuçlarına göre ayrıca, fiziksel gelişim ile sosyal gelişim arasında etkileşim olduğu tespit edilmiştir.

Gülay ve Erten (2011) tarafından yapılan çalışmada, okul öncesi dönemdeki çocukların akranları tarafından kabul edilme düzeyi ile okulu sevme, işbirlikli katılım, okuldan kaçınma ve kendi kendini yönetme gibi okula uyum değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışmanın örneklemini Denizli ilinde anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu 99 çocuk oluşturmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, akranlar tarafından kabul edilme düzeyi ile okulu sevme, işbirlikli katılım ve kendi kendini yönetme değişkenleri arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki görülmüştür. Çocukların akranları tarafından kabul edilme düzeyi ile okuldan kaçınma düzeyi arasında ise olumsuz ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çocukların akranlar tarafından kabul edilme düzeyinin, okulu sevme, işbirlikli katılım, okuldan kaçınma ve kendi kendini yönetme gibi okula uyum değişkenlerini ayrı ayrı anlamlı bir biçimde yordadığı belirtilmiştir.

2.3. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Konum ile İlgili Yapılan Bazı Yurtdışı Çalışmalar

Cohn (1990)'un yapmış olduğu bir araştırmada, Beidel, Turner ve Morris'in (1999) örneklem grubu ile çalışılmış ve sosyal kaygı yaşayan çocukların anne-çocuk arasındaki bağlanma stili ile çocukların sosyal ilişkileri

arasındaki ilişki araştırılmıştır. Güvenli bağlanmayan erkek çocukların akranlarınca daha az tercih edildiği, daha az sosyal kabul gördüğü bulgusuna varılmıştır. Ayrıca bu çocukların daha saldırgan olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda kız çocukları için bu bağlamda bir bulguya rastlanılmamıştır.

Deater-Deckard ve meslektaşları (1998) tarafından yapılan benzer bir çalışmada, Amerikalı 566 çocuk 5 yaşından 10 yaşına kadar izlenmiştir. Araştırmanın sonucunda, 5 yaşındaki çocukların yaşadıkları akran reddinin çocuğun ileriki yıllarında davranış problemlerine neden olduğu saptanmıştır. Ayrıca, bu çocukların içe kapanıklık ve yalnızlık duygularını da yoğun bir şekilde yaşadığı tespit edilmiştir.

Schmidt, Demulder ve Denham (2002) tarafından yapılan araştırmada, anne-çocuk arasındaki güvenli bağlanma ile çocuğun içe yönelim ve dışa yönelim bozukluğu arasındaki ilişkiye ve ailede yaşanan stresin çocuk üzerindeki etkilerine bakılmıştır. Araştırmanın sonucunda, akranlarına göre daha az güvenli bağlanma gösteren çocukların akranlarınca daha az tercih edildikleri ve daha saldırgan oldukları görülmüştür. Akranlarına göre daha fazla aile stresi yaşayan çocukların okul öncesi yıllarda daha saldırgan, daha kaygılı oldukları ve akranlarınca daha az sosyal kabul gördükleri sonucuna varılmıştır.

Dodge ve meslektaşları (2003) yaptıkları araştırmayı dört aşamada tamamlamışlardır. Birinci aşamada, 6 yaşından başlayan ve 8 yaşına kadar olan 259 kız ve erkek çocuk 10-12 yaşlarına gelene kadar izlenmiştir. Bu aşamada, okulun ilk yıllarında yaşanan akran reddinin bir kez olsa bile sonraki yıllarda çocukta saldırgan davranışlar görülmesine neden olabileceği saptanmıştır. İkinci aşamada, ilk aşamada yapılan işlemler yeni bir boylamsal çalışmaya yayılmak istenmiştir. Bu amaçla 585 kız ve erkek çocuk 5 yaşından 8 yaşına kadar izlenmiştir. Bu çalışmanın sonucunda zor mizaca sahip çocuklarda akran reddinin saldırganlık davranışını tetiklediği tespit edilmiştir. Üçüncü aşamada ilk aşamada izlenen çocukların 259'u katılmıştır. Bu aşamada uygulanan ve doğrulanan iki hipotezden ilki akranları tarafından kabul edilmeyen, oyuna alınmayan bir çocuğun sosyal gelişimlerinin ve sosyal becerilerinin çocuğun gelişim fırsatlarını olumsuz etkileyebileceğidir. Diğer ise çocuğun, akranları tarafından kabul edilmemesi neticesinde çocukta yalnızlık,

kızgınlık ve yabancılık duygularının oluşabileceğidir. Dördüncü aşamada, ikinci yıllarında sosyal ilişkilerini ve sosyal becerilerini olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır.

Wood, Emerson ve Cowan (2004) yaptıkları araştırmada, okul öncesi eğitime devam eden 37 çocuk için ebeveyn-çocuk arasındaki bağlanma niteliğinin, çocuğun sosyal kabulü ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, ebeveyn-çocuk arasındaki düşük bağlanma puanının, çocuğun ileride akran reddi ve bir takım davranışsal sorunlar yaşamasına neden olabileceği belirtilmiştir. Güvenli bağlanan çocukların okul öncesi döneminde arkadaşlarıyla daha iyi ilişkiler geliştirebildiği ve diğer çocuklara nazaran daha az sosyal red yaşadıkları saptanmıştır. Ebeveynleriyle güvenli bağlanma modeli geliştiremeyen çocuklarda ise sosyal reddin daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu çocuklarda davranış bozukluklarının da ortaya çıktığı ve bu davranış bozukluklarının sosyal redde neden olabileceği üzerinde durulmuştur.

Chang ve meslektaşları (2005) 377 çocuk üzerinde yaptığı araştırmada, çocukların saldırganlık, akran kabulü ve sosyal içedönüklüğü algılaması araştırılmıştır. Sosyal kabul ile sözel ve sözel olmayan saldırganlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, akranlarınca reddedilen çocukların sözel saldırganlığının davranışsal saldırganlığa neden olabileceği saptanmıştır. Ayrıca, içedönük çocukların akranlarınca reddedilebildiği ve sosyal becerilerinin olumsuz etkilenebileceği belirtilmiştir.

Schrepferman ve meslektaşları (2006) tarafından yapılan çalışmaya 267 çocuk katılmış ve depresyon belirtilerinin sosyal problemlerle ilişkisi araştırılmıştır. İlk ölçümler çocuklar anaokulu ve birinci sınıftayken, ikinci ölçümler ise aynı çocuklar üçüncü ve dördüncü sınıftayken yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, depresyon belirtilerinin sosyal problemlerle ilişkili olduğu saptanmıştır. Akranlarınca reddedilen çocukların depresyona girme eğilimi fazla olmakla birlikte, bu eğilimin kız çocuklarında erkeklere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür.

Straus, Lahey, Frick ve Frame'nin (1988) yapmış oldukları bir başka araştırmada da kaygı bozukluğu olan çocukların, böyle bir sorun yaşamayan

çocuklara göre daha az sevildiği ve bu çocukların sosyal kabul görmedikleri gözlenmiştir.

Mize ve Ladd (1990) tarafından Sosyal beceri eğitimi üzerine yapılan çalışmada, akranları arasında sosyal konumu ve sosyal becerileri düşük olan okul öncesi çocuklarına “Bilişsel Sosyal Öğrenme Yaklaşımına dayalı Sosyal Beceri Öğretim Programı” uygulanmıştır. Sosyometrik düzeyleri ve sosyal becerileri kullanma düzeyleri düşük olan çocuklardan deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Çocuklara akranlarıyla nasıl etkileşimde olacakları konusunda açıklama yapılmış, el kuklaları ve oyuncaklar yoluyla model olunmuş, çocukların izledikleri modelin davranışını yapmaları sağlanmış, geri bildirim verilmiştir. Çocuklar uygun beceriyi yaparken video kaydı alınmış ve daha sonra bu kasetler çocuklara izletilerek kendilerini değerlendirmeleri istenmiştir. Sonuç olarak, beceri eğitimi alan çocukların gösterilen becerileri sergilemelerinde anlamlı bir artış olmasına rağmen sosyometrik ölçümlerinde anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Kontrol grubuna bakıldığında becerileri sergilemelerinde ve sosyometrik konumlarında bir farklılık gözlenmemiştir.

Lewis (1988) tarafından yapılan bir başka çalışmada, okul öncesi dönemdeki çocukların akran kabulü ile zorluklarla başa çıkma becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın örneklem grubunu gelişimsel bakımdan yetersiz olan ve olmayan toplam 14 çocuk oluşturmuştur. Çocuklar 6 aylık süre boyunca akran kabulü ve zorluklarla başa çıkma becerileri yönünden izlenmiş ve akran kabulü açısından sosyometrik konumları istatistiksel olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak, zorluklarla başa çıkmada başarılı olan çocukların sosyal yeterlilik testinden de başarılı oldukları ve akran kabullerinin yüksek olduğu görülmüştür.

Peterson (2001) çalışmasında, 3 ve 5 yaşları arasındaki 43 çocuğun akranlarıyla tartışmaları, çözüm becerileri ve öz güvenleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çocuklarla görüşmeler yapılarak ve öğretmen-akran-ebeveyn görüşleri alınarak yapılan araştırmada, saldırganlık ile öz güven arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Öğretmen ile ebeveyn görüşleri arasında ve sorun çözme ile akranlar tarafından kabul edilme arasında olumlu bir ilişki

görülmüştür. Öğretmenin saldırgan olarak nitelendiği çocukları, ebeveynleri de yüksek düzeyde saldırgan olarak değerlendirmişlerdir.

Ciccone (1980), düşük ve yüksek sosyal konuma sahip okul öncesi çocukların akran etkileşimini incelemiştir. Araştırmaya 4 yaş grubu 71 çocuk katılmıştır. Çocuklar sosyometri testine göre serbest oyun zamanında gözlem tekniği ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, Sosyometri testinden yüksek puan alan çocukların diğer çocuklara oranla daha uzun süre akranlarıyla olumlu etkileşimde buldukları görülmüştür. Ayrıca, yüksek puan alan çocukların duygularını ifade ederken olumlu stratejileri kullanma becerileri de daha fazladır (Akt. Demir ve Kaya, 2008: 136).

Mussun-Miller (1993) yaptığı çalışmada, 4-5 yaş grubu çocukların sosyal problemleri çözme stratejileri ile akranları tarafından kabul düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bu çalışmada, içinde sosyal problem örneklerinin olduğu 12 kısa hikâye çocuklara okunmuş ve hikâyelerdeki problem durumlarına yönelik hazırlanan formlar çocuklara uygulanmıştır. Cinsiyete göre bakıldığında kızların sosyal problemlere karşı daha olumlu ve daha yapıcı çözümler getirdikleri görülmüştür. Çocukların problem çözme yöntemleri ile akranları tarafından kabul edilme düzeyi arasında da cinsiyete göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Popüler olan kızlar sosyal problemlere karşı daha gerçekçi bir bakış açısına sahip iken, popüler olmayan kızların olumsuz davranışlara daha çok odaklandıkları, problem durumları karşısında daha sağlıksız çözümler sundukları görülmüştür.

Verschuren ve arkadaşları (1996) tarafından 51 ve 76 aylık okul öncesi eğitime devam eden 95 çocuk üzerinde yapılan çalışmada, "Cassidy Kukla Görüşme Formu" kullanılmış ve çocukların benlik saygısının anneye bağlılık, bilişsel yetenek, fiziksel yetenek ve akran uyumu ile arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, benlik saygıları arttıkça çocukların anne bağlılığı artış göstermiştir. Fakat benlik saygısı ile bilişsel yetenek, fiziksel yetenek ve akran uyumu arasında bir ilişki görülmemiştir.

Walker ve meslektaşları (2001) tarafından yapılan araştırmada cinsiyet, sosyal konum ve davranışlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın

sonucunda, cinsiyet farklılıklarının sosyal konumun belirlenmesinde çok az da olsa etkili olduğu görülmüştür. Araştırmanın örneklemini 92 erkek ve 90 kız çocuk oluşturmuştur. Popüler, reddedilen, ihmal edilen, tartışmalı ve ortalama olmak üzere beş gruba ayrılan çocukların sosyal davranışları, gruba giriş ve çatışma çözme becerileri öğretmenleri tarafından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, işbirlikçi davranışlar gösterme olasılıkları bakımından reddedilen çocukların diğer gruplardaki çocuklara oranla daha düşük seviyede olduğu görülmüştür. Reddedilen çocuklar gruba girişte daha az başarı elde etmekle birlikte, daha yüksek saldırgan ya da rahatsız edici davranışlar gösterme eğiliminde oldukları bulunmuştur. Öğretmen değerlendirmelerine göre bakıldığında, erkek çocukların kız çocuklara oranla daha saldırgan oldukları, çatışma çözme ve gruba giriş becerilerinde saldırgan ve rahatsız edici yöntemler kullandıkları görülmüştür.

Martinsen ve arkadaşlarının (2010) yaptığı çalışmada, 11-61 ay arası 64 çocuğun sosyal konumları serbest oyun zamanında video kaydına alınarak incelenmiştir. İki yaşından küçük çocukların daha büyük yaş grupları içinde daha pasif olarak yer aldıkları gözlenirken; iki yaştan büyük çocukların daha küçük yaş gruplarında daha aktif oldukları ve daha çok etkileşimde oldukları gözlenmiştir.

Putallaz ve Gottman (1981) çocukların akran gruplarına giriş davranışlarına yönelik yaptıkları bir çalışmada, kabul edilen ve reddedilen çocukların ikili ilişkilerini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, Reddedilen çocukların huysuzluk, yapıcı olmama, kuralları benimsememe gibi davranışlar gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca, reddedilen çocukların bir grup tarafından kabul edilme ihtimalinin daha düşük olduğu ve daha az ciddiye alındıkları tespit edilmiştir.

Nygaard (1988) akranları tarafından reddedilen ve kabul gören çocukların anne ve babaları ile etkileşimlerini araştırmıştır. Hangi tür anne baba tutumlarının çocukların sosyal yeterliliklerini geliştirmede etkili olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda, çocukların sosyal-bilişsel gelişimi ve sosyal becerileri artırıcı rolleri sergilemeleri açısından bakıldığında, akranları tarafından kabul edilen çocukların ailelerinin, akranları tarafından

reddedilen çocukların ailelerine oranla bu rolleri daha fazla sergiledikleri görülmüştür.

Cillessen ve meslektaşları (1992) tarafından yapılan bir çalışmada, reddedilen çocuklar, 'saldırgan-reddedilen' ve 'saldırgan olmayan-reddedilen' olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Saldırgan-reddedilen çocuklar karşılıklı ilişkilerde saldırgan olmayan-reddedilen çocuklara oranla daha çok saldırgan, tepkisel, rahatsız edici ve işbirlikçi olmayan tutumlar sergilerken, saldırgan olmayan-reddedilen çocuklar ise utangaç oldukları ve kendilerini akranlarının gözünde daha olumsuz olarak algıladıkları tespit edilmiştir. İleriki yıllarda yapılan incelemeler sonucunda, %66 oranında saldırgan olmayan-reddedilen grubundaki çocukların sosyal konumlarını ortalama veya popüler olarak değiştirdikleri, diğer gruptaki çocukların ise aynı konumlarına devam ettikleri görülmüştür.

Gavrilidou (1993) tarafından yapılan çalışmada, akranları tarafından kabul edilen, reddedilen ve ihmal edilen çocukların değerlendirilmesi öğretmenleri, arkadaşları ve kendileri tarafından yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, ihmal edilen çocukların işbirliği yapma ve empati kurma becerileri anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Çalışmada, sosyal liderlik rolü akranları tarafından kabul edilen çocuklara, öfkeli-bozucu davranış rolleri ise akranları tarafından reddedilen çocuklara verilmiştir.

Silva (1993) yaptığı çalışmasında, akranları tarafından reddedilen çocukların kendilerini algılamalarını incelemiştir. Çalışmada 1060 çocuk kendilerini algılama düzeylerine göre reddedilen, ortalama ve kabul edilen olmak üzere üç gruba ayrılmışlardır. Sonuç olarak, reddedilen grubun diğer iki gruba oranla kendilerini daha olumsuz algıladıkları görülmüştür. Bu durum çocukların kişilik özelliklerinin bir sonucu olarak değerlendirilmiştir.

Ward (1996) tarafından yapılan bir benzer araştırmada 1092 çocuğun sosyal konumları ile depresyon, umutsuzluk, yalnızlık, korku, çekingenlik ve özsaygı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Akranları tarafından reddedilen ve ihmal edilen çocuklar kendilerini diğer gruplardaki çocuklara oranla daha olumsuz olarak algılamışlardır.

Lier ve meslektaşları (2005) yaptığı araştırmada, çocukluk döneminde yaşanan akran reddi ile sosyal olmayan davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Sosyal olmayan davranışlar yüksek, orta ve düşük olarak sınıflandırılmıştır. Çalışmada, yüksek seviyede sosyal olmayan davranışlar gösteren erkek çocukların, orta ve düşük seviyede sosyal olmayan davranışlar gösteren erkek çocuklara oranla akranları tarafından daha yüksek reddedilme düzeyinde olduğu bulunmuştur. Orta derecede sosyal olmayan davranışlar gösteren kız ve erkek çocuklarda ise akranları tarafından reddedilme düzeylerinin eşit olduğu görülmüştür.

Wier (2001) yaptığı çalışmasında sosyal yönden dışlanan okul öncesi çocuklarının sosyal konumlarını ve sosyal davranışlarını değiştirmeye yönelik bir kaynaştırma eğitim programı uygulamıştır. 10 okuldan 143 sosyal olarak dışlanmış okul öncesi çocuklar, orta düzeyde kabul edilen çocuklarla birlikte küçük grup işbirliği etkinlikleri ve rehberliği içeren eğitim programına katılarak sosyal konumları ve sosyal davranışlarındaki değişimler izlenmiştir. Çocukların sosyal statüleri Asher'in "Okul Öncesi Sosyometrik Oranlama Ölçeği (Asher vd, 1979)" ile değerlendirilmiştir. Her bir çocuğu sosyal konumu belirlenmiş ve her sınıf 2 dışlanmış 2 kabul gören çocuk olarak eşleştirilerek tesadüfi olarak 2 gruba ayrılmıştır. Eğitimden önce "Okul öncesi Davranış QSort Ölçeği" ile iki gruptaki çocukların sosyal davranışları belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda, sosyal kabul gören akranlarıyla küçük grup işbirliği etkinliklerine katılan ve rehberlik edilen sosyal açıdan dışlanmış çocukların sosyal kabulü anlamlı düzeyde artış göstermiştir. İşbirlikçi ve bağımsız gruptaki çocukların sosyal davranışlarında da ilerlemeler gözlenmiştir.

Haselager ve arkadaşları (2002), akranları tarafından reddedilen erkek çocuklar üzerine yaptıkları boylamsal araştırmada sosyal davranışlar ile sosyal konum arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal davranış puanlarının değişimi, sosyal konum puanları ile uyum içerisinde bulunmuştur.

Erwin (1994) yaptığı çalışmasında 5 ve 6 yaş grubundaki sosyometrik ölçümle belirlenen popüler ve popüler olmayan çocukların gösterdikleri sosyal problem çözme yeteneklerini ve sosyal davranışlarını karşılaştırmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 5-6 yaşlarında aynı okul öncesi eğitim sınıfına

devam eden 26 çocuk oluşturmuştur. Çocukların sosyal davranışları, çocukların serbest zaman etkinliklerinde video kaydı yapılarak gözlemsel kodlama formu ile çocukların sosyal konumları hakkında bilgisi olmayan iki kişi tarafından değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda popüler çocukların sosyal ikilemlere daha etkili ve ilişkiyi artırıcı cevaplar verdikleri görülmüştür. Bu çocukların aynı zamanda davranışsal gözlemleri de karşılaştırılmış, her iki gruptaki çocukların sosyal davranışları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Ladd (1990) tarafından okula uyum ile ailenin, akran kabulünün, sosyal motivasyon ve kişiler arası ilişkilerin incelenmesine yönelik yapılan çalışmada, çocuğun akranları tarafından sevilme, arkadaş edinme, arkadaşlığını devam ettirme değişkenlerinin erken okul uyumuna etkisi araştırılmıştır. 125 anasınıflı öğrencisinin katıldığı çalışmada öğrenciler, okul yılının başlangıcında, iki ay sonra ve yılın sonunda izlenmişlerdir. Sonuç olarak, akran ilişkilerinin okulun başlangıcında ve okul yılı süresince okula uyumunu etkilediği görülmüştür. Akranları tarafından reddedilen çocukların okulun ilk yılında da okula uyumlarının olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir. Arkadaş edinmenin okul performansını olumlu yönde etkilediği, akranlar tarafından reddin ise okul performansını olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur.

Ladd ve meslektaşlarının (1996) yaptığı bir diğer araştırmada, çocukların arkadaşlık ilişkilerini algılayış biçimleri ile okul uyumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubu okul öncesi eğitimlerine devam eden 5-6 grubu 82 çocuktan oluşturulmuştur. Çalışmanın sonucunda, arkadaşlığın okul uyumuna bağlı olduğu, arkadaşlarıyla iyi ilişkiler içerisinde olmayan çocukların okulu çok sevmedikleri, okul etkinliklerine katılmayı istemedikleri ve yalnızlık düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Arkadaşlık memnuniyeti ile akademik başarının ilişkili olduğu bulunmuştur.

Wentzel (1999) sosyal motivasyon ve kişiler arası ilişkilerin, çocukların okul motivasyonuna etkisini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, özellikle akran kabulünün öğrencinin motivasyonu ve okula olan bağlılığı ile akran kabulü arasında yüksek düzeyde ilişki bulunmuştur. Akranları tarafından dışlanan çocukların okula olan ilgileri ve okul başarıları düşüş göstermiştir (Akt. Çorbacı-Oruç, 2008: 58).

Phillipsen ve meslektaşları (1999) çocukların, ebeveynlerin ve öğretmenlerin arkadaşlık becerisine yönelik görüşlerini incelemişlerdir. Bu araştırmada, çocukların ve ebeveynlerin görüşlerine göre arkadaşlık becerisinin akran kabulü ile ilişkili olduğunu ve öğretmenlerin düşüncelerine göre, arkadaş kabulü ne kadar fazla ise geri çekilmenin ve utangaçlığın o kadar düşük olduğunu saptamışlardır.

Ladd ve Burgess (2001) tarafından yapılan çalışmada, saldırganlık üzerinde etkili olan çoklu ilişki risk ve koruyucu faktörlerin (akran ve öğretmenlerle ilişkilerinin stresli ve destekleyici yönleri) etkisi incelenmiştir. Araştırmaya 5 yaş grubu eşit sayıda kız ve erkek çocuktan oluşan 396 kişi katılmıştır. Örneklem grubu, öğretmenleri tarafından anasınıfı ve ilköğretim 1. sınıfın sonuna kadar 2 yıl boyunca değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, doğrudan saldırganlığın hem psikolojik hem de okul uyumu açısından risk faktörü olduğu görülmüştür. Akran şiddetine maruz kalmaya göre kıyaslandığında, akranlar tarafından reddedilme ve öğretmen-çocuk çatışmaları, psikolojik ve sosyal uyumu daha güçlü bir şekilde belirlemiştir. Öğretmen-çocuk arasındaki kronik hale gelen çatışmalar, çocukların doğrudan saldırganlıklarının artmasına neden olmuştur. Samimi arkadaş sayısı, öğretmen-çocuk ilişkilerindeki yakınlık, akranlar tarafından kabul edilme, uyumu kolaylaştırıcı ve koruyucu faktörler arasında olduğu görülmüştür.

Ladd, Birch ve Buhs (1999) tarafından yapılan araştırmada, 5,5 yaş ortalamasına sahip 200 çocuğun okula uyumları çeşitli açılardan (akran ilişkileri, öğretmen ilişkileri, zihinsel gelişim, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi vb.) incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, başkalarına yardımcı amaçlı sosyal davranış, yakın arkadaşlıklarla, akranlar tarafından kabul edilme ile ilişkili iken sosyal olmayan davranışların yakın arkadaş sayısında azalma, akran reddi ve olumsuz öğretmen-çocuk ilişkisiyle bağlantılı olduğu görülmüştür. Olumlu ve destekleyici ilişkilerin ve başkalarına yardım amaçlı sosyal davranışların sınıf katılımını arttırdığı bulunmuştur. Akranları tarafından reddedilmenin, kabul edilmeye oranla çocukta okul uyumunu daha çok etkilediği görülmüştür. Ayrıca, çocukların bilişsel olgunlukları, ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri ya doğrudan ya da dolaylı olarak okula uyumlarını etkilediği bulunmuştur.

Wainwright (2002) yaptığı çalışmada, annenin, çocuğun akran ilişkilerini yönetme şekillerinin çocukların sosyal ilişkilerine etkisini ve çocukların sosyal yeterliğine ilişkin anne algılarını incelemiştir. Araştırmaya 3-4 yaş grubunda 61 okul öncesi öğrencisi ve anneleri katılmıştır. Sonuç olarak, annelerin akran ilişkilerini yönetme tarzları ile çocukların akran kabulü ve kişilerarası ilişki becerilerinin bağlantılı olduğu bulunmuştur. Annelerin oluşturduğu sosyal çevrenin çocukların sosyal uyumunu etkilediği görülmüştür. Annelerin çocukların sosyal hayatlarıyla ilgilenmesi, çocukların etkileşimlerini ve kendi oluşturdukları sosyal çevrenin çocukların sosyal yeterliklerini, akranları tarafından kabul edilmelerini etkileyebildiği belirlenmiştir.

Decovic ve Janessens (1992) ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile çocukların sosyal konuları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, 6-11 yaş arasındaki kabul edilen çocukların ebeveynlerinin yetkeci tutuma sahip olduklarını, reddedilen çocukların ebeveynlerinin ise otoriter tutuma sahip oldukları görülmüştür.

Melson, Ladd ve Hsu (1993) tarafından yapılan çalışmada, annelerin sosyal çevreleri, ebeveynlik algıları ile çocukların sosyal gelişimleri (akranlar tarafından kabul edilip edilmeme) ve bilişsel gelişimleri incelenmiştir. Çalışmaya yaş ortalaması 4 yıl, 9 ay olan 69 çocuk ve anneleri katılmıştır. Araştırmanın sonucunda, annenin sosyal çevresi, çocukların bilişsel gelişimini doğrudan etkilerken akranlar tarafından kabulü etkilemediği görülmüştür. Sosyal çevrenin, annelerin sorunlarını algılamasına yardımcı olduğu, çocuğun sosyal becerilerini geliştirdiği ve bu nedenle akran ilişkilerini de etkilediği belirlenmiştir. Annelerin sosyal çevresinin, çocukların akran ilişkilerini dolaylı olarak etkilemesi, annelerin sürekli yetişkinler ile iletişimde olmasıyla açıklanmıştır.

Ladd ve Burgess (1999) tarafından yapılan bir çalışmada, yaş ortalaması 5 yıl 7 ay olan 399 anaokulu öğrencisi, anaokulundan, ilköğretim 2. sınıfa kadar izlenerek davranışsal özelliklerin çocukların okul ortamındaki uyumlarına etkisi araştırılmıştır. Saldırgan, çekingen ve saldırgan/çekingen olmak üzere üç gruba ayrılan çocuklar, kontrol grubu ile karşılaştırılmışlardır. Her dönem olmak üzere yılda 2 kez, araştırma boyunca toplam 6 kez, sınıf arkadaşlığı, akranlar tarafından kabul edilme, akran şiddetine maruz kalma,

yalnızlık, algılanan akran ilişkileri memnuniyeti, öğretmen-öğrenci yakınlığı ve öğrenci-öğretmen çatışması bakımından çocuklar değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda, başlangıçta saldırgan olan çocukların, ilköğretim 1. ve 2. sınıfta da saldırgan davranış özellikleri devam etmiştir. Saldırganlık, çekingenlik ve saldırgan-çekingenlik davranış örneklerinin, okul ortamındaki problemlerle ilişkili olduğu görülmüştür. Çekingen çocuklar, akranlarıyla ortalamasının altında, öğretmenleriyle daha az yakın ve daha çok bağımlı ilişkiler kurmuşlardır. Saldırganlığın öğretmen-çocuk arasındaki anlaşmazlığa dayalı ilişkilerin oluşmasında etkili olduğu bulunmuştur. Okul öncesi eğitime başlarken ve ilköğretim boyunca saldırgan-çekingen olan çocukların, saldırgan çocuklara oranla akranlar tarafından kabul edilmelerinin düşük düzeyde olduğu ve sınırlı sayıda yakın arkadaşına sahip oldukları görülmüştür.

Peterson (2001) 3-5 yaş arasındaki 43 çocuğun akranlarıyla tartışmalarını, çözüm becerilerini ve öz güvenleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, çocuklarla görüşerek ve öğretmen-akran-ebeveyn görüşleri olarak bilgiler toplamıştır. Çalışmanın sonucunda, saldırganlığın öz güven ile ilişkili olmadığı görülmüştür. Akran tarafından kabul ile öğretmen görüşündeki akran kabulü arasında olumlu ilişki bulunmuştur. Öğretmen ve ebeveyn görüşleri ile sosyal durumlarda sorun çözme ve akranları tarafından kabulü arasında da olumlu yönde bir ilişki görülmüştür. Öğretmenin saldırgan olarak nitelendiği çocuklar, ebeveyn görüşlerinde yine saldırgan olarak nitelendirilmişlerdir.

Monks, Ruiz ve Val (2002) tarafından yapılan çalışmada, akran, öğretmen ve kişisel değerlendirmelerle saldırganlıkla ilgili roller incelenmiştir. Saldırganlık ile ilgili olan roller saldırgan, şiddete maruz kalan, şiddeti destekleyen, maruz kalanı savunan ve izleyici olarak belirtilmiştir. İspanyol anaokulu öğrencisi olan 4-6 yaş grubu 49 erkek ve 43 kız ile yapılan çalışmanın sonucunda, saldırgan çocukların, sosyal açıdan reddedilmiş olduğu görülmüştür. Savunmacıların ise sınıftaki en popüler çocuklar olduğu belirlenmiştir. İspanyol çocukların yaptığı değerlendirmede, arkadaşlarının % 12' si saldırgan, % 13.5' i kurban edilen, % 29' u savunucu, %30' u da izleyici olarak belirtilmiştir. Akran şiddetine maruz kalma deneyimleri açısından

bakıldığında kızlar ve erkekler arasında bir farklılık gözlenmemiştir. Erkeklerin akran, kişisel ve öğretmen değerlendirmeleri sonucunda daha saldırgan oldukları belirlenmiştir. Kızlar, erkeklerle göre daha savunucu ve izleyici konumunda bulunmuştur. Akran şiddeti ile baş etme stratejilerine bakıldığında en fazla yetiştikine söyleme, arkadaştan yardım isteme, kaçma, ağlama gibi davranışlar görülmüştür. Akran şiddetine küçük yaşta maruz kalan çocuklar sosyal olarak reddedilmekte, büyük yaşta olanlar ise reddedilmemişlerdir. Akran ve öğretmen değerlendirmeleri sonucunda çocukların sosyal konumları ortalama çocuklar sınıfında bulunmuştur. Saldırganlıkla, sosyal olarak reddedilme arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

Kochenderfer ve Ladd (1997) tarafından yapılan bir araştırmada, akranların şiddetine maruz kalan çocukların verdikleri tepkiler incelenmiştir. Anaokuluna devam eden 96 erkek ve 103 kız çocuk 5 yıl boyunca izlenmiştir. Araştırma süresi boyunca her dönem çocukların sosyal konumları, yalnızlık düzeyleri, saldırganlıkları, başkalarına yardımı amaçlayan sosyal davranışları, akran şiddetine maruz kalıp kalmamaları, öğretmen değerlendirmeleri, gözlemler ve çocuklarla yapılan görüşmelerle sonucunda belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda, akran şiddetine maruz kalma ile ilgili olarak gözlem yapanların ve çocukların yaptıkları değerlendirmeler arasında ilişki bulunmuştur. Yapılan gözlemler ve bireysel görüşmeler sonucunda, akran şiddetine maruz kalma ile yalnızlık arasında olumlu yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Erkek çocuklar, kızlara göre akran şiddetine karşı daha çok şiddet gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca, cinsiyet ile akran şiddetine maruz kalma arasında bir farklılık görülmemiştir. Erkek çocuklar kız çocuklara göre daha uzun süre akran şiddetine maruz kaldıkları belirtilmiştir.

Ladd ve Troop-Gordon (2003) çocukların akranlarıyla yaşadıkları problemlerin, psikolojik uyum problemlerinin gelişimine olan etkisini araştırmışlardır. 193 kız, 206 erkek çocuktan oluşan grup 5 yaşından 10 yaşına gelinceye kadar izlenmişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre, okul öncesi dönemde görülen saldırgan ve kaygılı davranışlar, devam eden senelerdeki uyumsuzluklarla doğrudan ilişkili bulunmuştur. Çocukların mizaçları ile birlikte yaşadıkları olumsuz akran deneyimlerinin ileriki yıllardaki uyumsuzlukla etkili

tanımlandığı görülmüştür. Olumsuz akran algıları ve akranlar tarafından reddedilme ile yalnızlık arasında ilişki tespit edilmiştir. Akranlar tarafından reddedilen ve akran şiddetine maruz kalan çocuklar ileriki yıllarda dışa yönelik davranış problemleri riski taşımaktadır. Çocukluk döneminde yaşanan sosyal reddin ve saldırganlık davranışlarının yaşamın ileriki yıllarında dışa yönelim (externalizing) bozukluklarıyla bağlantılı olabileceği ve sağlık sorunlarına da katkıda bulunabileceği gösterilmiştir.

Criss, Pettit, Bates, Dodge ve Lapp (2002) tarafından yapılan boylamsal bir çalışmada, aile sıkıntıları açısından akran kabul-reddini incelenmiştir. Çalışmanın detayında aile sıkıntıları, akran ilişkileri ve davranış problemleri arasındaki ilişki irdelenmiştir. Sonuç olarak, sosyal kabul ile arkadaşlığın ailede yaşanan sıkıntılar (çevresel eksiklikler, kaba disiplin ve evlilik problemleri) ve çocukların davranış problemleri arasında bir dengeleyici unsur olduğu bulunmuştur. Sosyal kabul ve arkadaşlığın çocukların davranış bozukluklarına karşı koruyucu bir rol oynadığı belirtilmiştir. Erken yaşlarda arkadaş sahibi olan çocuklarda saldırganlık ve sosyal ret riskinin olmayacağı açıklanmıştır.

Lindsey (2002) tarafından yapılan çalışmada, okul öncesi dönemdeki çocukların arkadaşlıkları ve akran kabulünün sosyal beceriyle bağlantısını incelemişlerdir. Ortalama yaşı 62 aylık olan 3-6 yaş arası 166 çocuk ile sosyometrik yöntemler yoluyla görüşülmüş ve öğretmenler çocukların saldırganlığını ve akranlarının becerilerini değerlendirmişlerdir. Araştırmanın sonucunda, çocukların %73'ünün en azından bir tane karşılıklı arkadaşlığının olduğu ve %27'sinin iki veya daha fazla karşılıklı arkadaşlığı olduğu görülmüştür. En azından bir tane karşılıklı arkadaşlığı bulunan çocukların akranları tarafından daha fazla sevildiği ve aynı zamanda bu çocukların öğretmenleri tarafından diğer gruptaki çocuklara göre daha becerikli olduğu belirlenmiştir. İki yıldan daha uzun süre izlenen 36 çocukla yapılan boylamsal analiz sonuçlarından, birinci yılda en azından bir tane karşılıklı arkadaşlığı olan çocukların, ikinci yılda karşılıklı arkadaşlığı olmayanlara göre akranları tarafından daha fazla sevildikleri bulunmuştur. Ayrıca, yapılan her iki analiz sonuçlarında da, karşılıklı arkadaş olan çocukların saldırganlık seviyesi, akranlık seviyesi ve akranlarının kabulü bakımından benzerlikler görülmüştür.

Bu çalışmanın sonucunda görülmüştür ki karşılıklı arkadaşlık, okulöncesi yıllarda çocukların sosyal gelişiminde önemli bir faktördür.

2.4. Ebeveyn Kabul Red Kuramı ile İlgili Yapılan Bazı Yurtiçi Araştırmalar

Ebeveyn Kabul Red Kuramı ile ilgili alan yazın incelendiğinde, günümüzde kabul-red ile ilgili çok sayıda araştırmanın bulunduğu ve kuramda en çok kişilik alt alanının geliştiği görülmektedir. Ancak yapılan araştırmaların çoğunluğunu okul çağı çocuklarına ve yetişkinlere yönelik yapılan çalışmalar oluşturmaktadır. Irk, kültür, dil ve diğer değişkenlere bakılmadan, hemen hemen her çalışmada aynı ölçeklerin kullanıldığı EKAR Kuramı'nın kişilik alanıyla ilgili olan araştırmalarda genel olarak aynı sonuca ulaşılmıştır. Araştırmalarda, kişilik alt kuramının öne sürdüğü gibi, ebeveyn kabulü-reddi ile psikolojik uyumun ya da uyumsuzluğun ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu uyum ya da uyumsuzluk bireyin yaşantısında birçok gelişim türünü etkileyebilmektedir (Rohner, 2004).

Türkiye'de yürütülen çalışmalar incelendiğinde, genellikle çocukların anne- babalarını sıcak ve sevgisini gösteren bireyler olarak algılama eğiliminde oldukları ve yetişkinlerin büyük bir çoğunluğunun çocukluklarında, anne-babası tarafından kabul algıladığı belirlenmiştir (Erkman ve Rohner, 2006; Eryavuz, 2006; Salahur, 2010; Varan, 2005; Varan ve diğ., 2008). Bunlara ek olarak, yapılan çalışmalarda, genel olarak, yetişkin kişilerin, gençlerin ya da çocukların genel psikolojik uyumunun anne ve baba kabul-reddi ile ilişkili olduğunu belirlenmiştir (Erkman ve Rohner, 2006; Eryavuz, 2006; Öngider, 2006; Özyavru, 2008; Varan ve diğ., 2008).

Toran (2005), farklı sosyo-kültürel düzeylere sahip olan annelerin çocuklarını kabullenme ve reddetme davranışlarını araştırmıştır. Araştırmaya Diyarbakır ilinden 123 alt ve 123 üst sosyo-kültürel düzeye sahip toplam 246 anne ve 6 yaş çocuğu katılmıştır. Annelerin çocuklarına karşı olan kabul ve reddetme davranışları ile alt ve üst sosyo-kültürel düzey arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Annelerin çocuklarını kabullenme ve reddetme davranışları üzerinde sosyo-kültürel değişkenlerin sosyo-kültürel düzeye göre etkili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Araştırma sonuçlarına göre alt sosyo-kültürel düzeye sahip annelerin kız ve erkek çocuklarına karşı daha reddedici oldukları söylenebilir.

Anne babaların kabul red boyutlarının 5-6 yaş çocuklarının toplumsal beceri seviyeleri üzerindeki yordayıcı etkisini belirlemek amacıyla yapılan çalışmayı Gülay (2011c)'de Denizli'de gerçekleştirmiştir. Araştırmanın örneklemini 60 çocuk ve çocukların anne babaları oluşturmaktadır. Veri toplama araçları olarak Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği ile sosyal beceri formu kullanılmıştır. Annelerin ve babaların çocuklarına yönelik sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, ilgisizlik-ihmal ve ayrıştırılmamış red düzeylerinin çocuklarının sosyal beceri seviyeleri üzerinde anlamlı ve yordayıcı bir rolünün olduğu görülmüştür. Araştırmaya göre, anne-babaların okul öncesi dönem çocuklarına yönelik kabul-red düzeyleri onların toplumsal ilişkilerini etkileyebilmektedir.

Ebeveyn kabul-reddinin, okul öncesi dönemde 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerileri ile olan ilişkisini inceleme amacıyla Erler (2011) bir çalışma yapmıştır. Araştırmaya; İstanbul ili, Ataşehir ilçesinde yer alan resmi anaokulu ve ilköğretim okullarından 15 öğretmen ve 216 veli katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ/K) ve Sosyal Becerileri Derecelendirme Ölçeği (SBDÖ) Aile ve Öğretmen Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; Ebeveyn red puanları arttıkça, sosyal beceri puanlarının azaldığı; ebeveyn kabul puanı arttıkça sosyal beceri puanlarının da arttığı saptanmıştır. Ayrıca ebeveyn reddinin, sosyal beceri düşüşünün yordayıcı etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bunların yanısıra ebeveyn red puanlarındaki arttıkça, problem davranışlar alt ölçeğinden alınan puanlarında arttığı bulunmuştur.

Kaplan (2005), 3-12 yaş lösemili çocuğu olan annelerin, hastalığın teşhis ve tedavi sürecinde çocuğunu kabul ve red davranışları ve depresyon düzeylerini inceleme amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın evrenini, Ankara İl Merkezinde yaşayan, çocuğu lösemi hastalığının teşhis ve tedavi sürecinde bulunan, 3-12 yaş lösemili çocuğu olan anneler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunu 19'u Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü Ankara Çocuk Hastalıkları Eğitim Hastanesi Hematoloji Servisi'nde, 46'sı Ankara Doktor Sami Ulus Çocuk Hastanesi Onkoloji ve Hematoloji Servislerinde hastalığın teşhis ve tedavi sürecinde 3-12 yaş Akut Lenfoblastik Lösemili (ALL) çocuğu

olan toplam 65 anneyi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Çocuk Demografik Bilgi Formu, Anne Demografik Bilgi Formu, Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ) ve Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRO) (Anne Formu) kullanılmıştır. Araştırma sonuçları; 3-12 yaş ALL tedavisi gören çocuk annelerinin büyük çoğunluğunun orta ve ciddi düzeyde depresyonda olduğunu ancak, depresyon düzeylerinin yaş, öğrenim düzeyi, çocuk sayısı, çalışma durumu ve gelir düzeyine göre farklılaşmadığı göstermiştir. Ayrıca araştırmada annelerin ALL tedavisi gören çocuklarını kabul davranışı gösterdiklerini ancak kabul davranışının yaş, öğrenim düzeyi, çocuk sayısı, çalışma durumu ve gelir düzeyine göre farklılaşmadığını göstermiştir.

Ebeveyn kabul red düzeyi ile çocukların bilişsel gelişimleri arasındaki ilişkiyi araştıran Altay (2012), 6 yaş ve 1. Sınıfta okuyan 73 kız, 67 erkek olmak üzere toplam 140 çocuk ile çalışmıştır. Bu genel amaç çerçevesinde veri toplama araçları olarak Bilişsel Değerlendirme Sistemi ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, okul öncesi dönemde ebeveyn kabul-reddi ile çocuğun bilişsel gelişimi arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. CAS alt ölçeklerini oluşturan planlama, dikkat, eş zamanlılık ve ardıllık alanlarından sadece dikkat puanları cinsiyete göre farklılaşmıştır ve kız öğrencilerin dikkat puan ortalamalarının, erkek öğrencilerinkinden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Gülay (2011b) yaptığı çalışmada, 5-6 yaş grubundaki anaokulu öğrencilerinin akran ilişkilerini ve ebeveyn kabul red düzeylerini karşılaştırmıştır. Çalışmanın örneklem grubunu Denizli ilinde yaşayan 150 çocuk ve onların aileleri oluşturmuştur. Araştırmanın sonucunda annenin kabul red düzeyinin 5-6 yaş çocuklarının saldırganlık, olumlu sosyal davranış, dışlanma ve hiperaktivitelerini yordadığı saptanmıştır. Babaların kabul red düzeyinin ise bu faktörleri yordamadığı bulunmuştur. Ayrıca, annelerin ve babaların kabul red düzeylerinin birlikte saldırganlık, dışlanma, mağduriyet ve hiperaktivite-dikkat dağınıklığını yordadığı bulunmuştur.

Varan (2004) Ebeveyn Kabul Red Kuramı ve ölçeklerini kullanarak anne baba kabul-reddinin yetişkinlikteki yakın ilişkilere etkisini Türkiye’de ilk araştıran kişidir. Varan her iki cinsiyette de çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddinin

bugün yakın ilişkide algılanan kabul-red ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu “Tarih tekrarlanıyor mu?” alt başlıklı çalışmasında ele almıştır. Evli ve bekarların paralel sonuçlar gösterdiği çalışmada, ilişkisinden memnun olan ve olmayan kişiler ise bir çok açıdan farklılaşmaktadır. Örneğin ilişkisinden memnun olan kişilerin çocukluklarında da kabul algıladığı belirtilmektedir. Ayrıca, annenin kabul ya da reddinin kişinin yetişkinliğindeki ilişkisini biçimlendirmede daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Deniz ve meslektaşları (2002), dikkat eksikliği-hiperaktivite bozukluğuna eşlik eden karşıt olma, karşı gelme bozukluğu ve davranım bozukluğu olan 6-13 yaşlarındaki çocuklar üzerinde altı ay süreyle takip edilen bir izlem çalışması yapmışlardır. Ebeveyn eğitiminin etkilerinin ve ilaç kullanımının değerlendirildiği bu çalışmada Ebeveyn Kabul Red Ölçeği kullanılmıştır. Uygulanan tedavi etkinliğinin olabildiğince farklı açılardan değerlendirilmesi amaç olarak güdülmüştür. Sadece davranım bozukluğu grubunun düşük sıcaklık, saldırganlık ve ayrışmamış reddetme puanlarında düzelme gözlenmiştir.

Kasuto (2005) tarafından yapılan anne kabul reddi ile çocukların gelişim özellikleri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmaya, 4-6 yaş grubundaki 295 çocuk ve aileleri katılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre anneleri tarafından reddedilen çocuklarla, anneleri tarafından kabul edilen çocukların bilişsel gelişimleri arasında, kabul edilen çocukların lehine farklılık görüldüğü tespit edilmiştir. Aynı sonuç sosyal gelişim açısından da geçerlidir. Şöyle ki, anneleri tarafından kabul edilen çocukların sosyal gelişimlerinin, reddedilenlere göre daha ileri durumda olduğu tespit edilmiştir.

Erkan ve Toran'nın (2010) yaptığı çalışmada, düşük (n =123) ve yüksek (n =123) sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin çocuklarını kabul-red davranışlarını inceledikleri bir çalışmada anne kabulünün sosyoekonomik düzey, annenin yaşı ve annenin çocuk sayısı gibi faktörlerden etkilendiği, ancak, çocuğun cinsiyetinin anne kabulünü etkilemediği belirlenmiştir. Düşük sosyoekonomik düzeydeki annelerin yaşları ve sahip oldukları çocuk miktarı arttıkça, çocuklarını reddetme düzeylerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Batum'un (2007) yapmış olduğu çalışmada ebeveyn kabul reddi ile içselleştirme ve dışsallaştırma arasındaki ilişki araştırılmıştır. Örneklem grubunu öğrenme bozukluğu olan 63 çocuk ve bu bozukluğun olmadığı karşılaştırma grubu olarak nitelendirilen 57 çocuk oluşturmaktadır. Öğrenme bozukluğu olan grupta, annelerin çocuklarına yönelik red algısı ile dışsallaştırma ve davranış sorunları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunurken, içselleştirme sorunları ile anlamlı bir bağlantı bulunmamıştır. Ayrıca, çocukların anne babalarından algıladıkları kabul-red ile davranış sorunları arasında anlamlı ilişki belirlenmemiştir. Karşılaştırma grubuna bakıldığında ise, annelerin çocuklarına yönelik red algıları ile içselleştirme, dışsallaştırma ve davranış sorunları arasında anlamlı ilişki belirlenmiştir. Çocukların daha fazla içselleştirme, dışsallaştırma ve davranış sorunu göstermelerinin annelerin red algısının yükselmesiyle yakından ilgili olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, çocuklarda içselleştirme ve davranış sorunları arttıkça anneleri ile olan ilişkilerinde daha fazla red algıladıkları, buna karşın babaları ile olan ilişkilerinde algıladıkları reddin çocukların davranış sorunları ile ilişkili olmadığı gözlenmiştir. Bunların dışında, annenin red algısı ve çocuğun annesiyle olan ilişkisinde algıladığı reddin içselleştirme sorunlarının varyansının %26'sını açıkladığı saptanmıştır.

Kadan ve meslektaşları (2013) hasta çocukların annelerinin kabul red düzeyinin, çocuklarının algıladığı anne-kabul reddi üzerindeki yordayıcı etkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini çocuk ve ergen psikiyatrisi kliniğine başvuran 50 çocuk ve anneleri ile okullardan seçilen 50 çocuk ve anneleri oluşturmaktadır. Araştırmada Ebeveyn Kabul Red Kontrol Ölçeği, yetişkin (yetişkin EKRÖ) ve Çocuk (Çocuk EKRÖ) formları kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, hasta çocukların anneleriyle ilgili algıladıkları kabul-red düzeyleri, sıcaklık-sevgi boyutu, düşmanlık-saldırganlık boyutu, ilgisizlik-ihmal boyutu ve ayrışmamış red boyutu ile annelerinin kabul-red boyutu arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde, olumlu yönde ilişki bulunmuştur. Yine araştırmaya göre, çocukların annelerine yönelik kabul-red algıları yükseldikçe, annelerin kabul red algısı da yükselmektedir. Benzer şekilde annelerin kabul-red algıları yükseldikçe, çocukların annelerine yönelik kabul-red algıları da yükselmektedir. Annelerin çocuklarına yönelik kendi kabul-red düzeyleri ile ilgili algıları, çocukların anneleriyle ilgili kabul red algılarını yordayabilmektedir.

Hasta çocukların ve annelerinin anne kabul-reddi açısından bireysel algıları karşılıklı etkileşim içindedir. Anneler çocuklarını, çocuklar da annelerini yordayabilmektedir.

Yıldız (2009) tarafından yapılan araştırmada, engelli çocuğa sahip olan annelerin engelli çocuklarını kabullenme veya reddetme davranışlarına ait algısı ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuç olarak, annenin engelli çocuğunu kabullenme veya reddetme davranışına ait algısı çocuğun yaşı, cinsiyeti, ailedeki çocuk sayısı, ailenin gelir düzeyi, annenin yaşı ve annenin eğitim durumu değişkenlerine göre farklılaşmadığı; fakat çocuğun engel grubuna göre farklılaştığı gözlenmiştir. Otistik çocuğa sahip annelerin reddetme puanı “saldırganlık ve kin” alt boyutunda daha yüksek çıkmıştır. Annenin umutsuzluk düzeyinin çocuğun cinsiyeti, annenin yaşı değişkenine göre farklılaşmadığı; fakat çocuğun yaşı, engel grubu, ailedeki çocuk sayısı, ailenin gelir düzeyi, annenin eğitim durumu değişkenine göre farklılaştığı bulunmuştur. 6 yaş engelli çocuğa sahip annelerin umutsuzluk puanı daha yüksek bulunmuştur. Otistik çocuğa sahip annelerin “gelecekle ilgili duygular ve beklentiler” ve “umut” alt boyutlarında umutsuzluk puanları daha yüksek çıkmıştır.

2.5. Ebeveyn Kabul Red Kuramı ile İlgili Yapılan Bazı Yurtdışı Araştırmalar

Anjel ve Erkman (1993), 129 anne ile yaptıkları çalışmada ebeveyn kabul-reddi ile aile ortamı, kaygı ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yüksek reddetme puanı alan annelerin aile ortamı boyutlarından birlik-beraberlik ve demokraside daha düşük puanlar aldıkları, sürekli kaygılarının daha yüksek olduğu, çocuk yetiştirme tutumu boyutlarından sıkı disiplin ve ev kadınlığı rolünü reddetmede ise daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür.

Rohner ve Chaki-Sircar (1988) Hindistan'daki ebeveynlerin çocuklarına karşı olan kabul-red davranışı ile çocukların ebeveynlerinden algıladıkları kabul-red davranışlarının nedenleri üzerinde yaptıkları araştırmada, çocuklarına karşı çocukluk döneminde kalabalık ailelerde yaşamış olan annelerin ihtiyaçları olan duygusal doyum, kendini ifade etme, kabul ve onay görmenin aile üyelerinin

farklı olan tutumlarından etkilendiği bundan dolayı annelerin çocuklarına karşı reddedici davranışlarının fazla olduğu bulunmuştur (Akt. Toran, 2005: 46).

Carter (1983) zenci ve beyaz annelerin çocuklarına karşı olan kabul düzeylerini buldukları sosyal sınıfa göre değerlendirdiği araştırmasında, sosyal sınıflara göre ebeveynlerin çocuklarına karşı kabul ve red davranışlarının farklı olmadığı ancak örnekleme alınan annelerin kabul ve red davranışlarının çocukların cinsiyetlerine göre farklılaştığını belirtmiştir (Akt. Toran, 2005: 46).

Bluestone ve Tamis-LeMonde (1999) çalışan orta sınıf Afrika kökenli Amerika'lı annelerin ebeveynlik becerilerini karşılaştırdıkları çalışmada, çocukları 5-12 yaş arasında olan çalışan orta sınıf annelerin çocuklarını katı disiplin ile yönlendirdiklerini bu annelerden olumsuz çocukluk yaşayanların çalışma yaşantısı ile daha çok depresyona girdikleri ve çocuklarına karşı davranışlarının sıcaklıktan yoksun, reddedici olduğunu gözlemlemişlerdir.

Tein, Roosa ve Michales (1999) ebeveyn çocuk arasındaki kabulü araştırdıkları çalışmalarında, ailelerde annelerin çocuklarına karşı olan kabul düzeylerinin sahip oldukları çocuk sayısı ile ilişkili olduğu, çocuk sayısının az olduğu ailelerde anne çocuk arasındaki kabul düzeyinin güçlendiği, çocuk sayısının fazla olduğu ailelerde ise anne çocuk arasındaki kabulün zayıfladığı görülmüştür.

Rohner ve Khaleque (2002) dünya çapındaki ebeveyn kabul-red ile ilgili elde edilen verilerden yola çıkarak çocuk ve yetişkinlerin %80'inin coğrafi koşullarına ve etnik kökenlerine bakılmaksızın ebeveyn reddinden olumsuz olarak etkilendikleri %20'sinin ise başa çıkan olarak kendilerini ebeveyn reddinden koruduklarını ifade etmişlerdir.

Deater-Deckard (1996) ebeveyn kontrol ve sıcaklığının çocukların sosyal ve duygusal gelişimi ile aile farklılıklarının etkilerini incelemek amacıyla orta sosyo-ekonomik düzeyde 112 anne ve 92 baba üzerinde yaptığı çalışmada, ebeveynlerin sözel ve fiziksel olarak aşırı kontrollerinin çocukların davranışlarını olumsuz etkilediği, ebeveynlerin sıcak-kabul edici davranışlarının ise çocukların davranışları üzerinde olumlu bir etki oluşturduğunu belirtmiştir.

Siantz (1990) tarafından yapılan Meksika kökenli, 3-5 yaş arası ve head Start eğitim programına devam eden çocukların tarım işçisi annelerinin kabul-red düzeyleri ile sosyal destek (terk, duygusal destek kaynakları, memnuniyet, kabullenicilik) ve yaşam koşulları (eğitim, iş imkanı, arkadaş çevresi, sağlık, ekonomik koşullar) arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmaya 100 anne katılmıştır. Çalışmanın sonuçları, sosyal desteğin ve yaşam koşullarının annenin çocuğuna karşı reddedici ya da kabullenici olmasını etkilemediğini ortaya koymuştur. Tarım işçisi annelerden oluşan örneklem grubunun sosyal destekten yoksun olduğu, yaşam koşullarında çeşitli problemlerin olduğu ve çocuklarının anne reddiyle karşılaşmak açısından risk altında oldukları belirlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, sırasıyla araştırmanın modeline, evren ve örneklemine, veri kaynaklarına, veri toplama araçlarına, verilerin toplanması ve çözümlenmesi için yapılan çalışmalara değinilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Yapılan araştırma, okul öncesi çocuklarda sosyal konumun ebeveyn kabul-reddi açısından değerlendirilmesini amaçlayan tarama modelli bir çalışmadır. Tarama modelinde geçmişte var olan ya da o anda var olan bir durum olduğu gibi tanımlanır Tarama modelinde araştırmacı tuttuğu kayıtların yanı sıra geçmişte var olan kaynakları değiştirmeye kalkmadan yorumlayabilmelidir (Karasar, 2009: 82).

3.2. Evren

Araştırmanın evreni, 2012–2013 eğitim-öğretim yılında Muş İli Merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 17 ilkokulun 43 anasınıfındaki beş yaş grubu 1880 erkek, 1683 kız çocuk ve anne babalarından oluşmaktadır. Evrene ilişkin bilgiler Muş İl Milli Eğitim Müdürlüğünden temin edilmiştir. Araştırmada, evrendeki çocukların tümüne ulaşılması zaman, maliyet ve kontrol güçlükleri nedeniyle mümkün görülmediğinden verilerin seçilecek örneklemden toplanmasının uygun olduğuna karar verilmiştir.

3.3. Örneklem

Araştırmanın örneklem grubunu 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Muş il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilkokulların 7 anasınıfına devam eden 60 kız, 54 erkek olmak üzere 114 çocuk, anne ve babaları (114 anne, 114 baba) oluşturmaktadır. Örneklem grubu belirlenirken basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde, evreni oluşturan her birimin örneklem içinde eşit seçilme olasılığı vardır (Altunışık, vd., 2005).

Örneklem iki aşamada oluşturulmuştur. Birinci aşamada Muş merkez ilde bulunan okullar arasından kur'a ile 7 anasınıfı seçilmiştir. Buna göre seçilen okullar ve bu okullarda okulöncesi eğitimine devam etmiş 5 yaş çocuklarının sayıları şöyledir: Atatürk İlkokulu, 12 çocuk;

İlyas Sami İlkokulu, 37 çocuk;

Türk Telekom İlkokulu, 57 çocuk;

Yavuz Selim İlkokulu, 30 çocuk;

Vali Adil Yazar İlkokulu, 39 çocuk.

Örneklemin ikinci aşamasında verilerin toplanacağı çocuklar belirlenmiştir. Araştırmaya yukarıda belirtilen okullardaki 5 yaş, anne ve babasıyla yaşayan, herhangi bir engeli bulunmayan, okula devam eden çocuklar dâhil edilmiştir. Sonuçta, belirtilen koşulları sağlayan 114 çocuk araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. MEB Muş İl Müdürlüğü ve okul müdürleri aracılığıyla ailelerin orta sosyo-ekonomik düzeyden geldikleri öğrenilmiştir.

Örneklem grubundaki çocukların yaş ortalaması 5 yıl 5 ay 26 gündür (en az 5 yıl, 4 gün; en çok 5 yıl, 11 ay, 26 gün). Örneklem grubuna ilişkin demografik veriler Tablo 3.1 ile Tablo 3.6 arasında verilmiştir.

Tablo 3.1. Örneklem Grubundaki Çocukların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kız	60	52.6
Erkek	54	47.4
Toplam	114	100.0

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan çocukların %52.6’sını kız çocukları, %47.4’ünü erkek çocukları oluşturmaktadır.

Tablo 3.2. Örneklem Grubundaki Annelerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Anne Durumu	Öğrenim	f	%
İlkokul		26	22.8
Ortaokul		24	21.1
Lise		36	31.6
Önlisans		7	6.1
Lisans		19	16.7
Lisansüstü		2	1.8
Toplam		114	100.0

Tablo 3.2’de örneklem grubunun annelerinin % 22.8’inin ilkokul mezunu olduğu, % 21.1’inin ortaokul, % 31.6’sının lise, % 6.1’inin önlisans, %16.7’sinin lisans ve %1.8’inin ise lisansüstü düzeyinde mezun olduğu görülmektedir.

Tablo 3.3. Örneklem Grubundaki Babaların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Baba Durumu	Öğrenim	f	%
İlkokul		5	4.4
Ortaokul		4	3.5
Lise		49	43.0
Önlisans		16	14.0
Lisans		36	31.6
Lisansüstü		4	3.5
Toplam		114	100.0

Tablo 3.3'te örneklem grubundaki babaların % 4.4'ünün ilkokul mezunu olduğu, % 3.5'inin ortaokul, % 43'ünün lise, % 14'ünün ön lisans, % 31.6'sının lisans ve % 3.5'inin ise lisansüstü düzeyinde mezun olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3.4. Örneklem Grubundaki Annelerin Mesleklere Göre Dağılımları

Anne Mesleği	f	%
Ev Hanımı	77	67.5
İşçi	6	5.3
Memur	28	24.6
Serbest Meslek	3	2.6
Toplam	114	100.0

Tablo 3.4 incelendiğinde örneklem grubundaki annelerin % 59.4'ünün ev hanımı, % 22.9'unun memur, % 10.3'ünün işçi, % 7.4'ünün serbest meslek sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo 3.5. Örneklem Grubundaki Babaların Mesleklere Göre Dağılımları

Baba Mesleği	f	%
Memur	43	37.7
İşçi	27	23.7
Serbest meslek	43	37.7
Emekli	1	0.9
Toplam	114	100.0

Tablo 3.5 incelendiğinde örneklem grubundaki babaların mesleklerinin % 37.7'sinin memur, % 23.7'sinin işçi, % 37.7 'sinin serbest meslek, % 0.9'unun emekli olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.6. Örneklem Grubundaki Çocukların Kardeş Sayısına Göre Dağılımları

Kardeş Sayısı	f	%
Kardeşi yok	18	15.8
1 kardeş	26	22.8
2 kardeş	24	21.1
3 kardeş	23	20.2
4 kardeş	15	13.2
5 kardeş ve üstü	8	7.0
Toplam	114	100.0

Tablo 3.6’da görüldüğü gibi örneklem grubunun % 15.8’inin kardeşi bulunmazken, % 22.8’inin 1 kardeşi, % 21.1’inin 2 kardeşi, % 20.2’sinin 3 kardeşi, % 13.2’sinin 4 ve % 7’sinin 5’ten fazla kardeşi bulunmaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması sürecinde öncelikle uygulama yapılacak okullar için MEB Muş İl Müdürlüğü’nden izin alınmıştır. Alınan izinle okullar ziyaret edilmiş ve yapılacak uygulama ve ölçme araçları hakkında idareciler, anasınıfı öğretmenleri ve aileler bilgilendirilmiştir. Ebeveynlerden de araştırmaya katılabileceklerine dair izin alınmıştır. Bilgilendirmenin ardından ebeveynlere Ebeveyn Kabul Red Ölçeği formu gönderilmiştir. Ebeveynler “Ebeveyn Kabul Red Ölçeği” formunu doldurmaya devam ederken araştırmacı uygulama öncesi çocukların sınıflarında etkinliklere üç gün boyunca katılarak çocuklarla vakit geçirmiştir. Uygulama için okul içerisinde çocukla yalnız kalınabilecek sessiz bir oda seçilmiştir. Çocuklar bu odaya tek tek çağırılmış ve resimli sosyometri uygulanmıştır. Bu uygulama şu şekilde gerçekleştirilmiştir:

Araştırmaya katılan çocukların resimleri çekilerek bu resimlerin bulunduğu bir poster hazırlanmıştır. Üzerinde mutlu, üzgün ve nötr duygu ifadelerinin olduğu resimler üç ayrı kutuya yapıştırılmıştır (Ek:4). Çocukların sevdikleri, az sevdikleri ve hiç sevmedikleri yiyeceklerin bulunduğu kartlar gösterilerek çocuklardan sevdiği nesnenin kartını mutlu kutuya, az sevdiği nesnenin kartını nötr kutuya ve hiç sevmediği nesnenin kartını üzgün kutuya atmaları istenmiş ve bu şekilde birkaç örnek uygulama yapılmıştır. Mutlu yüz

ifadesinin o çocuğu çok sevdiğini, üzgün yüz ifadesinin o çocuğu pek fazla sevmediğini, nötr yüz ifadesinin ise o çocuğu bazen sevip bazen de sevmediği anlamına geldiği söylenmiştir. Araştırmacının sorduğu sorulara göre çocukların, her bir arkadaşının fotoğrafını alıp teker teker bu üç kutudan birine atmaları istenmiştir. Kutularda toplanan fotoğraflar araştırmacı tarafından sosyometri çizelgesine not edilmiştir. Veri toplama işlemi yaklaşık 4 ay sürmüştür.

3.5. Veri Toplama Araçları

3.5.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu araştırmacının kendisi tarafından geliştirilmiştir. Örneklem grubundaki çocuklarla ve ebeveynleriyle ilgili bilgileri içermektedir. Formda örnekleme dahil edilen çocukların cinsiyeti, doğum tarihi, doğum sırası, kardeş sayısı, anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu, anne mesleği, baba mesleği ile ilgili bilgiler yer almaktadır (Ek 2).

3.5.2. Resimli Sosyometri Ölçeği

Ölçek 1979'ta Asher, Singleton, Tinsley ve Hymel tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin güvenirlik çalışmasında 19 çocuk (10 erkek, 9 kız) ile çalışılmış, çocukların her birine akranlarının fotoğrafları gösterilerek oyun oynamayı en çok sevdikleri ve sevmedikleri 3 arkadaşlarının kim olduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Test-tekrar test güvenirliği yapılmış ve araştırmanın test-tekrar test korelasyonu dereceleme yönteminde .81 (n=17), olumlu sınıflandırma (sevilmeme sayısı) yönteminde .56 ve olumsuz sınıflandırma (sevilmeme sayısı) yönteminde .42 olarak bulunmuştur (Akt. Gülay, 2008: 132).

Gülay tarafından 2008 yılında üç madde daha eklenerek ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışması yapılmış ve Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısının .91 olduğu görülmüştür. İki hafta arayla Resimli Sosyometri Ölçeği' nin Türkçe formunun iki defa uygulanması sonucuna bağlı olarak pozitif yönde anlamlı ve yüksek bir ilişki vardır ($r = .98, p < .01$) (Gülay, 2008). Elde edilen sonuç, ölçeğin devamlılığa bağlı güvenirliğe sahip olduğunu ifade etmektedir. Türkçe versiyonu 4 maddeli olarak son halini almıştır.

Ölçeğin uygulanmasında her bir çocuğa sınıftaki arkadaşlarının fotoğrafları tek tek gösterilir ve fotoğraftaki arkadaşını ne kadar sevdiği sorulur. Çocuk soruya vereceği cevaba göre arkadaşının fotoğrafını, üzerinde gülen yüz (çok severim cevabını temsil etmektedir), ifadesiz yüz (az severim cevabını temsil etmektedir), üzgün yüz (hiç sevmem cevabını temsil etmektedir) resimlerinin bulunduğu kutulardan birinin içine atar. Fotoğrafta gösterilen her çocuk için dört soru sorulur ve araştırmacı tarafından her soru 1-3 arasında puanlandırılır. Uygulamaya katılan çocuk, gösterilen fotoğrafı üzgün yüz ifadesinin olduğu kutuya atarsa 1, nötr yüz ifadesinin olduğu kutuya atarsa 2 ve gülen yüz ifadesinin olduğu kutuya atarsa 3 puan verilir. Dört sorunun sonucunda elde edilen toplam puan, çocuğun sosyal konumunu ifade etmektedir. Toplam puan arttıkça çocuğun arkadaşları tarafından kabulde artmaktadır. Bu çalışma kapsamında Crombach alfa iç tutarlılık katsayısı .72 bulunmuştur.

3.5.3. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ)

Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (EKRÖ) ebeveynin çocuğunu kabul etme ve reddetme davranışlarına ait algılarını ölçmektedir. 1980 yılında Rohner, Savedra ve Granum (Akt. Anjel, 1993) tarafından geliştirilen form 60 maddeden oluşmakta ve sıcaklık- sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red olmak üzere dört alt boyut içermektedir. Ölçeğin sıcaklık-sevgi boyutu, sıcaklık, sevgi ve şefkatin yer aldığı ebeveyn tutumlarını ölçmektedir (ben çocuğum hakkında güzel şeyler söylerim). Düşmanlık- saldırganlık boyutu çocuğa karşı hissedilen kızgınlık, nefret, kötü niyet gibi duyguları ölçmektedir (çocuğum kötü davrandığında onu küçümseyerek azarlarım). Kayıtsızlık-ihmal boyutu ebeveynin çocuğa karşı ilgisiz, kayıtsız olma durumunu (çocuğum sanki orada yokmuş gibi davranırım), ayrışmamış red boyutu ise red davranışlarının ortada olmamasına karşın çocuğun kendisini seilmeyen, istenmeyen veya reddedilmiş gibi hissetmesine neden olabilecek tutumları (çocuğumu gerçekten sevip sevmediğimden şüphe ediyorum) ölçmektedir. Ölçek 'hemen hemen her zaman doğru', 'bazen doğru', 'nadiren doğru', 'hiçbir zaman doğru değil' seçenekleri olan 4'ten 1'e doğru puanlanan dört dereceli likert tipi bir ölçektir. Sıcaklık- sevgi boyutu 1, 5, 8, 12, 15, 18, 20, 24, 27, 30, 31, 34, 38, 41, 45, 48,

51, 53, 54 ve 56. maddeleri; düşmanlık- saldırganlık boyutu 2, 6, 9, 13, 16, 19, 21, 25, 28, 32, 35, 39, 42, 43, 46 ve 49. maddeleri; kayıtsızlık- ihmal boyutu 3, 7, 10, 14, 17, 22, 26, 29, 33, 36, 40 ve 47. maddeleri; ayrışmamış reddetme boyutu ise 4, 11, 23, 37, 44, 50, 52 ve 55. maddeleri içermektedir. Bu maddelerden 1, 5, 7, 8, 12, 14, 15, 18, 20, 24, 26, 27, 31, 33, 34, 38, 40, 41, 45, 47, 48, 51, 53, 54 ve 56. maddeler ters kodlanmaktadır (Akt: Ummunel, 2008: 47).

Form ilk kez 1988 yılında Polat ve Sunar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Daha sonra Anjel ve Erkman (1993) tarafından geri çeviri işlemleri yapılmıştır. Her iki dildeki formlar arasında anlamlı farklılık bulunmadığı görülmüştür. Madde toplam ve madde alt test korelasyon analizinde bazı maddeler düşük korelasyon ($p < .20$) göstermiştir. Ölçeği daha sağlıklı kılmak amacıyla bir pilot çalışma yapılmış ve üç farklı eğitim düzeyinden seçilen 139 anne ölçeği cevaplamışlardır. Tüm grup için alt test toplam korelasyonları .63 ve -.89 arasında; Cronbach alfa değerleri toplam .90 olarak bulunmuştur. Daha sonra maddelerden 8'i çıkarılmıştır. Bu işlemin ardından ölçeğin alt test toplam ve Cronbach alfa korelasyonları yükselmiştir. Test tekrar test güvenirligi için Ebeveyn Kabul Red Ölçeği 48 ebeveyne iki üç hafta aralıkla iki kez verilmiştir. Ölçeğin test tekrar test korelasyonu düşük (toplam .46) bulunmuştur. Formun iç tutarlılığı ve bütünlüğü Cronbach alfa ve Pearson çarpım korelasyonları ile araştırılmıştır. Tüm ölçek için Cronbach alfa değeri .90 olarak bulunmuştur. Alt-testlerle toplam puan arasındaki korelasyonlar .75 ile .86 arasında değişmektedir. Madde toplam korelasyonları ise .16 ile .59 arasında değişmektedir. Alt testlerden alınan puanlar toplanıp toplam reddetme (total rejection) puanına ulaşılmaktadır. Toplam puan ne kadar yüksekse annenin çocuğunu reddetme oranı da o kadar yüksek demektir. Toplam puan düştükçe ebeveynin çocuğunu kabul etmesi de artmaktadır.

Bu çalışma kapsamında Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı anneler için .64, babalar için .68 bulunmuştur. Tersine çevrilecek maddeler çevrildikten sonra alt ölçeklerine ayrılarak her alt ölçeğin toplam puanı ve tüm alt ölçeklerin toplam puanı hesaplanmıştır.

3.6. Verilerin Çözülmesi

Çocukların sosyal konumlarını belirleme amacıyla kullanılan sosyometri puanları, sosyometri çizelgesi yardımıyla araştırmacı tarafından hesaplanmıştır. Ardından her bir çocuğun aldığı sosyometri puanı T puanına dönüştürülmüştür.

$$T = [10 \times (X - \bar{X}) / ss] + 50$$

Bu eşitlikte, T; T puanı, X; Sosyometri puanı, $\bar{X}$; aritmetik ortalama puanı ve ss; standart sapmayı göstermektedir.

Ebeveyn Kabul Red Ölçeği'nin hesaplanması amacıyla tersine çevrilecek maddeler çevrildikten sonra alt ölçeklerine ayrılmıştır. Her alt ölçeğin önce toplam puanı ardından bu puanlar içinden ortalama puanları hesaplanmıştır. Ortalamanın altındaki puanlara 1 ve üstündeki puanlara 2 yazılarak kategorilendirilmiştir. Çocukların cinsiyetlerine göre sosyal konumlarının ve ebeveynlerin kabul red düzeylerinin (sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red alt ölçekleri için ayrı ayrı) farklılaşıp farklılaşmadığına İlişkisiz Örneklemeler için "t" testi ile bakılmıştır. Annelerinin, babalarının toplam kabul red düzeyi ve cinsiyet değişkenlerinin, 5 yaş çocuklarının sosyal konumları üzerindeki ortak etkisine İki Yönlü Varyans Analizi (Çift Yönlü Anova) ile bakılmıştır. Beş yaş çocuklarının annelerinin ve babalarının sıcaklık-sevgi, düşmanlık- saldırganlık, kayıtsızlık- ihmal, ayrışmamış red, anne toplam kabul red, baba toplam kabul red düzeylerinin çocukların sosyal konum düzeyi üzerinde yordayıcı etkisi olup olmadığını belirlemek için Basit Doğrusal Regresyon Analizi uygulanmıştır. Analizler bilgisayar ortamında SPSS 16.00 paket programı yardımıyla test edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, 5 yaş çocuklarının sosyal konumlarının anne baba kabul red düzeyleriyle ilişkilendirilmesi amacıyla yapılan araştırmanın analizi sonucunda elde edilen bulgular sırasıyla sunulmakta ve yorumlanmaktadır.

4.1. “Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları Cinsiyetlerine Göre Farklılaşmakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Tablo 4.1. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları İle Cinsiyet Değişkenine Yönelik “t” Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Sosyometri	Kız	60	50.3500	9.72821	112	.469	.640
	Erkek	54	49.5000	9.59904			

Tablo 4.1’de 5 yaş çocuklarının sosyal konumları ile cinsiyet değişkenine yönelik “t” testi sonuçları verilmiştir.

Çocukların sosyal konumları cinsiyetlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir [t(112)=.469, p>.05].

4.2. “Anne Ve Babaların Çocuklarına Yönelik Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyleri Çocukların Cinsiyetlerine Göre Farklılaşmakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Tablo 4.2. Anne ve Babaların Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyleri İle Cinsiyet Değişkenine Yönelik “t” Testi Sonuçları

	Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P	
Anne	Sıcaklık-sevgi	Kız	60	69.2167	8.64770	112	1.118	.266	
		Erkek	54	67.3704	8.97017				
	Düşmanlık-saldırganlık	Kız	60	23.6500	5.74847	112	-.944	.347	
		Erkek	54	24.7407	6.58525				
	Kayıtsızlık-ihmal	Kız	60	21.9167	5.98385	112	-1.180	.240	
		Erkek	54	23.3148	6.66397				
	Ayrışmamış red	Kız	60	16.0000	3.44447	112	-1.316	.191	
		Erkek	54	17.0370	4.90653				
	Baba	Sıcaklık-sevgi	Kız	60	69.1500	9.98783	112	1.206	.230
			Erkek	54	67.0000	8.92738			
Düşmanlık-saldırganlık		Kız	60	23.5333	7.26605	112	-.652	.516	
		Erkek	54	24.4074	7.01082				
Kayıtsızlık-ihmal		Kız	60	23.2000	6.66588	112	-1.325	.188	
		Erkek	54	24.8333	6.46544				
Ayrışmamış red		Kız	60	15.2000	3.91780	112	-.182	.856	
		Erkek	54	15.3333	3.91417				

Tablo 4.2’de anne ve babaların sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri ile cinsiyet değişkenine yönelik “t” testi sonuçları verilmiştir.

Annelerin sıcaklık-sevgi [t(112)=1.118, p>.05], düşmanlık-saldırganlık [t(112)=-.944, p>.05], kayıtsızlık-ihmal [t(112)=-1.180, p>.05], ayrışmamış red [t(112)=-1.316, p>.05] düzeyleri çocuklarının cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Benzer şekilde babaların sıcaklık-sevgi [t(112)=1.206, p>.05], düşmanlık-saldırganlık [t(112)=-.652, p>.05], kayıtsızlık-ihmal [t(112)=-

1.325, $p>.05$], ayrışmamış red [$t(112)=-.182$, $p>.05$] düzeyleri, çocuklarının cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

4.3. “Annelerin Toplam Kabul Red Düzeyi Ve Çocukların Cinsiyeti, 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları Üzerinde Ortak Etkiye Sahip midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Tablo 4.3. Cinsiyet ve Annelerin Toplam Kabul Red Düzeyine Göre Sosyal Konum İle İlgili Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	Düzye	N	$\bar{X}$	S
Annelerin toplam kabul red puanları	Kız	Yüksek	33	52.9394	8.53646
		Düşük	27	47.1852	10.30324
		Toplam	60	50.3500	9.72821
	Erkek	Yüksek	27	51.3704	9.22433
		Düşük	27	47.6296	9.77103
		Toplam	54	49.5000	9.59904
	Toplam	Yüksek	60	52.2333	8.81133
		Düşük	54	47.4074	9.94801

Tablo 4.4. Cinsiyet ve Annelerin Toplam Kabul Red Düzeyine Göre Sosyal Konum İle İlgili İki Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	P
Cinsiyet	8.943	1	8.943	.101	.752
Anne Toplam	637.518	1	637.518	7.166	.009
C*A	28.668	1	28.668	.322	.571
Hata	9786.545	110	88.969		
Toplam	294888.000	114			

Tablo 4.3'te cinsiyet ve annelerin toplam kabul red düzeyine göre sosyal konum ile ilgili betimleyici istatistik sonuçları verilmiştir.

Annelerin toplam kabul red puanlarına göre sosyal konuma bakıldığında; kız çocukları arasında en yüksek sosyal konum ortalama puanının, kabul düzeyi yüksek annelerin çocuklarında ($\bar{X} = 52.9394$) olduğu görülmektedir. Erkek çocukları arasında da en yüksek sosyal konum ortalama puanının, kabul düzeyi yüksek annelerin çocuklarında ($\bar{X} = 51.3704$) olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4'te cinsiyet ve annelerin toplam kabul red düzeyine göre sosyal konum ile ilgili iki boyutlu varyans sonuçları sunulmuştur.

Cinsiyet ve annelerin toplam kabul red düzeylerine göre sosyal konum ile ilgili yapılan ilgili yapılan iki boyutlu varyans analizinin (ANOVA) sonucunda, çocukların sosyal konumları arasında cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F(1,110) = .101$; $p > .05$]. Çocukların sosyal konumları arasında annelerin toplam kabul red düzeylerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F(1,110) = 7.166$; $p < .05$]. Ancak cinsiyet ve annelerin toplam kabul red düzeylerinin sosyal konum üzerinde ortak etkisinin istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde olmadığı belirlenmiştir [$F(1,110) = .322$; $p > .05$].

4.4. “Babaların Toplam Kabul Red Düzeyi ve Çocukların Cinsiyeti, 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları Üzerinde Ortak Etkiye Sahip midir?” Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Tablo 4.5. Cinsiyet ve Babaların Toplam Kabul Red Düzeyine Göre Sosyal Konum İle İlgili Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	Düzye	N	$\bar{X}$	S
Babaların toplam kabul red puanları	Kız	Yüksek	34	53.5882	7.86676
		Düşük	26	46.1154	10.42814
		Toplam	60	50.3500	9.72821
	Erkek	Yüksek	24	52.1667	8.48870
		Düşük	30	47.3667	10.03265
		Toplam	54	49.5000	9.59904
	Toplam	Yüksek	58	53.0000	8.08724
		Düşük	56	46.7857	10.14390
		Toplam	114	49.9474	9.63387

Tablo 4.6. Cinsiyet ve Babaların Toplam Kabul Red Düzeyine Göre Sosyal Konum İle İlgili İki Boyutlu Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	P
Cinsiyet	.203	1	.203	.002	.961
Baba Toplam	1054.241	1	1054.241	12.420	.001
C*B	50.003	1	50.003	.589	.444
Hata	9337.189	110	84.884		
Toplam	294888.000	114			

Tablo 4.5'te cinsiyet ve babaların toplam kabul red düzeyine göre sosyal konum ile ilgili betimleyici istatistik sonuçları verilmiştir.

Babaların toplam kabul red puanlarına göre sosyal konuma bakıldığında; kız çocukları arasında en yüksek sosyal konum ortalama puanının, kabul düzeyi yüksek babaların çocuklarında ($\bar{X} = 53.5882$) olduğu görülmektedir. Erkek çocukları arasında da en yüksek sosyal konum ortalama puanının kabul düzeyi yüksek annelerin çocuklarında ($\bar{X} = 52.1667$) olduğu görülmektedir.

Tablo 4.6'da cinsiyet ve babaların toplam kabul red düzeyine göre sosyal konum ile ilgili iki boyutlu varyans (ANOVA) analizi sonuçları sunulmuştur.

Cinsiyet ve babaların toplam kabul red düzeylerine göre sosyal konum ile ilgili yapılan ilgili yapılan iki boyutlu varyans analizinin (ANOVA) sonucunda, çocukların sosyal konumları arasında cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F(1,110) = .002$; $p > .05$]. Çocukların sosyal konumları arasında babaların toplam kabul red düzeylerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F(1,110) = 12.420$; $p < .05$]. Ancak cinsiyet ve babaların toplam kabul red düzeylerinin sosyal konum üzerinde ortak etkisinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı belirlenmiştir [$F(1,110) = .589$; $p > .05$].

4.5. “Annelerin Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayırışmamış Red Düzeyleri Çocuklarının Sosyal Konumunu Anlamlı Bir Şekilde Yordamakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Tablo 4.7. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları İle Annelerinin Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayırışmamış Red Düzeyi Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları

Değişkenler	N	r	p
Sıcaklık-sevgi	114	.309	.001
Sosyal konum			
Düşmanlık-saldırganlık	114	-.293	.002
Sosyal konum			
Kayıtsızlık-ihmal	114	-.325	.000
Sosyal konum			
Ayırışmamış red	114	-.302	.001
Sosyal konum			

Tablo 4.8. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarının Annelerinin Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayırışmamış Red Düzeyine Göre Yordanmasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata	β	T	P
Sıcaklık-sevgi	.337	.098	.309	3.971	.001
Sosyal konum					
R=.309 R ² =.095 F(1, 113)= 11.787					
Düşmanlık-saldırganlık	-.459	.141	-.293	-3.244	.002
Sosyal konum					
R=.293 R ² =.086 F(1,113)=10.524					
Kayıtsızlık-ihmal	-.495	.136	-.325	-3.636	.000
Sosyal konum					
R=.325 R ² =.106 F(1,113)=13.220					
Ayırışmamış red	-.691	.206	-.302	-3.354	.001
Sosyal konum					
R=.302 R ² =.091 F(1,113)=11.252					

Tablo 4.7’de 5 yaş çocuklarının sosyal konumları ile annelerinin sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayırışmamış red düzeyi

arasındaki ilişkiyi gösteren pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı analizi sonuçları verilmiştir.

Annelerin sıcaklık-sevgi düzeyleri ile çocuklarının sosyal konum düzeyleri arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde ilişki belirlenmiştir. Buna göre annelerin sıcaklık-sevgi ($r=.309$, $p<.01$) düzeyi arttıkça çocuklarının sosyal konum düzeyinin de arttığı, sıcaklık-sevgi düzeyleri azaldıkça çocukların sosyal konum düzeylerinin de azaldığı görülmektedir. Buna karşın annelerin düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red düzeyleri ile çocuklarının sosyal konumları arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Annelerin düşmanlık-saldırganlık ($r=-.293$, $p<.01$), kayıtsızlık-ihmal ($r=-.325$, $p<.001$), ayrışmamış red ($r=-.302$, $p<.01$) düzeyleri arttıkça çocuklarının sosyal konum düzeyleri azalmaktadır. Annelerin düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri azaldıkça çocuklarının sosyal konum düzeylerinde artış söz konusudur.

Tablo 4.8'te 5 yaş çocuklarının annelerinin sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red düzeyine göre sosyal konumunu yordama gücünü değerlendirmek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları sunulmuştur.

Annelerin sıcaklık-sevgi ($\beta=.309$, $p<.01$), düşmanlık-saldırganlık ($\beta=-.293$, $p<.01$), kayıtsızlık-ihmal ($\beta=-.325$, $p<.001$), ayrışmamış red ($\beta=-.302$, $p<.01$) düzeylerinin çocukların sosyal konumlarını anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Annelerin sıcaklık-sevgi düzeyleri sosyal konum değişkeninin % 10'unu, düşmanlık-saldırganlık değişkeninin sosyal konumun % .09'unu, kayıtsızlık-ihmal değişkeninin % 11'ini, ayrışmamış red değişkeninin ise sosyal konumun % .09'unu açıklayabilmektedir. Sonuçlara bakıldığında 5 yaş çocuklarının sosyal konumunu, annelerinin kayıtsızlık-ihmal değişkeninin en fazla yordadığı görülmektedir. Ardından sırasıyla sıcaklık-sevgi, ayrışmamış red ve düşmanlık-saldırganlık değişkenleri gelmektedir.

4.6. “Babaların Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyleri Çocukların Sosyal Konumunu Anlamlı Bir Şekilde Yordamakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Tablo 4.9. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları İle Babalarının Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyi Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları

Değişkenler	N	r	p
Sıcaklık-sevgi	114	.481	.000
Sosyal konum			
Düşmanlık-saldırganlık	114	-.495	.000
Sosyal konum			
Kayıtsızlık-ihmal	114	-.490	.000
Sosyal konum			
Ayrışmamış red	114	-.477	.000
Sosyal konum			

Tablo 4.10. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarının Babalarının Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyine Göre Yordanmasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata	β	T	P
Sıcaklık-sevgi	.486	.084	.481	5.801	.000
Sosyal konum					
R=.481 R ² =.231 F(1,113)= 33.657					
Düşmanlık-saldırganlık	-.669	.111	-.495	-6.029	.000
Sosyal konum					
R=.495 R ² =.245 F(1,113)=36.353					
Kayıtsızlık-ihmal	-.715	.120	-.490	-5.944	.000
Sosyal konum					
R=.490 R ² =.240 F(1,113)=35.332					
Ayrışmamış red	-1.179	.205	-.477	-5.746	.000
Sosyal konum					
R=.477 R ² =.228 F(1,113)=33.015					

Tablo 4.9'da 5 yaş çocuklarının sosyal konumları ile babalarının sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyi arasındaki ilişkiyi gösteren pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı analizi sonuçları verilmiştir.

Babaların sıcaklık-sevgi düzeyleri ile çocuklarının sosyal konum düzeyleri arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde ilişki belirlenmiştir. Buna göre babaların sıcaklık-sevgi ($r=.481$, $p<.001$) düzeyi arttıkça çocuklarının sosyal konum düzeyinin de arttığı, sıcaklık-sevgi düzeyleri azaldıkça çocukların sosyal konum düzeylerinin de azaldığı görülmektedir. Buna karşın babaların düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red düzeyleri ile çocuklarının sosyal konumları arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Babaların düşmanlık-saldırganlık ($r=-.495$, $p<.01$), kayıtsızlık-ihmal ($r=-.490$, $p<.001$), ayrışmamış red ($r=-.477$, $p<.01$) düzeyleri arttıkça çocuklarının sosyal konum düzeyleri azalmaktadır. Babaların düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri azaldıkça çocuklarının sosyal konum düzeylerinde artış söz konusudur.

Tablo 4.10'da 5 yaş çocuklarının babalarının sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red düzeyine göre sosyal konumunu yordama gücünü değerlendirmek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları sunulmuştur.

Babaların sıcaklık-sevgi ($\beta=.481$, $p<.001$), düşmanlık-saldırganlık ($\beta=-.495$, $p<.001$), kayıtsızlık-ihmal ($\beta=-.490$, $p<.001$), ayrışmamış red ($\beta=-.477$, $p<.001$) düzeylerinin çocuklarının sosyal konumlarını anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Babaların sıcaklık-sevgi düzeyleri sosyal konum değişkeninin % 23'ünü, düşmanlık-saldırganlık değişkeninin sosyal konumun % 25'ini, kayıtsızlık-ihmal değişkeninin % 24'ünü, ayrışmamış red değişkeninin ise sosyal konumun % 23'ünü açıklayabilmektedir. Sonuçlara bakıldığında 5 yaş çocuklarının sosyal konumunu en fazla babalarının düşmanlık-saldırganlık değişkeninin yordadığı görülmektedir. Ardından sırasıyla kayıtsızlık-ihmal, sıcaklık-sevgi ve ayrışmamış red değişkenleri gelmektedir.

4.7. “Annelerin Toplam Kabul Red Düzeyi, Çocukların Sosyal Konumunu Anlamlı Biçimde Yordamakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Tablo 4.11. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları İle Annelerinin Toplam Kabul Red Düzeyi Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları

Değişkenler	N	r	P
Toplam Anne	114	-.218	.000
Sosyal konum			

Tablo 4.12. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarının Annelerinin Toplam Kabul Red Düzeyine Göre Yordanmasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata	β	T	P
Toplam Anne	-.183	.078	-.218	-2.361	.020
Sosyal konum					
R=.218 R ² =.047 F(1,113)= 5.573					

Tablo 4.11’de 5 yaş çocuklarının sosyal konumları ile annelerinin toplam kabul red düzeyi arasındaki ilişkiyi gösteren pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı analizi sonuçları verilmiştir.

Annelerin toplam kabul red düzeyleri ile çocuklarının sosyal konum düzeyleri arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki belirlenmiştir. Buna göre annelerin toplam kabul red ($r=-.218$, $p<.001$) düzeyi arttıkça çocuklarının sosyal konum düzeyleri azalmaktadır. Annelerin toplam kabul red düzeyi azaldıkça çocuklarının sosyal konum düzeyinde artış söz konusudur.

Tablo 4.12’de 5 yaş çocuklarının annelerinin toplam puanlarına göre sosyal konumunu yordama gücünü değerlendirmek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları sunulmuştur.

Sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red değişkenleri birlikte toplam varyansın % .05’ini açıklamaktadır. Annelerin toplam kabul red puanları ($\beta= -.218$, $p<.01$) çocuklarının sosyal konumunu anlamlı biçimde yordamaktadır.

4.8. “Babaların Toplam Kabul Red Düzeyi, Çocukların Sosyal Konumunu Anlamlı Biçimde Yordamakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

Tablo 4.13. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları İle Babalarının Toplam Kabul Red Düzeyi Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi Sonuçları

Değişkenler	N	r	P
Toplam Baba	114	-.420	.000
Sosyal konum			

Tablo 4.14. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarının Babalarının Toplam Kabul Red Düzeyine Göre Yordanmasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata	β	T	P
Toplam Baba	-.354	.072	-.420	-4.896	.000
Sosyal konum					
R=.420 R ² =.176 F(1,113)= 23.973					

Tablo 4.13'te 5 yaş çocuklarının sosyal konumları ile babalarının toplam kabul red düzeyi arasındaki ilişkiyi gösteren pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı analizi sonuçları verilmiştir.

Babaların toplam kabul red düzeyleri ile çocuklarının sosyal konum düzeyleri arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki belirlenmiştir. Buna göre babaların toplam kabul red ($r=-.420$, $p<.001$) düzeyi arttıkça çocuklarının sosyal konum düzeyleri azalmaktadır. Babaların toplam kabul red düzeyi azaldıkça çocuklarının sosyal konum düzeyinde artış söz konusudur.

Tablo 4.14'te 5 yaş çocuklarının babalarının toplam puanlarına göre sosyal konumunu yordama gücünü değerlendirmek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçları sunulmuştur.

Sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red değişkenleri birlikte toplam varyansın % 18'ini açıklamaktadır. Babaların toplam kabul red puanları ($\beta= -.420$, $p<.001$) çocuklarının sosyal konumunu anlamlı biçimde yordamaktadır.

Araştırmanın istatistik analizlerinden elde edilen bulgular, araştırmaya temel olan hipotezler bağlamında tartışılmış ve elde edilen bulgulara ilişkin yorumlar sunulmuştur.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular;

“Beş yaş çocuklarının sosyal konuları cinsiyetlerine göre farklılaşmaktadır.”

“Anne ve babaların çocuklarına yönelik sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri çocuklarının cinsiyetlerine göre farklılaşmaktadır.”

“Annelerin toplam kabul red düzeyi ve çocukların cinsiyeti, 5 yaş çocuklarının sosyal konuları üzerinde ortak etkiye sahiptir.” ve

“Babaların toplam kabul red düzeyi ve çocukların cinsiyeti, 5 yaş çocuklarının sosyal konuları üzerinde ortak etkiye sahiptir.” şeklinde ifade edilen hipotezlerin doğrulanmadığını göstermektedir. Buna karşılık,

“Annelerin sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri çocuklarının sosyal konumunu anlamlı bir şekilde yordamaktadır.”,

“Babaların sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri, çocukların sosyal konumunu anlamlı bir şekilde yordamaktadır.”,

“Annelerin toplam kabul red düzeyi, çocukların sosyal konumunu anlamlı biçimde yordamaktadır.” ve

“Babaların toplam kabul red düzeyi, çocukların sosyal konum düzeyini anlamlı biçimde yordamaktadır.” hipotezlerinin doğrulandığını göstermiştir.

4.9. “Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları Cinsiyetlerine Göre Farklılaşmakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Tartışma

Beş yaş çocuklarının *cinsiyete göre sosyal konumları* incelendiğinde anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir. Çocukların sosyal konumları cinsiyetlerine göre değişmemektedir.

Sosyal konumun cinsiyete göre farklılaşabileceği yönünde farklı sonuçlara sahip araştırmalar bulunmaktadır. Walker ve meslektaşlarının (2001) cinsiyet, sosyal konum ve davranışlar arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında 182 çocuk (92 erkek, 90 kız) ile çalışmıştır. Çocuklar sosyal konum tiplerine göre 5 gruba ayrılmıştır. Araştırma sonucunda, cinsiyet farklılıklarının sosyal konumun belirlenmesinde etkili olduğu bulunmuştur. Bu bulgu Eder ve Hallinan (1978)'in araştırma bulgularıyla da örtüşmektedir. Benzer bir biçimde Wood ve diğ. (2002)'de sosyal konumunun cinsiyete göre farklılık gösterebileceğini, kız çocuklarının erkek çocuklara göre sosyal konum düzeyinin daha gelişmiş olabileceğini savunmuşlardır. Ummunel (2007) yaptığı araştırmada, okul öncesi dönem çocuklarında akran kabulünü çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Bu değişkenlerden biri de cinsiyettir. Araştırmanın sonucuna göre, sosyal konum cinsiyete göre değişmektedir. Kız çocukların erkek çocuklarına göre sosyal konum düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Kızlar akranlarıyla işbirliği yapma, onlarla eşyalarını paylaşma, zor durumda olanları teselli etme gibi davranışları daha sık göstermektedir. Bu nedenle sosyal ilişkileri daha kuvvetli olabilmekte ve sosyal konumları gelişmektedir. Akman ve meslektaşları (2011) tarafından 6 yaş grubundaki çocuklara yönelik yapılan bir araştırmada, tercih edilen ve tercih edilmeyen çocukların tespiti için (156 kız ve 155 erkek) çocuklara sosyometri uygulanmıştır. Oyun arkadaşı olarak tercih edilen ve edilmeyen çocukların sosyal beceri puan ortalamaları cinsiyete göre anlamlı bir değişiklik göstermiştir. Sosyal konumun cinsiyete göre farklılaştığı sonucunu destekleyen farklı araştırmalar da bulunmaktadır (Laibe ve diğ., 2004; Öğretir, 1999; Yağmurlu ve diğ., 2005).

Öte yandan, Öneren-Şendil (2010) 5-6 yaş çocuklarının sosyal konumlarını cinsiyetlerine, mizaç özelliklerine, sosyal yetkinlik ve davranış

sorunlarına göre araştırmıştır. Araştırma sonucunda çocukların sosyal konumu cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Gülay (2008) yaptığı çalışmada sosyal konumu etkileyen çeşitli değişkenleri araştırmıştır. Bu değişkenler arasında cinsiyet de yer almaktadır. 5-6 yaş grubundan 461 çocuk, 461 anne ve 26 öğretmen ile yapılan araştırmanın sonucunda çocukların cinsiyetlerine bağlı olarak sosyal konumları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. Cinsiyete göre sosyal konumun farkına bakan Dodge ve diğ. (2003), 6-8 yaş arası 259 kız ve erkek çocuğunu 10-12 yaşlarına kadar izlemişlerdir. Çalışmanın sonucunda sosyal kabul-reddin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediğini belirlemişlerdir. Çorbacı-Oruç (2008) araştırmasında Antalya ilindeki 6 yaş grubu 62 çocuk ile çalışmıştır. Araştırmacı, okul öncesi eğitime devam eden çocukların sosyal yeterlik alanları, sosyal konumları ve sosyal bilgi işlem süreçleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ayrıca cinsiyetin bu üç faktör üzerine olan etkisini araştırmıştır. Cinsiyet değişkenine göre sosyal konum arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Bu durumda alan yazında sosyal konumun cinsiyete göre farklılaşabileceği yönünde birbiriyle farklı sonuçlara sahip araştırmalar bulunduğu görülmektedir. Bunun nedeni olarak, kültürlerarası farklılık gösterilebilir. Genel olarak kültürlerde çocuk yetiştirme tutumlarında cinsiyete göre farklılık, cinsiyet rolünü kazandırmak adına farklılaşabilmektedir. Bu farklılık çocuğa yönelik yaklaşımlarda da kendini gösterebilmektedir. Şöyleki, erkek çocuklarının kız çocuklara göre daha girişken, hareketli, baskıcı olması kabul edilebilir özellikler iken kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha sakin, uyumlu, gülyüzlü olması beklenmektedir. Bunun sonucunda erkek çocuklarında saldırganlık gibi olumsuz davranışlar, kız çocuklarına göre daha az tepki ile karşılanır ve erkek çocuklarda saldırganlık daha olağan bir durum olarak kabul edilebilir. Erkek çocukları bu davranış örüntülerini akran ilişkilerine taşıdıklarında sosyal konum düzeyleri kızlara göre düşük düzeyde olabilir. Ancak cinsiyet değişkeninin sosyal konum üzerinde etkili olmadığı bulgularda, seçilen örneklem gruplarında sosyal konumu etkileyen cinsiyete göre daha baskın durumda farklı değişkenlerin (bağlanma tipi, ebeveynlerin öğrenim düzeyi, ebeveynlerin çalışma durumu, sosyo ekonomik düzey, kardeş sayısı, mizaç, fiziksel görünüm v.b.) olabileceği düşünülebilir.

4.10. “Anne Ve Babaların Çocuklarına Yönelik Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık-Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyleri Çocuklarının Cinsiyetine Göre Farklılaşmakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Tartışma

Yapılan araştırmada, *annelerin ve babaların sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri çocuklarının cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.*

Ummunel (2007)' in yaptığı araştırmada annelerin sıcaklık-sevgi, düşmanlık- saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal düzeyleri cinsiyete göre anlamlı değildir. Ancak annelerin ayrışmamış red düzeyi cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Annelerin erkek çocuklarına yönelik ayrışmamış red düzeyi, kız çocuklarına yönelik ayrışmamış red düzeyi ortalamasından daha yüksektir. Afag (2002), yaptığı çalışmada 50 anne ve 50 baba ile çalışmıştır. Araştırma sonucunda; ebeveyn kabulünün, çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermediğine ulaşmıştır. Ansari (2002), anne ve babaların çocuklarına karşı olan kabul edici ve reddedici davranışlarının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermediğini, annelerin kız veya erkek çocuklarına karşı kabul ve reddetme davranışlarının aynı olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuca paralel olarak Altan (2006)'ın çalışmasına göre, annelerin güç kullanma davranışları ile cinsiyet arasında herhangi bir farklılık tespit edilmemiştir. Brody ve meslektaşları (1994) annelerin çocuklarına karşı olan yakınlık ve sevgi davranışlarının çocuklarının cinsiyetine göre farklılık oluşturmadığını, annenin her iki cinsiyete de eş düzeyde yakınlık ve sevgi gösterdiğini belirtmiştir (Akt. Toran, 2005: 108). Ebeveyn kabul red düzeyinin, çocuklarının cinsiyetlerine göre farklılaşmadığını belirleyen farklı çalışmalar (Ansari, 2002; Becerik-Özdiker, 2002; Çakıcı, 2006; Özel, 1999; Polat, 1988; Turner ve diğ., 2001; Yener, 2005) da bulunmaktadır.

Öte yandan, Toran (2005) 246 çocuk ile gerçekleştirdiği çalışmada, alt sosyokültürel düzey ve üst sosyokültürel düzeydeki ailelerin ebeveyn kabul reddi ile demografik özelliklerini incelemiştir. Araştırma sonucunda, annelerin kabul-red davranışları çocukların cinsiyetine göre hem alt hem de üst sosyokültürel düzeyde farklılık göstermemektedir. Ancak annelerin hem kız hem de erkek çocuklarına karşı olan kabul ve red davranışlarının alt ve üst sosyo-

kültürel düzey arasında anlamlı bir farklılık tespit etmiştir. Özdiker (2002), annelerin erkek çocuklarına oranla kız çocuklarına daha fazla saldırgan ve reddedici, erkek çocuklarına karşı ise kız çocuklarına oranla daha fazla ilgisiz ve sevgisiz davrandıklarını belirtmiştir (Akt. Toran, 2005: 108). Kağıtçıbaşı'na göre (2000) ülkemizde cinsiyet, ebeveynlerin çocuklarına karşı olan tutumlarında önemli bir değişkendir. Ebeveynler, erkek çocuklarını ileriki yaşlarının bir garantisi olarak görmekte ve bu çocuklara karşı daha yüksek kabul tutumu içerisindedir. Ebeveyn kabul red düzeyinin cinsiyete göre farklılaştığını belirleyen farklı çalışmalar (Bao ve diğ., 1999; Schumacher ve diğ., 1999) da bulunmaktadır.

Ebeveyn kabul reddinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı yönünde bu çalışmayı destekleyen ve desteklemeyen araştırmalar bulunmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına tutumlarındaki farklılık ebeveynlerin yaşı (Toran, 2005), kardeş sayısı (Çağatay, 2003; Yaşar, 2009), kardeş sırası (Cüceloğlu, 1993), ebeveynlerin yaşadıkları yerin kültürel özellikleri (Toran, 2005), çocuğun engel durumu (Afağ, 2002; Macias ve diğ., 2003), çocuğun kişilik özellikleri (Öz, 2003) gibi değişkenlerden kaynaklanabilmektedir. Bu araştırmanın örneklem grubunda da ebeveynlerin kabul red düzeyini etkileyebilecek farklı değişkenlerin varlığı düşünülebilir.

4.11. “Annelerin Toplam Kabul Red Düzeyi Ve Çocukların Cinsiyeti, 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları Üzerinde Ortak Etkiye Sahip midir?” Alt Problemine İlişkin Tartışma

Araştırmaya göre, *çocukların sosyal konumları cinsiyete göre farklılaşmamaktadır*. Bu bulguyu destekleyen ve desteklemeyen çalışmalar bulunmaktadır. Bulguya yönelik tartışmaya yukarıda yer verilmiştir (s. 86-87).

Çalışmaya göre, çocukların sosyal konumları, annelerin toplam kabul red düzeylerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir. Sosyal konumu yüksek düzeyde olan, akranları tarafından kabul edilen çocukların, annelerinin de çocuklarına yönelik kabul düzeyinin yüksek olduğu bulunmuştur. Sosyal konum düzeyi düşük olan çocukların, annelerinin de kabul düzeyi düşük, red düzeyleri yüksektir.

Araştırmanın sonucuna paralel olan Scramella ve Leve (2004)' nin çalışmalarında, erken çocukluk döneminde ebeveynleri tarafından sevilen, ihtiyaçları karşılanan, olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi kurulan çocukların sosyal konum düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Anneleri tarafından kabul edilen çocukların sosyal konum düzeylerinin daha yüksek, reddedilen çocukların sosyal konum düzeyinin daha düşük olduğu görülmüştür. Anjel (1993), okul öncesi dönem çocuklarıyla yaptığı çalışmada, çocukların sosyal konumlarının annelerinin kabul düzeylerine göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Çocuklarına karşı kabul düzeyi yüksek annelerin çocukları akranları tarafından tercih edilirken; kabul düzeyi düşük annelerin çocukları akranları tarafından tercih edilmemektedir (Akt: Ummunel, 2007: 73). Rohner (1980)'e göre, ebeveyn reddi yaşayan çocukların saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olabildiği görülmüştür. Saldırgan davranışların görülmesi çocuğun sosyal konumunu olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Başak-Altay, 2007). Bu bulguya örnek gösterilebilecek bir çalışma Monks ve diğ. (2002) tarafından 4-6 yaş grubu çocuklarla İspanya'da gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre reddedilen çocukların saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir çalışmada Chang ve meslektaşları (2005) tarafından 377 çocuk ile yapılmıştır. Bu çocukların sosyal kabulü ile sözel ve sözel olmayan saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, akranlarınca reddedilen çocukların sözel saldırganlığının davranışsal saldırganlığa neden olabileceği saptanmıştır. Putallaz ve Gotman (1981) yaptıkları çalışmada, reddedilen çocukların huysuzluk, yapıcı olmama, kuralları benimsememe gibi davranışlar sergiledikleri bu nedenle akranları tarafından kabul edilmedikleri sonucuna varmışlardır.

Kennedy (1992), anneleriyle ilişkileri güçlü ve olumlu olan çocukların, akran grupları içerisinde kabul edildiklerini ifade etmektedir (Akt. Shin, 1996). Hisley (1989) tarafından yapılan araştırmada, çocukların anneleriyle ilişkileri ve sosyal konumları incelenmiştir. 56-83 ay arası 53 çocuğun ve annelerinin katıldığı araştırmanın sonucunda, annelerin kabul düzeylerinin çocukların sosyal konum düzeylerini etkilediği bulunmuştur. Çocuğunu seven, ilgi gösteren annelerin çocukları akranları tarafından tercih edilmektedirler.

Bunların yanı sıra, Ummunel'in (2007) 5-6 yaş çocukları ile yaptığı çalışmada, annelerin kabul red düzeyleri ile çocukların sosyal konumları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. Annelerin kabul red düzeylerine göre çocukların sosyal konumları farklılık göstermemiştir. Bunun nedeni olarak ortalamaların düşük olması gösterilmiştir.

Çocukların sosyal konumları ile anne kabul red düzeyi arasındaki ilişki genel olarak incelendiğinde birçok araştırmacı; sosyal konum ile anne kabul reddi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiştir (Anjel, 1993; Gülay ve Önder, 2011b; Gülay, 2011c; Scramella ve Leve, 2004). Öte yandan, sosyal konum ile anne kabul red düzeyi arasında anlamlı bir ilişkiyi belirtmeyen bir çalışmaya da rastlanılmaktadır (Ummunel, 2007).

5 yaş çocuklarının cinsiyet ve annelerin toplam kabul red düzeylerinin sosyal konum üzerinde ortak etkisinin anlamlı olmadığı saptanmıştır. Bu değişkenlerin ayrı ayrı etkisi olduğu belirlenmiştir. Şöyleki, cinsiyet sosyal konum üzerinde etki sahibi değilken, anne kabul reddi etki sahibidir. Her iki değişkenin ortak etkisinin olmaması araştırmacının hipotezini doğrulamamaktadır. Bu da cinsiyet yerine farklı değişkenlerin (öğretmen-çocuk ilişkisi, sosyal beceri, sınıf yönetimi, anne-baba tutumu, fiziksel görünüm v.b.) örneklem grubundaki çocukların sosyal konumlarını etkileyebildiğini düşündürmektedir.

4.12. “Babaların Toplam Kabul Red Düzeyi Ve Çocukların Cinsiyeti, 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları Üzerinde Ortak Etkiye Sahip midir?” Alt Problemine İlişkin Tartışma

Araştırmaya göre, *çocukların sosyal konumları cinsiyete göre farklılaşmamaktadır*. Bu bulguyu destekleyen ve desteklemeyen çalışmalar bulunmaktadır. Bulguya yönelik tartışmaya yukarıda yer verilmiştir (s. 86-87).

Çalışmaya göre, çocukların sosyal konumları, babaların toplam kabul red düzeylerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir. Sosyal konumu yüksek düzeyde olan, akranları tarafından kabul edilen çocukların, babalarının da çocuklarına yönelik kabul düzeyinin yüksek olduğu bulunmuştur.

Sosyal konum düzeyi düşük olan çocukların, babalarının kabul düzeyi düşük, red düzeyleri ise yüksektir.

Gülay (2011c) anne babaların kabul red boyutlarının 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri üzerindeki yordayıcı etkisini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada 60 çocuk ile çalışmıştır. Annelerin ve babaların sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, ilgisizlik-ihmal ve ayrışmamış red düzeylerinin çocukların sosyal beceri seviyeleri üzerinde yordayıcı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Connor (2004), babaların; çocukların asosyal ve saldırgan davranış sergilemesinde önemli bir role sahip olduğunu ifade etmiştir. Dodge ve diğ. (2003) ve Wood ve diğ., (2004)'e göre çocukların asosyal olması ve saldırgan davranışlar sergilemesi sosyal konumlarını olumsuz etkilemektedir. Petit ve diğ. (2009), 585 çocuğu 5 yaşından 12 yaşına gelinceye kadar izlemişlerdir. Babalarından kabul görmeyen çocukların, akranları tarafından da sevilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer biçimde Lamb (2000) ve Hoffman (1994), babaların çocuk gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduklarını savunmaktadır.

Öte yandan Gülay ve Önder (2011b), Denizli'de 150 çocuk ile yaptıkları araştırmada anne ve baba kabul reddinin 5-6 yaş çocuklarının saldırganlık, sosyal olmayan davranış, olumlu davranışlarını araştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda baba kabul reddinin çocukların davranışlarını yordamadığı belirlenmiştir.

Cinsiyet ve babaların toplam kabul red düzeylerinin sosyal konum üzerinde ortak etkisi anlamlı değildir. Bu değişkenlerin ayrı ayrı etkisi olduğu belirlenmiştir. Şöyleki, cinsiyet sosyal konum üzerinde etki sahibi değilken, baba kabul reddi etki sahibidir. Her iki değişkenin ortak etkisinin olmaması araştırmanın hipotezini doğrulamamaktadır. Bu da cinsiyet yerine farklı çocukla ilgili farklı değişkenlerin (çocuğun bağlanma şekli, mizaç, işbirliği yapma ve empati becerileri, sosyal davranışlar, öz yeterlik algısı, sosyal yetkinlik vb.) ve baba ile farklı değişkenlerin (baba-çocuk iletişimi, babanın tutumları, öz yeterlik algısı, sağlığı v.b.) örneklem grubundaki çocukların sosyal konumlarını etkileyebildiğini düşündürmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde annelerin ve babaların kabul red düzeylerinin çocukların sosyal konumları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Sosyal konumu yüksek düzeyde olan, akranları tarafından kabul edilen çocukların, anne ve babalarının da çocuklarına yönelik kabul düzeyinin yüksek olduğu bulunmuştur. Akranları tarafından tercih edilmeyen çocukların anne ve babalarının kabul düzeyi düşüktür. Bu sonuç, alan yazınla paralellik göstermektedir (Başak-Altay, 2007; Becerik-Özdiker, 2002; Erkan ve Toran, 2005; Erler, 2011). Ancak cinsiyetin ve ebeveynlerin kabul red düzeylerinin ortak etkisine bakıldığında anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır.

4.13. “Annelerin Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık- Saldırganlık, Kayıtsızlık-İhmal, Ayırışmamış Red Düzeyleri, Çocuklarının Sosyal Konumunu Anlamlı Bir Şekilde Yordamakta mıdır? ” Alt Problemine İlişkin Tartışma

Annelerin sıcaklık-sevgi düzeyleri ile çocuklarının sosyal konum düzeyleri arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde ilişki belirlenmiştir. Buna göre annelerin sıcaklık-sevgi düzeyi arttıkça çocuklarının sosyal konum düzeyinin de arttığı, sıcaklık-sevgi düzeyleri azaldıkça çocukların sosyal konum düzeylerinin de azaldığı görülmektedir. Buna karşın annelerin düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayırışmamış red düzeyleri ile çocuklarının sosyal konumları arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Annelerin düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayırışmamış red düzeyleri arttıkça çocuklarının sosyal konum düzeyleri azalmaktadır. Annelerin düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayırışmamış red düzeyleri azaldıkça çocuklarının sosyal konum düzeylerinde artış söz konusudur.

Beş yaş çocuklarının sosyal konumunu, annelerinin kabul red değişkenleri arasından en fazla kayıtsızlık-ihmal değişkeninin yordadığı görülmektedir. Ardından sırasıyla sıcaklık-sevgi, ayırışmamış red ve düşmanlık-saldırganlık değişkenleri gelmektedir.

Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde; Ebeveyn Kabul Red Ölçeği'nin tüm alt ölçeklerinin sosyal konumu yordadığı görülmektedir. Annelerin alt ölçeklerinden kayıtsızlık-ihmal değişkeninin en fazla yordaması, çocuğun sosyal konumunda ilginin önemli olduğunu göstermektedir. Davidov

ve Grusec (2006), 6-8 yaş arası 106 çocuk ve ebeveynleri ile bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın sonucuna göre ebeveynleri tarafından ihmal edilen, reddedilen çocuklar akranlarına karşı olumsuz davranışlar sergilemektedir. Bu çocuklar akranları tarafından tercih edilmemektedirler. Ebeveynleri tarafından kabul edici davranışların ve sıcak ilişkilerin kurulduğu ailelerden gelen çocuklar, akranları tarafından sevilmeaktedirler.

Öte yandan, Ummunel (2007), 5-6 yaş çocuklarının akran kabulünü etkileyen etmenleri araştırdığı çalışmada farklı bir sonuca ulaşmıştır. Sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red alt ölçeklerinin sosyal konumu yordamadığını tespit etmiştir. Ayrıca yaptığı çalışmada bu alt ölçeklerin birbirleriyle olan ilişkisini araştırmıştır. Ayrışmamış red ile kayıtsızlık-ihmal; düşmanlık-saldırganlıkla kayıtsızlık-ihmal; düşmanlık-saldırganlıkla ayrışmamış red; sıcaklık-sevgi ile kayıtsızlık-ihmal ve sıcaklık-sevgi ile ayrışmamış red alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Çok sayıda araştırmada, anne çocuk ilişkisinin, çocuğun sosyal ilişkilerine önemli katkıları olduğuna değinilmiştir (Başak-Altay, 2007; Beyazkürk ve diğ., 2007; Criss ve diğ., 2002; Gülay, 2008; Wainwright, 2002). Yapılan çalışmalarda; anne-çocuk arasındaki olumlu etkileşim çocuğun sosyometri puanlarını arttırmakta, bu çocuklar akranları tarafından sevilmekte, sosyal konum düzeyleri artmakta ve akranları arasında popüler olmaktadır (Brody ve Shaffer 1982; Paley ve diğ., 2000). Bu ifadeye verilebilecek örnek olarak, Wainwright (2002) tarafından 3-4 yaş grubu 61 çocuk ile yaptığı araştırma verilebilir. Çalışma sonucunda, annelerin akran ilişkilerini yönetme tarzları ile çocukların akran kabulü ve kişilerarası ilişki becerilerinin bağlantılı olduğuna ulaşılmıştır. Annelerin çocukların sosyal hayatlarıyla ilgilenmesinin, çocukların sosyal etkileşimlerini ve akranları tarafından kabul edilmelerini etkilediği belirtilmiştir. Paley ve meslektaşları (2000) 451 çocuk ve ebeveynleriyle gerçekleştirdiği çalışmada, 4 yıl boyunca ebeveyn-çocuk ilişkilerini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, ebeveynleriyle kabul edici, sıcak ilişkiler içerisinde olan çocukların kardeşleriyle ve akranlarıyla olumlu ilişkiler geliştirdikleri, dışlanan, reddedilen çocukların ise sosyal ilişkilerinde problemler yaşadıkları, akranları tarafından sevilmedikleri görülmüştür. Benzer bir

çalışmada Chen ve meslektaşları (2005), anne babaları ile olumlu ilişkiler kurabilen çocukların sosyal becerilere sahip ve olumlu akran ilişkileri kurabilen çocuklar olduklarını belirtmektedir.

Anne ve babası tarafından reddedilen çocuklar, duygusal açıdan örselenebilmekte, bu çocuklarda içe kapanıklık, çekingenlik gibi davranış sorunlarının yanı sıra diğer insanlara yönelik öfke, saldırganlık, düşmanlık içeren davranışlar da görülebilmektedir. Bu durum, çocukların sosyal konumlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Annelerin sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık- ihmal, ayrışmamış red düzeylerinin, çocukların sosyal konumunu anlamlı bir şekilde yordaması varsayılan hipotezi doğrulamakta, ilgili alan yazını (Davidov ve Grusec, 2006; Wainwright, 2002; Wolchik ve diğ.) desteklemektedir.

4.14. “Babaların Sıcaklık-Sevgi, Düşmanlık- Saldırganlık, Kayıtsızlık- İhmal, Ayrışmamış Red Düzeyleri, Çocuklarının Sosyal Konumunu Anlamlı Bir Şekilde Yordamakta mıdır? ” Alt Problemine İlişkin Tartışma

Babaların sıcaklık-sevgi düzeyleri ile çocuklarının sosyal konum düzeyleri arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde ilişki belirlenmiştir. Buna göre babaların sıcaklık-sevgi düzeyi arttıkça çocuklarının sosyal konum düzeyinin de arttığı, sıcaklık-sevgi düzeyleri azaldıkça çocukların sosyal konum düzeylerinin de azaldığı görülmektedir. Buna karşın babaların düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red düzeyleri ile çocuklarının sosyal konumları arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Babaların düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri arttıkça çocuklarının sosyal konum düzeyleri azalmaktadır. Babaların düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri azaldıkça çocuklarının sosyal konum düzeylerinde artış söz konusudur.

Babaların sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeylerinin çocuklarının sosyal konumlarını anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir.

Sonuçlara bakıldığında 5 yaş çocuklarının sosyal konumunu babalarının kabul red değişkenleri arasından en fazla *düşmanlık-saldırganlık* değişkeninin yordadığı görülmektedir. Ardından sırasıyla kayıtsızlık-ihmal, sıcaklık-sevgi ve ayrışmamış red değişkenleri gelmektedir.

Rohner (1998), baba kabulünün çocuk gelişimi üzerinde etkilerini incelediği makalesinde, babaların sevgi ifadeleriyle ilgili davranışlarının öneminin annelerin sevgisine kıyasla ihmal edildiğini, birçok araştırmanın annelerin kabul red düzeyi ile ilgili yapıldığını vurgulamıştır. Gülay (2011a)'a göre çocuklar okul öncesi dönemde ebeveynlerini model aldıkları için onlarda gözlemledikleri saldırganlık, ihmal, dışlama gibi olumsuz davranışları da öğrenerek diğer kişilerle olan ilişkilerinde uygulayabileceklerdir. Walker (2004)'e göre reddedilen çocukların saldırgan davranışlar gösterme olasılığı yüksektir. Bader (2001), 174 çocuk üzerinde yaptığı çalışmasında çocukların anne ve babalarından algıladıkları saldırganlık ile kendi saldırganlık davranışları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu belirtmiştir. Bu sonuç, yapılan araştırma ile paralellik taşımaktadır. Gülay (2011b), 6 yaş grubundan 247 çocuk, anne ve babasının katıldığı bir çalışmada, anne ve babaların çocuklarına yönelik kabul-red düzeyleri ile çocuklarının sosyal gelişim düzeyleri ve akran ilişkilerindeki saldırganlık, olumlu sosyal davranış, dışlanma, sosyal olmayan davranış, akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında ilişki bulmuştur.

Ebeveyn Kabul Red Kuramı ile ilgili yapılan birçok çalışmada (Rohner, 1975; Rohner ve Brothers, 1999; Rohner ve Veneziano, 2001; Salahur, 2010; Veneziano, 2000) baba kabul-reddinin anne-kabul reddi ile ilişkili olabildiği ve çocuklar üzerinde etkili olabildiği belirtilmektedir. Babaların sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeylerinin çocuklarının sosyal konumunu anlamlı bir şekilde yordadığı bu çalışma, baba kabul-reddinin çocuk üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

4.15. “Annelerin Toplam Kabul Red Düzeyi, Çocukların Sosyal Konumunu Anlamlı Biçimde Yordamakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Tartışma

Annelerin toplam kabul-red düzeyleri ile çocuklarının sosyal konum düzeyleri arasında anlamlı düzeyde ilişki belirlenmiştir. Annelerin toplam kabul-red puanları, çocuklarının sosyal konumunu anlamlı biçimde yordamaktadır.

Özyavru (2008: 135) aktardığına göre, Burger ve diğ. (1975), 6-10 yaşlar arasındaki çocukların davranışlarını annelerinin belirlediğini ortaya koymuştur. Bu dönemde çocuklar annelerini gözlemlemekte ve onların yaptıklarını yapmaktadırlar. Annesinden sıcaklık, sevgi, ilgi, bakım gören çocuk çevresindekilere de aynı şekilde davranmaya çalışır. Bu da çocuğun akranları tarafında sevilmesine neden olur. Scheinder (1993) aktardığına göre; Putallaz ve Helfin (1986) anneler ile onların çocukları üzerinde yaptıkları çalışmada anneleri kabul edici olan çocukların sosyal ilişkilerinin yüksek olduğu, anneleri reddeci, ihmalkar ve olumsuz duygusal tepkiler veren çocukların ise sosyal ilişkilerinin zayıf olduğu sonucuna varmıştır. Bu çalışmaya paralel bir araştırmada 100 çocuk ile çalışılarak çocukların algıladıkları kabul red düzeyinin annelerinin kabul red düzeyini yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Araştırmada Ebeveyn Kabul Red Ölçeği, çocuk (EKRÖ), yetişkin (EKRÖ) kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, çocukların annelerine yönelik kabul-red algıları yükseldikçe annelerin kabul red algısı da yükselmektedir. Benzer şekilde annelerin kabul-red algıları yükseldikçe, çocukların annelerine yönelik kabul-red algıları da yükselmektedir. Annelerin çocuklarına yönelik kendi kabul-red düzeyleri ile ilgili algıları, çocukların anneleriyle ilgili kabul red algılarını yordayabilmektedir (Kanday ve diğ., 2012).

Wolchik ve meslektaşları (2000)'nin 678 çocuk ve anneleriyle gerçekleştirdiği çalışmada annelerin kabul red düzeyi ile çocuklarının sosyal iletişim becerileri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Reddeci tutuma sahip annelerin çocuklarının özgüvenlerinin düşük olduğu, iletişim becerilerinin zayıf olduğu ve duygularını paylaşma gibi duygusal becerilerde yetersizlikler gösterdikleri ifade edilmiştir. 6-8 yaş arası 106 çocuk ve ebeveynlerinin, arkadaşlarının ve öğretmenlerinin katıldığı bir araştırmada, çocukların ebeveynleriyle ilişkilerinin akranlarıyla ilişkilerine yansımaları incelenmiştir. Davidov ve Grusec (2006)'in

gerçekleştirdiği bu araştırmanın sonucunda; kabul edici, sıcak ilişkilerin kurulduğu ailelerden gelen çocuklar, arkadaşları arasında reddedilen, ihmal edilen akranlarına göre daha çok iletişim becerisine sahip olarak nitelendirilmektedirler. Benzer bir çalışmayı yapan, Boivin (2005) anaokulu öğrencileri üzerinde erken yaşlarda kurulan ilişkilerin olumlu arkadaşlık duygusuna sahip olmadaki etkisini araştırmıştır. Öğretmen ve ebeveyn raporlarına dayalı çalışmasında araştırmacı, okul öncesi dönemde akranlarına karşı olumlu davranışlar sergileyen ve ailesiyle olumlu ilişkiler kurabilen çocukların daha üst sınıflarda iletişim ve sosyal beceri konusunda daha başarılı oldukları, akranları tarafından tercih edildikleri sonucuna varmıştır.

Anne-çocuk ilişkileri göz önüne alındığında; anne kabul red düzeyinin çocuğun sosyal konumunu anlamlı biçimde yordaması, anne-çocuk ilişkilerinde anne sıcaklığının, ilgisinin ve yakınlığının önemini desteklemektedir. Erken çocukluk döneminde sosyal konumun önemi (Gülay, 2008; Hay, 2005; Koivussari, 2004; Ladd, 1990; Musun-Miller, 1993; Oral, 2007; Prinstein ve La Greca, 2004) ile anne kabul-reddinin önemi (Ansari, 2002; Batum, 2007; Becerik-Özdiker, 2002; Cenkseven, 2000; Chang ve diğ., 2005; Eryavuz, 2006; Rohner, 2004) bir arada düşünüldüğünde çocuk için ciddi sonuçlar doğabilmektedir. Anne kabul-red düzeyini yordayan farklı değişkenler (sosyal beceri, akademik başarı, okula uyum, sosyal davranışlar, empati becerileri, kardeş ilişkileri, eşlerin evlenme biçimleri, psikolojik uyum v.b.) araştırılarak anne-çocuk ilişkilerine katkı sağlanabilir.

4.16. “Babaların Toplam Kabul Red Düzeyi, Çocukların Sosyal Konumunu Anlamlı Biçimde Yordamakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Tartışma

Babaların toplam kabul-red düzeyleri ile çocuklarının sosyal konum düzeyleri arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki belirlenmiştir. Buna göre, babaların toplam kabul-red puanları, çocuklarının sosyal konumunu anlamlı biçimde yordamaktadır.

Lamb (2000), çocukların akranlarıyla olan ilişkilerinde ve ilerleyen yıllarında psikolojik uyumlarında anne sevgisi gibi babanın sevgisinin de önemli olduğunu belirtmiştir. Rohner (1998), baba kabulünün çocuk gelişimi üzerinde

etkilerini incelediği makalesinde, babaların sevgi ifadeleriyle ilgili davranışlarının öneminin annelerin sevgisine kıyasla ihmal edildiğini, birçok araştırmamanın annelerin kabul red düzeyi üzerinde yapıldığını vurgulamıştır. Paley ve diğ. (2000), 451 çocuğun ve ebeveynlerinin 4 yıl boyunca ebeveyn-çocuk ilişkilerini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda ebeveynleriyle kabul edici, sıcak ilişkiler içerisinde olan çocukların akranları tarafından sevilen çocuklar oldukları, reddedilen çocukların ise sosyal ilişkilerinde problemler yaşadıkları, akranları tarafından sevilmedikleri belirlenmiştir.

Yalçinkaya (1997) sadece kadın deneklerle yapmış olduğu çalışmada, baba kabul-reddinin kız çocuklarının yetişkinlikteki duygusal ilişkileri için özellikle önemli olduğunu bulmuştur. Varan (2005) ise, hem erkek hem kadın deneklerle yaptığı çalışmasında, babaların çocuklarının yaşamında hemen hemen anneleri kadar önemli olduğu sonucuna varmıştır.

Birçok araştırmacı, ebeveynin destekleyici, kabul edici tavrı ile çocukların davranışları arasında güçlü olumlu bir ilişki olduğunu savunmaktadır (Bierre ve Runtz, 1990; Høglund ve Nicholas, 1995; Houston ve Vavak, 1991; Rohner ve Rohner, 1980). Finkenauer ve meslektaşları (2005)'nin 1359 çocuk ile gerçekleştirdiği araştırmada ebeveyn-çocuk ilişkileri ile çocukların davranışsal ve duygusal problemleri incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, ebeveynlerin kabul edici ve destekleyici tavrının artmasıyla çocukta duygusal problemlerin azaldığı belirlenmiştir. İhtiyaçlarıyla ilgilenen, sıcaklık gösteren ebeveynlerin çocukları sosyal ilişkilerinde katılımcı, girişken davranışlar sergilemekte, akranlarına karşı olumlu tavırlar geliştirmektedir. Bu olumlu tavır çocuğun akranları tarafından tercih edilmesine neden olacaktır. Gülay (2011) tarafından 6 yaş grubundan 247 çocuk, anne babasının katıldığı araştırmada, anne ve babaların çocuklarına yönelik kabul-red düzeyleri çocuklarının sosyal gelişim düzeyleri ve akran ilişkilerindeki saldırganlık, olumlu sosyal davranış, dışlanma, sosyal olmayan davranış, akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasında ilişki bulunmuştur. Konu ile ilgili çalışan bazı araştırmacılar (Eastburg ve Johnson 1990; Hummel ve Gross 2001) ebeveyn kabulünün çocuklardaki düşük utangaçlık, kontrol ve reddetmenin ise çocuklarda yüksek düzeyde utangaçlığa yol açabildiğini ifade etmişlerdir.

Çocuğun akranları tarafından tercih edilmesinde, bebeklik döneminde annesi ile arasında oluşan bağın önemi büyüktür. Çocuğun akranlarıyla ilişkilerini anlamak için erken çocukluk döneminde ebeveynleriyle ilişkilerini çalışmak çok önemlidir (Bierman ve Erath, 2004). Diğer bir deyişle, ebeveyn-çocuk ilişkisi, çocukların akranlarıyla olan sosyal yaşantısı için bir model oluşturur. Yapılan araştırmalar sonucunda, sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisi kuramamış çocukların daha çok olumsuz ve uyumsuz davranışlar sergileyen, akranlarınca sevilmeyen çocuklar olduğu tespit edilmiştir (Franz ve Gross, 2001; Gülay, 2011a). Bu açıdan bebeklik ve çocukluk döneminde kurulacak destekleyici ilişkiler bireyin daha sonraki yaşamında anne-baba ve akran gruplarıyla olan ilişkilerini olumlu yönde etkilemektedir. Bu ifadeye örnek olarak; Deater-Deckard (1996) ebeveyn kontrol ve sıcaklığının çocuğun sosyal ve duygusal gelişimine olan etkisini araştırdığı çalışma verilebilir. Araştırmacı, ebeveynlerin katı ve reddecı davranışlarının çocukların akranlarıyla ilişkilerini olumsuz etkilediğini ebeveynlerin sıcak ve ilgili davranmalarının ise çocukların davranışları üzerinde olumlu bir etki oluşturduğunu belirtmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, cinsiyete göre sosyal konumun ve anne baba kabul reddinin değişmediği görülmektedir. Bu durum farklı değişkenlerin (sosyal beceri, empati ve işbirliği becerileri, anne baba tutumları, bağlanma şekli, öğretmen-öğrenci ilişkileri, sosyal uyum, iş doyumu, çocuğun ve ebeveynlerin kişilik özellikleri, fiziki görünüm, çocuğun kendilik algısı, akademik başarı, okula uyum, sosyal davranışlar, sınıf yönetimi, problem çözme becerileri) sosyal konum ve ebeveyn kabul reddi üzerinde ortak etkilerinin olabileceğini düşündürmektedir.

Anne kabul red düzeyinin ve baba kabul red düzeyinin çocukların sosyal konumunu yordadığı görülmüştür. Babaların toplam puanlarının çocukların sosyal konum düzeyini daha fazla yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç örneklem grubuyla ilgili olabilir. Şöyle ki; araştırmanın Muş'ta yapılması, Muş'ta yaşayan annelerin daha çok bakımla ilgilenip, çocuk yetiştirmede babalara kıyasla geri planda kalması, babaların çocuklar üzerinde daha etkili olması olası nedenler arasındadır. Ayrıca annelerin eğitim düzeylerinin düşük olması nedeniyle ankette yer alan soruları tam olarak anlayamaması yine olası

nedenler arasında sayılabilir. Çocuğun akranlarıyla olan ilişkilerinde babanın rolünün önemli olduğunu savunan araştırmacıların (Parmar ve Rohner, 2005; Rohner, 1998; Rohner ve Veneziano, 2001; Varan, 2005; Varan ve Eryüksel, 2004; Yalçınkaya, 1999) ulaştığı sonuçlar yapılan araştırmayı desteklemektedir. Bunun yanı sıra; anne-baba kabul red düzeyi alt ölçekleri (sıcaklık-sevgi, kayıtsızlık-ihmal, düşmanlık-saldırganlık, ayrışmamış red) ile anne-baba kabul red toplam puanlarının sosyal konumu yordaması her iki cinsin de çocuğun akran kabulünde etkili olduğunu göstermektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Çalışmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

Çocukların sosyal konumları cinsiyetlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Annelerin sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri çocuklarının cinsiyetine göre anlamlı değildir. Benzer şekilde babaların sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri, çocuklarının cinsiyetlerine göre farklılık göstermemektedir.

Cinsiyet ve annelerin toplam kabul red düzeylerine göre sosyal konum ile ilgili yapılan ilgili yapılan iki boyutlu varyans analizinin (ANOVA) sonucunda, çocukların sosyal konumları arasında cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Çocukların sosyal konumları arasında annelerin toplam kabul red düzeylerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmektedir. Ancak cinsiyet ve annelerin toplam kabul red düzeylerinin sosyal konum üzerinde istatistiksel açıdan ortak etkisi anlamlı değildir.

Cinsiyet ve babaların toplam kabul red düzeylerine göre sosyal konum ile ilgili yapılan ilgili yapılan iki boyutlu varyans analizinin (ANOVA) sonucunda, çocukların sosyal konumları arasında cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Çocukların sosyal konumları arasında babaların toplam kabul red düzeylerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık

görülmektedir. Cinsiyet ve babaların toplam kabul red düzeylerinin sosyal konum üzerinde istatistiksel açıdan ortak etkisi anlamlı değildir.

Annelerin sıcaklık-sevgi düzeyleri ile çocuklarının sosyal konum düzeyleri arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde ilişki belirlenmiştir. Buna göre annelerin sıcaklık-sevgi düzeyi arttıkça çocuklarının sosyal konum düzeyinin de arttığı, sıcaklık-sevgi düzeyleri azaldıkça çocukların sosyal konum düzeylerinin de azaldığı görülmektedir. Buna karşın annelerin düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red düzeyleri ile çocuklarının sosyal konumları arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Annelerin düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri arttıkça çocuklarının sosyal konum düzeyleri azalmaktadır. Annelerin düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri azaldıkça çocuklarının sosyal konum düzeylerinde artış söz konusudur.

Beş yaş çocuklarının annelerinin sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red düzeyine göre sosyal konumunu yordama gücünü değerlendirmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Buna göre; annelerin sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeylerinin çocukların sosyal konumlarını anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Annelerin sıcaklık-sevgi düzeyleri sosyal konum değişkeninin % 10'unu, düşmanlık-saldırganlık değişkeninin % .09'unu, kayıtsızlık-ihmal değişkeninin % 11'ini, ayrışmamış red değişkeninin % .09'unu açıklayabilmektedir. Sonuçlara bakıldığında 5 yaş çocuklarının sosyal konumunu, annelerinin kabul red değişkenleri arasından en fazla kayıtsızlık-ihmal değişkeninin yordadığı görülmektedir. Ardından sırasıyla sıcaklık-sevgi, ayrışmamış red ve düşmanlık-saldırganlık değişkenleri gelmektedir.

Babaların sıcaklık-sevgi düzeyleri ile çocuklarının sosyal konum düzeyleri arasında olumlu yönde anlamlı düzeyde ilişki belirlenmiştir. Buna göre babaların sıcaklık-sevgi düzeyi arttıkça çocuklarının sosyal konum düzeyinin de arttığı, sıcaklık-sevgi düzeyleri azaldıkça çocukların sosyal konum düzeylerinin de azaldığı görülmektedir. Buna karşın babaların düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red düzeyleri ile çocuklarının sosyal konumları arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Babaların

düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri arttıkça çocuklarının sosyal konum düzeyleri azalmaktadır. Babaların düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeyleri azaldıkça çocuklarının sosyal konum düzeylerinde artış söz konusudur.

Beş yaş çocuklarının babalarının sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red düzeyine göre sosyal konumunu yordama gücünü değerlendirmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Babaların sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal, ayrışmamış red düzeylerinin çocuklarının sosyal konumlarını anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Babaların sıcaklık-sevgi düzeyleri sosyal konum değişkeninin % 23'ünü, düşmanlık-saldırganlık değişkeninin % 25'ini, kayıtsızlık-ihmal değişkeninin % 24'ünü, ayrışmamış red değişkeninin % 23'ünü açıklayabilmektedir. Sonuçlara bakıldığında 5 yaş çocuklarının sosyal konumunu babalarının kabul red değişkenleri arasından en fazla düşmanlık-saldırganlık değişkeninin yordadığı görülmektedir. Ardından sırasıyla kayıtsızlık-ihmal, sıcaklık-sevgi ve ayrışmamış red değişkenleri gelmektedir.

Annelerin toplam kabul-red puanları ile çocuklarının sosyal konum düzeyleri arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki belirlenmiştir. Buna göre annelerin toplam kabul-red puanı arttıkça çocuklarının sosyal konum düzeyleri azalmaktadır. Annelerin toplam kabul-red puanı azaldıkça çocuklarının sosyal konum düzeyinde artış söz konusudur.

Beş yaş çocuklarının annelerinin toplam puanlarına göre sosyal konumunu yordama gücünü değerlendirmek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonucunda sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red değişkenleri birlikte toplam varyansın % .05'ini açıklamaktadır. Annelerin toplam kabul-red puanları çocuklarının sosyal konumunu anlamlı biçimde yordamaktadır.

Babaların toplam kabul-red puanları ile çocuklarının sosyal konum düzeyleri arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki belirlenmiştir. Buna göre babaların toplam kabul-red düzeyi arttıkça çocuklarının sosyal konum

düzeyleri azalmaktadır. Babaların toplam kabul-red puanı azaldıkça çocuklarının sosyal konum düzeyinde artış söz konusudur.

Beş yaş çocuklarının babalarının toplam puanlarına göre sosyal konumunu yordama gücünü değerlendirmek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonucunda; sıcaklık-sevgi, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red değişkenleri birlikte toplam varyansın % 18'ini açıklamaktadır. Babaların toplam kabul red puanları çocuklarının sosyal konumunu anlamlı biçimde yordamaktadır.

5.2. Öneriler

5.2.1. Sonraki araştırmalar için öneriler

Bu araştırma, okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş çocukları ile sınırlıdır. Bu nedenle konu ile ilgili sonraki çalışmalar 4 ve 6 yaş çocukları için de gerçekleştirilebilir. Araştırma Muş ilinin merkezinde 114 çocuk ve anne-babası ile sınırlıdır. Benzer çalışmalar, farklı illerde ve daha geniş bir örneklem gruplarıyla yapılarak uygulanabilir. Yapılan çalışmada, cinsiyete göre ebeveyn kabul red düzeyinin ve sosyal konumun farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Ebeveyn kabul red düzeyi ve sosyal konum farklı değişkenler (yaş, sosyo-ekonomik düzey, bilişsel, duygusal, fiziksel gelişim, anaokuluna devam süresi, tek ebeveynli aileler, kardeş sayısı, anne-babanın eğitim durumu vb.) açısından da incelenebilir.

Bu çalışmada, cinsiyetin ve ebeveyn kabul reddinin ortak etkisi incelenmişken, ilerideki araştırmalarda ebeveyn kabul reddi ile farklı değişkenlerin (öğretmen-çocuk ilişkileri, sınıf yönetimi, sosyal beceri, anne baba tutumu, eşler arası ilişkiler gibi) ortak etkisine bakılabilir.

Araştırma tarama yöntemiyle sınırlıdır. Sonraki çalışmalarda, boylamsal çalışmalar ile sosyal konum ve anne-babaların etkilerinin uzun süreli sonuçları incelenebilir. Ayrıca çocuğun sosyal konumunda ebeveynlerin kabul reddinin yanı sıra farklı değişkenlerin (kardeş kabul reddi, öğretmen kabul reddi gibi) ilişkileri araştırılabilir. Çocukların, anne ve babaları tarafından kabul ya da

reddini ölçen bu araştırmada, eşlerin birbirleriyle olan ilişkileri araştırılarak çocuklarıyla birlikte değerlendirmesi yapılabilir.

Deneysel alışmalar, uygulamada önemli ilerlemelerin kaydedilmesini sağlayacaktır. Bu bağlamda, ebeveynlerin kabul red davranışlarına yönelik bir eğitim programı hazırlanıp, programın başında ve sonunda çocukların sosyal konumlarında olan etkileri incelenebilir.

Ebeveyn kabul reddinin okul öncesi dönem çocuklarının farklı gelişim alanlarına (dil, bilişsel, duygusal v.b.) etkisinin ele alındığı araştırmalar yapılabilir.

Sosyometri ve anne-baba görüşünün yanı sıra gözlem, öğretmen görüşü gibi farklı bilgi kaynaklarından verilerin toplandığı çalışmalar yapılmalıdır.

Akranları tarafından reddedilen çocukların reddedilme nedenlerine, hangi alanlarda yetersizlikler yaşadıklarına ve bu yetersizliklerin giderilmesine yönelik deneysel ve boylamsal çalışmalar yapılabilir.

Farklı sosyometrik tekniklerle çocukların sosyal konumlarını belirleyen çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Türkiye’de okul öncesi dönemde gerek sosyal konum gerekse ebeveyn kabul reddi ile ilgili çalışmalar az sayıda olduğu için bu konuların farklı değişkenlerle ilişkilerini ele alan çalışmalar arttırılmalı, yaygınlaştırılmalıdır.

5.2.2. Uygulamalar için öneriler

Akranları tarafından reddedilen öğrencilerin sosyal konum düzeylerinin yükseltilmesine, sosyal becerilerinin arttırılmasına, davranış problemlerinin ortadan kaldırılması ya da azaltılmasına yönelik sosyal beceri eğitimleri, akran ilişkileri geliştirme programları, grup rehberliği etkinlikleri, psikolojik danışma çalışmaları yapılabilir.

Okul öncesi öğretmenlerinin sosyometri tekniği ile sınıflarının sosyal örüntülerini öğrenmeleri ve sosyometri sonuçlarına göre herhangi bir gruba kabul edilmeyen öğrencilerin bir gruba dahil edilmelerine yönelik çalışmaları

yararlı olabilir. Okul öncesi öğretmenleri, çocuklar için oluşturdukları portfolyo dosyalarına çocukların sosyometri puanlarını ekleyip yıl içinde sınıfın değişen yapısını yakından takip etmelidir. Ayrıca öğretmenler sosyal konum ile ilgili detaylı biçimde bilgilendirilmelidir.

Öğretmen, sınıfında gözlemediği reddedilen, ihmal edilen ve dışlanan çocukların aileleriyle işbirliği yapmalı, gerekirse rehber öğretmen, psikolog gibi uzmanlardan, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinden yardım almalıdır.

Psikolojik danışmanlar akranları tarafından reddedilen öğrencilerin sosyal kabul düzeylerini arttırmaya yönelik arabuluculuk ve akran reddetmelerine karşı önleyici rehberlik programları hazırlamalı ya da alan yazında var olan programlardan faydalanmalıdır.

Reddedilen çocuklara yönelik özel çalışma grupları oluşturularak bu çocukların çeşitli sosyal etkinliklere katılması sağlanmalıdır. Bu etkinlikler aracılığıyla çocuk, akranlarıyla etkileşime girebilir.

Üniversitelerin ilgili bölümleri Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yaparak, paneller, açık oturumlar, eğitimler düzenlemelidir. Anne babalara rehberlik edebilecek radyo ve televizyon programları arttırılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

Okul öncesi öğretmenleri, psikolojik danışmanlar ve rehber öğretmenler, akranları tarafından reddedilen öğrencilerin anne-babalarına yönelik aile eğitimi çalışmaları yapabilirler. Anne-babaların çocuklarına yönelik daha sağlıklı tutumlar, davranışlar geliştirmeleri adına eğitim çalışmaları ve uygulamalar yapılmalıdır. Okul öncesi eğitim kurumlarında düzenli olarak aile katılımı çalışmaları gerçekleştirilmeli ve bu çalışmalar sırasında anne-baba-çocuk arasındaki sağlıklı ilişkilere dikkat çekilmelidir. Halk Eğitim Merkezleri gibi kuruluşlarda anne-baba adaylarına ve anne-babalara çocuk gelişimi ve eğitimi ile ilgili seminerler, kurslar düzenlenmelidir.

KAYNAKLAR

- Akkuş-Örün, I. (2010). *Alkol Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Çocuklarının Anne-Baba Kabul-Reddi, Psikolojik Uyum ve Çocukluk Dönemi Kararları Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Türkiye.
- Akman, B., Topçu, Z., Baydemir, G., Şahin, S., Şirin, E. ve Arslan, A. Ç. (2011). 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerinin Oyun Arkadaşı Tercihleri Üzerindeki Etkisi. *NWSA E-Journal of New World Sciences Academy*, 6 (2), 1548-1560.
- Altan, O. (2006). *Relations Between Maternal Socialization, Child Temperament and Emotion Regulation in Preschoolers*. Unpublished Master's Thesis, Koc University, Istanbul.
- Altay D. (2012). *Ebeveyn Kabul-Reddi İle İlköğretim 1.Sınıf Öğrencilerinin Bilişsel Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Anjel, M. and Erkman, F. (1993). *The Transliterated Equivalence, Reliability and Validity Studies of the Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (PARQ) Mother-Form: A tool for Assessing Child Abuse*. International Society for Prevention of Child Abuse & Neglect-Regional Conference, Boğaziçi University, Istanbul.
- Ansari, Z. A. (2002). Parental Acceptance-Rejection of Disabled Children in Non- Urban Pakistan. *North American Journal Of Psychology*, 4 (1), 121-128.
- Arnett, J. J. (2001). *Adolescence And Emerging Adulthood A Cultural Approach: Pers and Friends*. Prentice Hall. New Jersey, USA.
- Atlı, Ç. (2006). *Okul Öncesi Eğitimi Alan 6 Yaş Çocuklarının Sosyal İlişkileri Anlamlandırmasının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Bader, F. M. (2001). *To Apply Parental Method, and Self Understanding Manner, Besides Comprehending Their Relation Towards Agressive Behaviour Taking Palace Among. Certain Type Of Girls İn Jeddah Primary School Stage*.
- Başak-Altay, F. (2007). *Okulöncesi Kuruma (Devlet-Özel) Devam Eden Çocukların Sosyal Yeterlikleri ve Olumlu Sosyal Davranışları ile Ebeveyn Stilleri Arasındaki İlişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Batum, P. (2007). *Öğrenme Bozukluklarında Ebeveyn Kabulü/Reddi ile İçselleştirme ve Dışsallaştırma Sorunlarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.

- Becerik-Özdiker, J. (2002). *Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocukların Anneleri ile İlişkilerini Algılamaları ile Annenin Çocuğunu Kabullenme ve Reddetme Davranışlarına Ait Algılamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkiye.
- Beidel, D. C., Turner S. M., Morris, T. L. (1999). Psychopathology of Childhood Social Phobia. *Journal of The American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 38, 643-650.
- Benenson, J. F. (1990). Gender Differences in Social Networks. *The Journal of Early Adolescence*, 10 (4), 472-495.
- Berndt, J. J. (1997). *Child development* (Second edition). Brown & Benchmark Publishers. USA.
- Beyazkürk, D., Anlıak, S., ve Dinçer, Ç. (2007). Çocuklukta Akran İlişkileri ve Arkadaşlık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 26, 13-26.
- Black, B. and Logan, A. (1995). Links Between Communication Patterns in Mother-Child, Father-Child, and Child-Peer Interactions and Children's Social Status. *Child Development*, 66, 255-271.
- Bluestone, C., Tamis-LeMonde, C. S. (1999). Correlates of Parenting Styles in Predominantly Working and Middle Class African American Mothers. *Journal of Marriage and The Family*, 61 (4), 881-893.
- Boivin, M. (2005). *The Origin of Peer Relationship Difficulties in Early Childhood and Their Impact on Children's Psychosocial Adjustment and Development*. Encyclopedia On Early Childhood Development, Centre Of Excellence For Early Child Development.
- Braza, F., Braza, P., Carreras, M. R., Munoz, J. M., Sanchez-Martin, J. R., Azurmendi, A., Sorozobal, A., Garcia, D. and Cardas, J. (2007). Behavioral Profiles of Different Types of Social Status in Preschool Children: An Observational Approach. *Social Behavior and Personality*, 35 (2), 195-212.
- Brody, G. H. and Shaffer D. R. (1982). Contributions of Parents and Peers to Children's Moral Socialization. *Developmental Review*, 2, 31-75.
- Brody H. G., Moore K., and Gleib D. G. (1994). Family Processes During Adolescence as Predictors of Parent-Young Adult Attitude Similarity: A Six year longitudinal Analysis. *Family Relations*, 43 (4), 369-373.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Experimental Ecology of Human Development*. Cambridge M.A.: Harvard University Press.
- Bukowski, W. M. and Hoza, B. (1989). Popularity and Friendship: Issues in Theory, Measurement, and Outcome. T. U. Berndt, AND G. W. Ladd. (Eds.), *Peer relationships in child development*, (ss.15-46). USA: A Wiley-Interscience Publication.

- Campo, A. T., and Rohner, R. P. (1992). Relationship Between Perceived Parental Acceptance-Rejection, Psychological Adjust-Mentand Substance Abuse Among Young Children. *Child Abuse and Neglect*, 16, 429-440.
- Carter, J. A. 1983. Maternal acceptance of black and White school-age boys and girls. *Journal of Genetic Psychology*, 146, 3, 427-428.
- Cenkseven, F. (2000). *Kekeme ve Kekeme Olmayan Çocukların Anne-Çocuk İlişisini Reddedici Algılama Düzeylerinin Öz-Kavramlarına Etkisinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Chan, D., Ramey, S. and Schmitt, S. (2000). Modeling Intraindividual Changes in Children's Social Skills at Home and at School: A Multivariate Latent Growth Approach to Understanding Between-Settings Differences in Children's Social Skill Development. *Multivariate Behavioral Research*, 35 (3), 365-396.
- Chang, L., Lei, L., Li, K. K., Liu, H., Guo, B., Wang, Y., Fung, K. Y. (2005). Peer Acceptance and Self-Perceptions of Verbal and Behavioral Aggression and Social Withdrawal. *International Journal of Behavioral Development*, 29, 48-57.
- Chen, X., Chang, L., He, Y. and Liu, H. (2005). The Peer Group as a Context: Moderating Effects on Relations Between Maternal Parenting and Social and School Adjustment in Chinese Children. *Child Development*, 2 (76), 417-434.
- Choi, D. H. and Kim, J. (2003). Practicing Social Skills Training for Young Children With Low Peer Acceptance: A Cognitive-Social Learning Model. *Early Childhood Education Journal*, 31 (1), 41-45.
- Cillessen, A. H. and Bukowski, W. M. (2000). *Recent Advances in The Study and Measurement of Acceptance and Rejection in The Peer System* (pp. 55-73). San Francisco: New Directions for Child and Adolescent Development.
- Cillessen, A. H. N. and Mayeux, L. (2004a). From Censure to Reinforcement: Developmental Changes in The Association Between Aggression and Social Status. *Child Development*, 75 (1), 147-163.
- Cillessen, A. H. and Mayeux L. (2004b). Summary of Developmental Changes in The Association Between Aggression and Social Status. *Child Development*, 75 (1), 13-26.
- Cillessen, A. H., Ijzendoorn, H. W., Lieshout, F. M. and Hartup, W. W. (1992). Heterogeneity Among Peer-Rejected Boys: Subtypes and Stabilities. *Child Development*, 63, 893-905.

- Cillessen, A. H. N. and Rose, A. J. (2005). Understanding Popularity in The Peer System. *Current Directions in Psychological Science*, 14 (2), 102-105.
- Cohn, D. A. (1990). Child-Mother Attachment of Six Year Olds and Social Competence at School. *Child Development*, 61 (1), 152-163.
- Coie, J. D., Hubbard, J. A. (1994). Peer-rejection Places Children an Immediate, Long-term Behavioral Risk. *Child & Adolescent Behavior Letter*, 10 (8), 2p.
- Connor, D. F. (2004). *Aggression and Antisocial Behavior in Children and Adolescents*. The Guilford Press, New York.
- Cournoyer, D. E. (2000). Universalist Research: Examples Drawing from The Methods and Findings of Parental Acceptance-Rejection Theory. In A.L. Comunian & U. Gielen (Eds.), *International Perspective On Human Development*. Lengerich: Pabst Science Publishers.
- Criss, M. M., Pettit, G. S., Bates, J. E., Dodge, K. A., Lapp, A. L. (2002). Family Adversity, Positive Peer Relationships, and Children's Externalizing Behavior: A Longitudinal Perspective on Risk and Resilience. *Child Development*, 73, 1220-1237.
- Cüceloğlu, D. (1999). *İnsan ve Davranışı* (9. Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Çağatay, E. (2003). *Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 6, 9, 12 Yaş Çocuklarına Verilen Fiziksel Cezanın Ana Baba Tutumlarını Algılamalarını ve Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyip Etkilemediğinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çorbacı-Oruç, A. (2008). *6 Yaş Çocuklarında Sosyal Yeterliliğin, Akran İlişkilerinin ve Sosyal Bilgi İşleme Sürecinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkiye.
- Davidov, M. and Grusec, J. E. (2006). Untangling The Links of Parental Responsiveness to Distress and Warmth to Child Outcomes. *Child Development*, 77, 44-58.
- Deater-Deckard, K., Dodge, K. A., Bates, J. A., Pettit, G. S. (1998). Multiple Risk Factors in The Development of Externalizing Behavior Problems: Group and Individual Differences. *Development and Psychopathology*, 10, 469-493.
- Decovic, M. and Janessens, J. M. (1992). Parent's Child-rearing Styles and Child's Sociometric Status. *Developmental Psychology*, 28 (5), 925-932.
- Demir, S. (2006). *Arkadaşlık Becerilerini Geliştirmeye Dönük Grup Rehberliği Programının ilköğretim ikinci Kademe Öğrencilerinin Sosyometrik*

Statülerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.

- Demir, S. ve Kaya, A. (2008). Grup Rehberliği Programının Ergenlerin Sosyal Kabul Düzeyleri ve Sosyometrik Statülerine Etkisi, *İlköğretimonline*, 1 (7), 127-140.
- Demir-Şad, E. (2007). *Akranları Tarafından Reddedilen ve Kabul Edilen İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Özsaygı, Sosyal Beceri, Davranış Problemleri Ve Okul Başarılarının Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkiye.
- DeMulder, E. K., Denham, D. H., Schmidt, M., Mitchell, J. (2000). Q-sort Assessment of Attachment Security During the Preschool Years: Links from Home to School. *Developmental Psychology*, 36, 274-282.
- Dodge, K. A., Lansford, J. E., Burks, V. S., Bates, J. E., Pettit, G. S., Fontaine, R., and Price, J. M. (2003). Peer Rejection and Social Information-Processing Factors in The Development of Aggressive Behavior Problems in Children. *Child Development*, 74 (2), 374-393.
- Dökmen, Ü. (2001). *Sosyometri ve Psikodrama*. (3. baskı), Sistem Yayınları. İstanbul.
- Eastburg, M. and Johnson, W. B. (1990). Shyness and Perceptions of Parental Behavior. *Psychological Reports*, 66, 915-921.
- Eder, D., Hallinan, M. T. (1978). Sex Differences in Children's Friendships. *American Sociological Review*, 43, 237-250.
- Ekmekçi, A. Y. (2008). *Çocukların ve Ebeveynlerin Algıladıkları Ebeveyn Kabul veya Reddi Arasındaki Uyum*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Erkan, S. and Toran, M. (2010). Child Acceptance-Rejection Behaviors of Lower and Upper Socioeconomic Status Mothers. *Social Behavior and Personality*, 38 (3), 427-432.
- Erkman, F. and Rohner, R. P. (2006). Youth's Perceptions of Corporal Punishment, Parental Acceptance, and Psychological Adjustment in A Turkish Metropolis. *Cross-Cultural Research*, 40, 250-267.
- Erler, Ö. (2011). *Ebeveyn Kabul Reddi ile 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Erwin, P. (2000). *Çocuklukta ve Ergenlikte Arkadaşlık*. (Çeviren: Osman Akınhay). Alfa Kitabevi, İstanbul.
- Erwin, P. G. (1994). Social Problem Solving Social Behaviour and Children's Peer Popularity, *The Journal of Psychology*, 3, 128, 299.

- Eryavuz, A. (2006). *Çocuklukta Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Eryüksel, G. (1996). *Anne-baba ve Ergen İlişkilerinin Problem Çözme İletişim Becerileri, Bilişsel Çarpıtmalar ve Aile Yapısı Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkiye.
- Farmer, T. W. (2000). Misconceptions of Peer Rejection and Problem Behavior. *Remedial and Special Education*, 21 (4), 194-208.
- Gavrilidou, M. (1993). *Identification of Popular, Rejected and Neglected Greek Elementary Students and the Way They are Viewed by Teachers*. Pers and Theseselves (Unpublished Doctoral Dissertation), University of Kentucky, United States.
- Gifford-Smith, M. E. and Brownell, C. A. (2003). Childhood Peer Relationships: Social Acceptance, Friendships and Peer Networks. *Journal of School Psychology*, 41, 235-284.
- Gülay H. ve Önder A. (2011). Comparing Parental Acceptance: The Rejection Levels and Peer Relationships of Turkish Preschool Children. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 1818–1823.
- Gülay, H. (2008). *5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik Akran İlişkileri Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlilik Çalışmaları ve Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Gülay, H. (2009a). 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenler. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 104-121.
- Gülay, H. (2009b). Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (22), 82-93.
- Gülay, H. ve Akman, B. (2009). *Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceriler*. Pegem Akademi, Ankara.
- Gülay, H. (2010). *Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri*. Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Gülay, H., Seven, S. and Damar, M. (2010). The Effects Gross Motor Skills in Pre-School Children Have on Their Peer Relations and Social Status, *Research Journal of Biological Sciences*, 5 (11), 722-726.
- Gülay, H. (2011a). Anne-Babaların Kabul Red Boyutlarının 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri Üzerindeki Yordayıcı Rolü. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 163-176.

- Gülay, H. (2011b). Relationship of Different Variables to Depressive Symptoms in Early Childhood: A Research from the point of Parental Acceptance-Rejection, Social Development, Social Skills and Peer Relationships. *Energy Education Science and Technology Part B: Social and Educational Studies*, 3 (4), 431-440.
- Gülay, H. ve Erten, H. (2011). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Akran Kabullerinin Okula Uyum Değişkenleri Üzerindeki Yordayıcı Etkisi. *E-International Journal of Educational Research*, 1, 2, 81-92.
- Gülay-Ogelman, H. (2012). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Konumlarının Aile Değişkenlerine Bağlı Olarak İncelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (2), 213-230.
- Gültekin, Z. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Reddiyle Baş Etmeleri ile Denetim Odağı, Öğrenilmiş Güçlülük ve Eş Kabul-Reddiyle İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkiye.
- Hart, C. H., Ladd, G. W. and Burleson, B. R. (1990). Children's Expectations of the Outcomes Social Strategies: Relations with Sociometric Status and Maternal Disciplinary Styles. *Child Development*, 61, 127-137.
- Hart, C. H., DeWolf, D. M., Wozniak, P. ve Burts, D. (1992). Maternal and Paternal Disciplinary Styles: Relations with Preschooler's Playground Behavioral Orientations and Peer Status. *Child Development*, 63, 879-892.
- Hartup, W. W. (1989). Behavioral Manifestations of Children's Friendships. In T. J. Berndt, and G. W. Ladd (Eds.), *Peer Relationships in Child Development*. (pp. 46-71). A Wiley Interscience Publication, USA.
- Haselager, C. G. T., Cilesen, A. H. N., Van Leishout, C. F. M., Riksen-Walraven, J. M. A. and Hartup, W. W. (2002). Heterogeneity Among Peer-Rejected Boys Across Middle Childhood: Developmental Pathways of Social Behaviour, *Developmental Psychology*, 38, 446-456.
- Hay, D. F. (2005). Early Peer Relations And Their Impact On Children's Development. *Encyclopedia On Early Childhood Development*, Centre Of Excellence For Early Child Development.
- Hay, D. F. (2006). Yours and Mine: Toddler's Talk about Possessions with Familiar Peers. *British Journal of Developmental Psychology*, 24, 39-52.
- Hay, D. F., Payne A. and Chadwick, A. (2004). Peer Relations in Childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45 (1), 84-108.
- Henricsson, L. and Rydell, A. M. (2004). *Elementary School Children with Behavior Problems: Teacher-Child Relations and Self-Perception. A Prpspective Study*. Merrill-Palmer Quarterly.

- Hisley, B.A. (1989). *Temperament and Mother-Child Interaction: The Relationship Between Goodness of Fit and a Child's Perceived Competence and Social Acceptance*. PhD Thesis, The University of Texas, USA.
- Hoffman, N. H. (1994). *The Father-Daughter Bond and Intimate Relationship Outcomes in Women*. Unpublished PhD Thesis. University of Pittsburg, Germany.
- Howes, C., Phillipsen, L. (1998). Continuity in Children's Relationships with Peers. *Social Development*, 7, 340-349.
- Hummel, R. M. and Gross, A. M. (2001). Socially Anxious Children: An Observational Study of Parent-Child Interaction. *Child & Family Behavior Therapy*, 23, 19-42.
- İnanç, B. Y. , Bilgin M. ve Atıcı M. K. (2004). *Gelişim Psikolojisi-Çocuk Ergen Gelişimi*. Nobel Kitabevi. Adana.
- Juffer, F., Stams J., and Van-Ijzendoorn, M. (2004). Adopted Children's Problem Behavior is Significantly Related to Their Ego Resiliency, Ego Control and Sociometric Status. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45 4), 697-706.
- Kadan, G., Erten, H., ve Gülay-Ogelman, H. (2013). Hasta çocukların algıladıkları anne kabul reddi ile annelerinin kabul red düzeyleri arasındaki ilişki. *Uluslararası Hakemli Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi*.
- Kanyas, R. (2008). *The Influence of Sibling Configuration and Parental Acceptance Rejection on the Quality of Sibling Relationships*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Türkiye.
- Kaplan, Y. (2005). *3-12 Yaş Lösemili Çocuğu Olan Annelerin, Hastalığın Teşhis ve Tedavi Sürecinde Çocuğunu Kabul ve Red Davranışları ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Türkiye.
- Karasar N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 20. Baskı, Nobel Dağıtım, Ankara.
- Karasar, N., İ. (2003). *Evlilik Uyumu ile Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Çocuk Yetistirme Tutumlarının Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kasuto, S., (2005). *Özel Anaokullarına Devam Eden 6 Yaş Çocuklarının Cinsiyet Özelliklerine İlişkin Kalıp Yargıları ile Annenin Sosyal Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkiye.
- Kaya, A. (2004). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Anı Yayıncılık, Ankara.

- Kayahan, A. (2002). *Annelerin Bağlanma Stilleri ve Çocukların Algıladıkları Kabul ve Reddin Çocuk Ruh Sağlığı ile İlişkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Khaleque, A. and Rohner, P. R. (2001). *Reliability of The Perceived Parental Control Scale: A Meta-Analysis Across Ethnic Groups*. Center of Parental Acceptance and Rejection, School of Family Studies, University of Connecticut.
- Khaleque, A. and Rohner, P. R. (2002). Perceived Parental Acceptance-Rejection and Psychological Adjustment: A Meta-Analysis of Cross Cultural and Intracultural Studies. *Journal of Marriage and the Family*, 64, 54-64.
- Kochenderfer, B. J. and Ladd, G. W. (1996). Peer Victimization: Manifestations and Relations to School Adjustment in Kindergarten. *Journal of School Psychology*, 34 (3), 267-283.
- Kochenderfer B. J. and Ladd, G. W. (1997). Victimized Children's Responses to Peer's Aggression: Behaviors Associated With Reduced Versus Continued Victimization. *Development and Psychology*, 9, 59-73.
- Koivusaari, R. (2004). Children's Sociometric Membership Group Computer and Supported Interaction in School Settings. *Educational Psychology*, 24 (3), 359-373.
- Kosir, K. and Pecjak, S. (2005). Sociometry as A Method for Investigating Peer Relationships: What does It Actually Measure?. *Educational Research*, 47 (1), 127-144.
- Kupersmidt, J. B. ve Coie, J. D. (1990). Preadolescent Peer Status, Aggression, and School Adjustment as Predictors of Externalizing Problems in Adolescence. *Child Development*, 61, 1350-1362.
- Ladd, G. W. (1990). Having Friends, Keeping Friends, Making Friends and Being Liked by Peers in the Classroom: Predictors of Children's Early School Adjustment?. *Child Development*, 61, 1081-1100.
- Ladd, G. W., Kochenderfer, B. J., and Coleman, C. C. (1997). Classroom Peer Acceptance, Friendship, and Victimization: Distinct Relational Systems that Contribute Uniquely to Children's School Adjustment ?. *Child Development*, 68 (6), 1181-1197.
- Ladd, G. W. and Burgess, K. B. (1999). Charting The Relationship Trajectories of Aggressive, Withdrawn and Aggressive/Withdrawn Children During Early Grade School. *Child Development*, 70 (4), 910-929.
- Ladd, G. W. and Burgess, K. B. (2001). Do Relational Risks And Protective Factors Moderate The Linkages Between Childhood Aggression and Early Psychological and School Adjustment?. *Child Development*, 72 (5), 1579-1601.

- Ladd, G. W. and Troop-Gordon, W. (2003). The Role of Chronic Peer Difficulties in The Development of Children's Psychological Adjustment Problems. *Child Development*, 74 (5), 1344-1367.
- Ladd, G. W., Birch, S. H., and Buhs, E. S. (1999). Children's Social and Scholastic Lives in Kindergarten: Related Spares of Influence?. *Child Development*, 70 (6), 1373-1400.
- Ladd, G. W., Kochenderfer-Ladd, B. and Coleman, C. C. (1996). Friendship Quality as a Predictor of Young Children's Early School Adjustment, *Child Development*, 67, 1103-1118.
- Laibe, D., Carlo, G., Torquati, J. and Ontai, L. (2004). Children's Perception of Family Relationships as Assessed in A Doll Story Completion Task: Links to Parenting, Social Competence, and Externalizing Behavior. *Social Development*, 13 (4), 551-569.
- Lamb, M. E. (2000). The History of Research on Father Involvement: An Overview. *Marriage and Family Review*, 29, 23-42.
- Lease, A. M., Musgrove, K. T. and Axelrod, J. L. (2002). Dinemnsions of Social Status in Preadolescent Peer Goups: Likeability, Perceived, Popularity Ans Social Dominance. *Social Development*, 11 (4), 508-533.
- Lewis, G. F. (1988). *The Social Competence of Prescholl Children's Response to Conflict and Peer Acceptance in a Mainstreamed Classroom*. Doctoral Theses, Universtiy of Illinois At Urbana-Champaign, United States.
- Lier, P., Vitaro, F., Wanner, B., Vuijk, P. and Crijnen, A. (2005). Gender Differences in Developmental Links Among Antisocial Behaviour, Friends' Antisocial Behaviour and Peer Rejection in Childhood: Result From Two Cultures. *Child Development*, 4 (76), 841-855.
- Lindsey, E. W. (2002). Preschool Children's Friendships and Peer Acceptance: Links to Social Competence. *Child Study Journal*, 32 (3), 145-156.
- Macias, M. M., Saylor, C. F., Rowe, B. P. and Bel, N. L. (2003). Agerelated Parenting Stress Differences in Mothers of Children with Spina Bifida. *Psychol. Rep.*, 93, 1223-1232.
- Martinsen, H., Neland, T. and Vereijken, B. (2010). Observation-Based Descriptions of Social Status in the Pre-School, *Early Child Development and Care*, 180 (9), 1231-1241.
- Melson, G. F., Ladd, G. W. and Hsu, H. C. (1993). Maternal Support Networks, Maternal Cognitions, and Young Children's Social and Cognitive Development. *Child Development*, 64, 1401-1017.
- Miller-Johnson, S., Coie, J. D., Maumary-Gremaud, A., Bierman K., Bierman, K. (2002). Peer Rejection and Agression and Early Starter Models of Conduct Disorder. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30, 217- 230.

- Mize, E. J. and Ladd G. W. (1990). A Cognitive- Social Learning Approach to Social Skill Training with Low-Status Preschool Children. *Developmental Psychology*, 3 (26), 388-397.
- Monks, C. P., Ruiz, R. O. and Val, E. T. (2002). Unjustified Aggression in Preschool. *Aggressive Behavior*, 28, 458-476.
- Musun-Miller, L. (1993). Social Acceptance and Social Problem Solving in Preschool Children. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 14, 59-70.
- Nickolls, L., Kauffman, D. (2003). The Differentiation Between Populars and Other Cliques. *New Directions for Child and Adolescent Development*, Winter, No: 102.
- Nygaard, D. D. (1988). *Parent-Child Interactions of Socially Accepted and Rejected Children*. Unpublished Doctoral Dissertation, The University Of North Carolina at Chapel Hill, United States.
- Odom, Samuel L. (2005). *Peer-Related Social Competence for Young Children for Young Children with Disabilities*. Encyclopedia On Early Childhood Development, Centre Of Excellence For Early Child Development.
- Oral, V. (2007). *İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlarına İlişkin Düşüncelerinin Sosyometrik Statü ve Akademik Başarı Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Öğretir, A. D. (1999). *Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Oyun Davranışlarıyla Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkiye.
- Önder, A. ve Gülay-Duman, H. (2006). *Altı Yaş Çocuklarının Depresif Eğilim Düzeyleri ile Sosyometri Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Avrupa Birliği Sürecinde Okul Öncesi Eğitimin Bugünü ve Geleceği Sempozyumu (ss. 198-207). Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul.
- Önder, A. ve Gülay, H. (2007). Annelerin Kabul Red Düzeyi İle Çocuklarının Empati Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 23-31.
- Öneren-Şendil, Ç. (2010). *5- 6 Yaş Çocuklarında Sosyal Yetkinlik Ve Davranış Sorunlarının, Akran Kabulü, Mizaç ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Öngider, N. (2006). *Evli ve Boşanmış Ailelerde Algılanan Ebeveyn Kabul Reddinin Çocuğun Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Türkiye.

- Öz, İ. (2003). *Çocuk ve Kişilik* (4. Baskı), Kök Yayıncılık, Ankara.
- Özdiker, J. B. (2002). *Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocukların Anneleri İle İlişkilerini Algılamaları İle Annenin Çocuğunu Kabullenme ve Reddetme Davranışlarına Ait Algılamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özel, S. (1999). *Çocuk ve Gençlerin Anneleri ile Olan İlişkilerinin Karşılıklı Olarak Algılanışının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özyavru, C. N. (2008). *İlköğretim ve Lise Öğrencilerinin Ağabey veya Ablalarıyla İlişkide Algıladıkları Kabul-Reddin Anne-Baba Kabul-Reddi, Psikolojik Uyum, Aileiçi Çatışma ve Eş Kabul-Reddi ile İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Paley, B., Conger, R. D. and Harold, G. T. (2000). Parent's Affect Adolescent Cognitive Representations and Adolescent Social Development. *Journal of Marriage and Family*, 62, 761-776.
- Parmar, P. and Rohner R. P. (2005). Relations Among Perceived İntimate Partner Acceptance, Perceived Parental Acceptance, and Psychological Adjustment Among Young Adults in India. *Ethos*, 33 (3), 402-413.
- Pekel, N. (2005). Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık ve Akademik Başarı ile Sosyometrik Statüye Göre Zorba/Kurban Davranış Türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (56), 77-92.
- Peterson, M. A. (2001). *An Examination Aggression and Self-Esteem in Preschoolers*. Unpublished Master Thesis, Southern Connecticut State University, USA.
- Pettit, G. S., Yu, T., Dodge, K. A., Bates, J. E. (2009). A Development Process Analysis of Cross-Generational Continuity in Educational Attainment. *Merril-Palmer Quarterly*, 55 (3), 250-284.
- Phillipsen, L. C., Bridges, K. S., Mclemore, G. and Saponaro, L. A. (1999). Perceptions of Social Behavior and Peer Acceptance in Kindergarten. *Journal of Research in Childhood Education*, 14 (1), 68-77.
- Polenski, T. A. (2001). *Child Characteristics and Relations in The Family as Predictors of Peer Relationships*. Unpublished Doctoral Thesis, University of Pittsburgh, USA.
- Prinstein, M. J. and La Greca, A. M. (2004). Childhood Peer Rejection and Aggression as Predictors of Adolescent Girl's Externalizing and Health Risk Behaviors: A Six Year Longitudinal Study. *Journal of Consulting And Clinical Psychology*, 72, 103-112.

- Putallaz, M. and Gottman, J. M. (1981). An Interactional Model of Children's Entry into Peer Groups. *Child Development*, 52, 986-994.
- Rohner, R. P. (1975). *They Love Me, They Love Me Not: A Worldwide Study of the Effects of Parental Acceptance and Rejection*. New Haven, CT: HRAF Press.
- Rohner, R. P. (1994). *Pattens of Parenting: The Warmth Dimension in Cross-cultural Perspective*. W.J. Conner and R. S. Malpass (Eds.). Reading in Psychology and Culture. Needham Heights, M.A: Allyn and Bacon.
- Rohner, R. P. (1998). Father Love and Child Development: History and Current Evidence. *Current Directions in Psychological Science*, 7, 157-161.
- Rohner, R. P. (1999). Acceptance and Rejection. In D. Levinson, J. Ponzetti & P. Jorgensen (Eds.), *Encyclopedia of Human Emotions*. Macmillan Publishing, New York.
- Rohner, R. P. (2004). The Parental Acceptance and Rejection Syndrome: Universal Correlates Of Perceived Rejection. *American Psychologist*, 59, 830-840.
- Rohner, R. P. ve Brothers, S. A. (1999). Perceived Parental Rejection, Psychological Maladjustment, and Borderline Personality Disorder. *Journal of Emotional Abuse*, 1 (4), 81-95.
- Rohner, R. P. and Veneziano, R. A. (1998). Perceived Paternal Acceptance, Paternal Involvement, and Youth's Psychological Adjustment in A Rural, Biracial Southern Community. *Journal of Marriage and Family*, 60, 335-343.
- Rohner, R. P. and Veneziano R. A. (2001). The Importance of Father Love: History and Contemporary Evidence. *Review Of General Psychology*, 5 (4), 382-405.
- Rohner, R. P. and Khaleque, A. (2005). *Handbook Fort He Study of Parental Ac-Ceptance and Rejection*. Rohner Research Publications, USA.
- Rohner, R. P., Khaleque, A. and Cournoyer, D. E. (2003). *Cross-national Perspectives on Parental Acceptance-Rejection Theory*. By The Haworth Press, Inc.
- Rydell, A. M., Bohlin, G., and Thorell, L. B. (2005). Representations of Attachment to Parents And Shyness As Predictors of Children's Relationships With Teacher and Peer Competence in Preschool. *Attachment & Human Development*, 7 (2), 187-204.
- Salahur, E. (2010). *Üniversite Öğrencilerinin Geriye Dönük Olarak Çocukluklarında Algılamış Oldukları Ebeveyn Kabul veya Reddinin Yetişkin Bağlanma Biçimleri ve Depresif Belirtiler ile İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.

- Sandstrom, M. J. and Cillesen, A. H. N. (2003). *Sociometric Status and Children's Peer Experiences: Use of Daily Diary Method*. Merrill-Palmer Quarterly.
- Santrock, J. W. (1999). *Life Span Development*. (7th Ed.). North America: McGraw-Hill College.
- Santrock, J. W. (2004). *Child Development* (Tenth edition). McGraw-Hill Publishing. New York.
- Sarı, E. (2007). *Anasınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların, Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının, Çocuğun Sosyal Uyum ve Becerilerine Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Scaramella, L. V. and Leve, L. D. (2004). Clarifying Parent-Child Reciprocities During Early Childhood: The Early Childhood Coercion Model. *Clinical Child And Family Psychology Review*, 7, 89-106.
- Schmidt, M. E., Demulder, E. K., Denham, S. A. (2002). Kindergarten Social-Emotional Competence: Developmental Predictors and Psychosocial Implications. *Early Child Development and Care*, 172, 451-462.
- Schneider, B. H. (1993). *Children's Social Competence in Context*, Pergamon Press.
- Schrepferman, L. M., Eby, J., Snyder, J., Stropes, J. (2006). Early Affiliation and Social Engagement with Peers: Prospective Risk and Protective Factors for Childhood Depressive Behaviors. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 14, 50-61.
- Serbest, S. (2010). Maternal Acceptance, Father Involvement and Depressive Symptoms on Their Resiliency. *Master of Arts In Educational Sciences*.
- Shin, H. (1996). *Korean-American Mother's Self Reported Parenting Patterns and Children's Social Competence*. Unpublished Doctoral Thesis, Iowa State University, USA.
- Siantz, M. L. (1990). Maternal Acceptance/Rejection of Mexican Migrant Mothers. *Psychology of Women Quarterly*, 14, 245-254.
- Silva, M. B. (1993). *Subgroups of Peer-Rejected Children: Differences in Self-Perceptions, Attributions and Responses to Rejection*. Unpublished Doctoral Dissertation, Texas Tech University, United States.
- Slaughter, V., Dennis, M. J. and Pritchard, M. (2002). Theory of Mind and Peer Acceptance in Preschool Children. *British Journal of Developmental Psychology*, 20, 545-564.
- Smith, P. K., Cowie, H., and Blades, M. (2005). *Understanding Children's Development* (Fourth edition). Blackwell Publishing. USA.

- Straus, C., Lahey, B., Frick P. and Frame, C. L. (1988). Peer Social Status of Children with Anxiety Disorders. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56, 137-141.
- Szewczyk-Sokolowsky, M. and Bost, K. K. (2005). Attachment, Temperament and Preschool Children's Peer Acceptance. *Social Development*, 14 (3), 379-397.
- Tein, J., Roosa, M. W., Michales, M. (1994). Agreement Between Parent and Child Reports on Parental Behaviors. *Journal of Marriage and The Family*, 56 (2), 341-355.
- Thompson, M., Grace, C. O. ve Cohen, L. J. (2002). *Çocuğunuzun Arkadaşlık İlişkileri*. (Çev. Ekin N. Boylu). Arkadaş Yayınları, Ankara.
- Toran, M. (2005). *Farklı Sosyo-Kültürel Düzeylere Sahip Annelerin Çocuklarını Kabullenme ve Reddetme Davranışlarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Turner P. P., Sarason, I. G. ve Sarason B. R. (2001). Exploring The Link Between Parental Acceptance and Young Adult Adjustment. *Cognitive Therapy and Research*, 25, 185-189.
- Ummunel, A (2007). *Okul Öncesi Çocuklarda Akran Kabulünün Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkiye.
- Uz-Baş, A. ve Müge-Siyez, D. (2011). Akranları Tarafından Kabul Gören ve Görmeyen İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Akran İlişkilerine Yönelik Algılarının İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9 (1), 43-70.
- Ünübol, M. (2011). *Üç Farklı Yaş Grubunda Ebeveyn Kabul-Reddi ve Genel Psikolojik Uyumun İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.
- Varan, A. (2005). Relation between perceived parental acceptance and intimate partner acceptance in Turkey: does history repeat itself?. *Ethos*, 33 (3), 414-426.
- Varan, A. ve Eryüksel, G. N. (2004). *Daughters, Mothers and Grandmothers: Three Generations of Maternal Acceptance and Rejection in Turkey*. XIV. International Family Therapy Association (IFTA) World Family Therapy Congress, Istanbul, Turkey.
- Varan, A., Rohner, R. P. and Eryüksel, G. (2008). Intimate Partner Acceptance, Parental Acceptance in Childhood, and Psychological Adjustment Among Turkish Adults In Ongoing Attachment Relationships. *Cross-Cultural Research*, 42, 46-56.
- Veneziano, R. A. (2000). Perceived Paternal and Maternal Acceptance and Rural African American and European American Youth's Psychological Adjustment. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 123-132.

- Verschuren, K., Marcolen, A. and Schoefs, V. (1996). The Internal Working Model of The Self, Attachment and Competence in Five Years Old. *Child Development*, 67, 2493-2511.
- Wainwright, A. B. (2002). *Maternal Peer Management Behaviors and Children's Social Networks: Influences on Children's Peer Relations*. Unpublished Doctoral Thesis, University of Illinois, Urbana–Champaign.
- Walker, S. (2004). Teacher Reports of Social Behavior and Peer Acceptance in Early Childhood: Sex and Social Status Differences. *Child Study Journal*, 34 (1), 13-28.
- Walker, S., Berthelsen, A. and Irving, K. (2001). Temperament and Peer Acceptance in Early Childhood: Sex and Social Status Differences. *Child Study Journal*, 3 (31), 177-192.
- Ward, W. L. (1996). *Distinctions Between Sociometric Status Groups: Internalizing Difficulties*. Unpublished Doctoral Dissertation, The University of North Carolina at Greensboro, United States.
- Wheeler, E. (2004). Confronting Social Exclusion and Bullying. *Childhood Education*, 81 (1), p.32.
- Wier, A. T. (2001). *Alternating Social Rejected Pre-Kindergartener's Social Status and Social Behaviour: An Intervention Strategy*. Unpublished Doctoral Thesis, The University of Texas, Austin.
- Wood, J. J., Emerson, N. A., Cowan, P. A. (2004). Is Early Attachment Security Carried Forward into Relationships with Preschool Peers?. *British Journal of Developmental Psychology*, 22, 245-253.
- Wood, J. J., Cowan, P. A., Baker, B. L. (2002). Behavior Problems and Peer Rejection in Preschool Boys and Girls. *Journal of Genetic Psychology*, 163 (1), 72-89.
- Yağmurlu, B., Sanson, A., ve Köymen, S. B. (2005). Ebeveynlerin ve Çocuk Mizacının Olumlu Sosyal Davranış Gelişimine Etkileri: Zihin Kuramının Belirleyici Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (55), 1-20.
- Yalçinkaya, A. F. (1997). *Turkish Daughter's Attachment Styles, Romantic Relationships, and Recollections of Parental Acceptance and Control*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Boston University, USA.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk Psikolojisi*. Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2000). *Okul Çağı Çocuğu*. Remzi Kitabevi, Ankara.
- Yavuzer, H. (2001). *Ana-Baba ve Çocuk*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yener, N. (2005). *Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Kabul veya Reddinin Okul Başarısı ve Okul Uyumu İle İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye.

Yıldız, D. (2009). *Okul Öncesi Dönem Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Çocuklarını Kabullenişleri ile Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Zakriski, A. L. ve Coie, J. D. (1996). A Comparison of Aggressive-Rejected and Nonaggressive-Rejected Children's Interpretations of Self-directed and Other Directed Rejection. *Child Development*, 67, 1048-1070.

EKLER

EK 1. Araştırma İzin Belgesi

T.C.
MUŞ VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 32026198-020-
Konu : Ölçek Uygulama

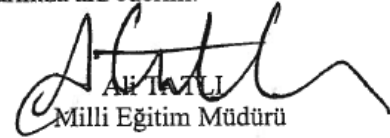
0000002445

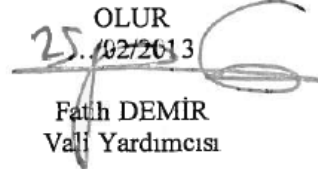
26.../02/2013

VALİLİK MAKAMINA

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Feyza UÇAR ÇABUK'un çalışmakta olduğu tez kapsamında "5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarının Anne Baba Kabul Red Kuramı ile Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" konulu ölçek uygulama çalışmasının ekte belirtilen okullarda uygulanması Eğitim Denetmenleri Başkanlığının ekli 24/01/2013 tarih ve 29 sayılı İnceleme Raporu doğrultusunda Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde OLUR'larınıza arz ederim.

Ali İSMAIL
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
25.02/2013

Fatih DEMİR
Vali Yardımcısı

20/02/2013 Şef:H.BARAN
21/02/2013 Şb.Md:H.TAŞKAYA

EK 2. Kişisel Bilgi FormuÇOCUĞUN:

Adı:

Cinsiyeti:

Doğum Tarihi:

Kardeş Sayısı (Kendisi Hariç):

Kardeş Sıralaması:

Yetiştirdiği Çevre : Kırsal kesim ŞehirYaşadığı Ev : Müstakil ApartmanAile Tipi : Çekirdek GenişANNENİN:Öğrenim Durumu: İlkokul Ortaokul Lise Ön Lisans Lisans Y. Lisans-DoktoraÇalışma Durumu : Çalışıyor Çalışmıyor

Mesleği:

Yaklaşık Geliri:

BABANIN:Öğrenim Durumu: İlkokul Ortaokul Lise Ön Lisans Lisans Y. Lisans-DoktoraÇalışma Durumu : Çalışıyor Çalışmıyor

Mesleği:

Yaklaşık Geliri:

EK 3. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği'nden örnek maddeler

Kod no: _____ Tarih _____

Çocukla ilişkiniz: Anne _____ Baba _____ Üvey anne: _____ Üvey baba: _____ Diğer (belirtiniz) _____ -

İlişikteki sayfalar anne-babaların çocuklarına karşı bazen nasıl davrandıklarını anlatan ifadeler içermektedir. Her ifadeyi dikkatle okuyup, sizin için çocuğunuza karşı davranışınıza ne kadar uygun olup olamayacağını düşünün. Hızlı okuyup, ilk aklınıza gelen düşünceye göre yanıtlayınız ve bir sonraki ifadeye geçiniz. Hiçbir ifade üstünde çok vakit harcamayınız.

Her cümlelerin yanında dört tane kutu var. Eğer ifade, sizin çocuğunuza karşı davranışınız hakkında temelde doğru ise, kendi kendinize sorun; "Hemen hemen her zaman mı doğru?" yoksa "Bazen mi doğru?". Eğer çocuğunuza karşı hemen hemen her zaman böyle davrandığınızı düşünüyorsanız **HEMEN HEMEN HER ZAMAN DOĞRU** kutusuna, bazen böyle davrandığınızı düşünüyorsanız **BAZEN DOĞRU** kutusuna X işareti koyun.

Eğer cümle sizin çocuğunuza karşı davranışınızı doğru olarak anlatmıyorsa ona karşı davranışlarınıza temelde uymuyorsa, o zaman kendi kendinize sorun, "Nadiren mi doğru? yoksa "Hemen hemen hiç bir zaman doğru değil mi?". Eğer çocuğunuza karşı nadiren böyle davranıyor iseniz, "NADİREN DOĞRU" kutusuna, eğer hiçbir zaman böyle davranmıyor iseniz "HEMEN HEMEN HİÇBİR ZAMAN" kutusuna X koyun.

Unutmayın, doğru veya yanlış bir yanıt yoktur. Onun içinde mümkün olduğu kadar dürüst ve açık olun. Cevaplarınızı nasıl olmak isteyebileceğinize göre değil, gerçekte nasıl olduğunuzu hissediyorsanız ona göre verin.

Örnek: Eğer çocuğunuz iyi davrandığında hemen hemen her zaman ona sarılıyor ve onu öpüyorsanız, o zaman ifadeyi aşağıdaki gibi işaretlemelisin.

BENİM İÇİN DOĞRU

BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL

Hemen hemen
her zaman doğru

Bazen
doğru

Nadiren
doğru

Hemen hemen
hiçbir zaman
doğru değil

-Çocuğum iyi olduğunda sarılırim

ve onu öperim.

(x)

( )

( )

( )

	<u>BENİM İÇİN DOĞRU</u>		<u>BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL</u>	
	Hemen hemen her zaman doğru	Bazen doğru	Nadiren doğru	Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil
1.Ben çocuğum hakkında güzel şeyler söylerim.	( )	( )	( )	( )
2.Çocuğum kötü davrandığında ona söylenir veya onu cezalandırırım.	( )	( )	( )	( )
3.Çocuğuma sanki orada yokmuş gibi davranırım.	( )	( )	( )	( )
4.Çocuğumu gerçekten sevip sevmediğinden şüphe ediyorum.	( )	( )	( )	( )
5.Çocuğumun neleri yapıp neleri yapamayacağını kesin olarak bilmesini sağlarım.	( )	( )	( )	( )
6.Gündelik genel yapılacakları çocuğum ile konuşur ve söyleyeceklerini dinlerim.	( )	( )	( )	( )
7.Çocuğum beni dinlediği zaman çocuğumu başkalarına şikayet ederim.	( )	( )	( )	( )
8.Çocuğumla yakından ilgilenirim.	( )	( )	( )	( )
9.Dışarı çıkacağı zaman, çocuğuma kesin olarak saat kaçta evde olacağını söylerim.	( )	( )	( )	( )
10.Arkadaşlarını eve getirmesi için çocuğumu cesaretlendiririm ve onların iyi vakit geçirmesi için elimden geleni yaparım.	( )	( )	( )	( )
11.Çocuğumla alay ederim.	( )	( )	( )	( )
12.Beni rahatsız etmediği sürece çocuğumun varlığını bilmezlikten gelirim.	( )	( )	( )	( )
13.Kızgın olduğum zaman çocuğuma bağırırım.	( )	( )	( )	( )

EK 5. Sosyometri Uygulama Görüntüleri

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı : Feyza
Soyadı : UÇAR ÇABUK
Doğum yeri ve Tarihi : Osmaniye/1987
Uyruğu : T.C.

Eğitim

Ortaöğretim : 75. Yıl İlköğretim Okulu
Lise : Osmaniye Anadolu Lisesi
Lisans : Muş Alparslan Üniversitesi (2010 Üniversite Birinciliği)
Yüksek Lisans : Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yabancı Dil : İngilizce – 65

Mesleki Deneyim

2010-2012 : Araştırma Görevlisi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
 Eğitim Fakültesi-Okul Öncesi Bölümü
2012- : Okul Öncesi Öğretmeni, MEB

Akademik Çalışmalar

1. Gülay-Ogelman, H., Seçer, Z., **Uçar, F.** (2012). Okul öncesi 5-6 yaş grubu çocukların bilişsel gelişimleri ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 15, 392-402.
2. Ekici, G., Gülay-Ogelman, H., **Uçar, F.** (2012). Okul öncesi eğitim programındaki amaç ve kazanımların çoklu zeka kuramına dayalı zeka alanları açısından değerlendirilmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 5, 82-94.
3. Gülay-Ogelman, H., **Uçar, F.**, & Uzun, H. (2012). 5-6 Yaş çocuklarının çevre ile ilgili kavramlara yönelik algıları. Ekoloji 2012 Sempozyumu. 03-05 Mayıs 2012. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi. Kilis.